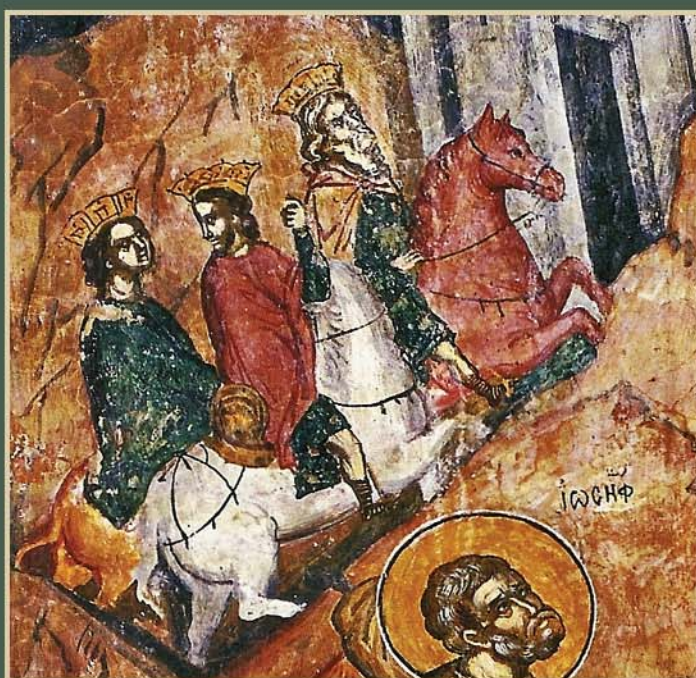

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΗΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 66ον – Τεύχος 6ον

«Ὁδός Κυρίου...»

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2017-2018 ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΘΗΤΕΙΑ: Μιχαήλ Τρίτος, καθηγητής ΑΠΘ. Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Ἱατρίδης, Ἀρχιμ. Βαρνάβας Λαμπρόπουλος, Πρωτ. Νικόλαος Λουδοβίκος, Πρεσβ. Χρήστος Κούρτης καί Ἀρχιμ. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΓΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσιάρας. – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Ἐμμανουήλ Πλοῦσος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαῖος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα ἐξωφύλλου: «Ὁδός Κυρίου...», ἀπό τόν «Ἀόρατο Πόλεμο» τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου
Φωτογραφία ἐξωφύλλου: Ἡ ἐπιστροφή τῶν Μάγων στή Βαβυλώνα. Τοιχογραφία στό Καθολικό
τῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου Πάφου (1183)

Οἱ φωτογραφίες τοῦ ἐξωφύλλου καί τῶν ἄλλων σελίδων τοῦ περιοδικοῦ
προέρχονται ἀπό τό διαδίκτυο.

Τό Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τά κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾶ στήν πρώτη σελίδα
καί τίς 450 λέξεις γιά κάθε μία ἀπό τίς σελίδες πού ἔπονται.

Δέν γίνονται δεκτά δημοσιευμένα κείμενα.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Ἔτος 66ον

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017

Τεύχος 6ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ	
Περὶ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου	4
ΜΙΑΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ἡ ἐτοιμότητα συμπόρευσης μετὸν Θεό ὡς προϋπόθεση τῆς σωτηρίας	9
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Ποιά εἶναι τὰ βασικά θέματα τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν Κ.Δ.;	12
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΚΑΛΤΣΗ	
Λειτουργικὲς Ἀπορίες	15
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακὴ Θ' Λουκᾶ	19
ΑΡΧΙΜ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κυριακὴ ΙΓ' Λουκᾶ, 26 Νοεμβρίου 2017 (Λουκ. 18,18-27)	21
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ΙΕ'. Ὁ Χριστός ὡς κριτὴς τοῦ κόσμου	23
π. ΒΑΡΝΑΒΑ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Διάκριση πνευμάτων	26
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Ἐπτὰ Σοφοὶ γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Χριστιανικοῦ Παρθενῶνα	28
ΠΡΩΤ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
Τὰ ὄρη Γαριζὶμ καὶ Γαιβάλ	31
ΠΡΩΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ λουθηρανικὴ κριτικὴ στὸν μοναχισμό	33
ΑΡΧΙΜ. ΙΑΣΟΝΟΣ ΚΕΣΕΝ	
Ὁ Ἅγ. Σπυρίδων ὁ Θαυματουργός στὴ μικρογραφία ἀπ' τὸ Μηνολόγιο τοῦ Βασιλείου τοῦ Β'	35
ΠΑΤΑΠΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΤΟΥ	
Ἅγιον Ὄρος: Ἡ Μυσταγωγία τῶν Χριστουγέννων	38
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΜΠΡΟΥ	
Κοινωνικὲς Ὅμαδες Ι: Φαναριῶτες	41
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἀποστολικοὶ Κανόνες (ιε')	44
Βιβλιοπαρουσίαση	45
Ἐφημεριακά	48

Ἡ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει «ἄφθορη» αὐτήν πού δέν ἔχει πείρα γάμου. Αὐτό μοῦ φαίνεται ἔχει κατανοήσει πρῶτος Ἐκεῖνος ὁ Μωυσῆς ὁ μέγας μέ τή θεοφάνεια πού τοῦ ἔγινε μέ τό φῶς, ὅταν ἡ φωτιά ἀναβε στή βάτο καί ἡ βάτος δέν καιγόταν. Γιατί λέει, «θά μεταβῶ καί θά δῶ αὐτό τό μέγα ὄραμα» (Ἐξ. 3, 3). Δέν δηλώνει νομίζω τοπική κίνηση μέ τή μετάβαση, ἀλλά τό πέρασμα τοῦ χρόνου. Αὐτό δηλαδή πού προτυπώθηκε τότε μέ τή φλόγα καί τή βάτο, ἀφοῦ πέρασε ὁ ἐνδιάμεσος χρόνος, ἀποκαλύφθηκε φανερά στό μυστήριο μέ τήν Παρθένο. Ὅπως ἐκεῖ ὁ θάμνος ἐνῶ φλογίζεται δέν καίγεται, ἔτσι καί ἐδῶ ἡ Παρθένος καί γεννᾷ τό φῶς ἀλλά καί δέν παθαίνει καμιά φθορά.

Ἄν τώρα ἡ βάτος προτυπώνει τό σῶμα τῆς Παρθένου, μήν ντραπείς γιά τό αἰνίγμα. Γιατί κάθε σάρκα ἐπειδή παραδέχεται τήν ἁμαρτία, εἶναι ἁμαρτία ἀκριβῶς κατά τό ὅτι εἶναι μόνο σάρκα (Β΄ Βασ. 23, 6), ἐνῶ ἡ ἁμαρτία στή Γραφή παίρνει τό ὄνομα τοῦ ἀγκαθιοῦ. Καί γιά νά μήν ἀπομακρυνόμαστε ἀπό τό θέμα μας, ἴσως δέν εἶναι ἄκαιρο νά φέρομε τόν Ζαχαρία πού σκοτώθηκε ἀνάμεσα στό ναό καί στό θυσιαστήριο ὡς μάρτυρα τῆς ἄφθορης μητέρας. Ὁ Ζαχαρίας ἦταν ἱερέας καί ὄχι μόνο ἱερέας, ἀλλά εἶχε καί τό χάρισμα τῆς προφητείας (Λουκᾶ 1, 3 ε.), πού ἡ δύναμη τῆς διακηρύσσεται γραμμένη μέσα στό βιβλίο τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅταν προετοίμαζε ἡ θεία Χάρις τοὺς ἀνθρώπους νά μή θεωρήσουν ἀπίθανη τή γέννηση τῆς Παρθένου, προετοιμάζει τή συγκατάθεση τῶν ἀπίστων μέ μικρότερα θαύματα, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ ἠλικιωμένη στείρα ἀποχτᾷ παιδί. Αὐτό εἶναι τό προοίμιο τοῦ θαύματος τῆς παρθενίας. Ὅπως δηλαδή ἡ Ἐλισάβετ δέν γίνεται μητέρα μέ τή φυσική της δύναμη, ἀφοῦ εἶχε γηράσει χωρίς ν' ἀποκτήσει παιδί, ἀλλά ἡ γέννηση τοῦ παιδιοῦ ἀποδίδεται στό θεῖο θέλημα, ἔτσι καί τό ἀπίστευτο τοῦ παρθενικοῦ κοιλοπονήματος, γίνεται πιστευτό μέ τήν ἀναφορά του στό θεῖο.

(Ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Στή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ*,
Πηγή: www.imaik.gr)

Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως...

Ἀναφέραμε στό προλογικό τοῦ τεύχ. Σεπτεμβρίου - Ὀκτωβρίου ὅτι τό περιεχόμενο τῆς γνώσης δέν εἶναι αὐτονόητο. Ἡ γνώση στή φιλοσοφία ταυτίζεται μέ τή νοητική λειτουργία χάρις στήν ὁποία γνωρίζουμε τά ἀντικείμενα μέ βάση τή φύση, τά χαρακτηριστικά, τίς ιδιότητές τους. Ἡ γνώση «τοῦ αἰῶνος τούτου» (Α΄ Κορ. 2,6) λογική, ἐπιστημονική, ἠθική, χρηστική θά καταργηθεῖ (Α΄ Κορ. 13,9) καί ἐπιπλέον εἶναι ὑποχρεωτική. Τά κριτήρια αὐτῆς τῆς γνώσεως δέν ἐφαρμόζονται στόν τριαδικό Θεό, διότι ὁ Θεός δέν εἶναι ἀντικείμενο. Ἡ φύση Του ὡς ἄκτιστη εἶναι ἄγνωστη. Τόν Θεό κανείς δέν τόν εἶδε ποτέ καί δέν μπορεῖ νά φτάσει στόν Πατέρα παρά μόνον διά τοῦ Υἱοῦ (Ἰωάν. 14,6), ὁ Ὅποιος εἶναι ὁ μόνος πού μπορεῖ νά Τόν «ἐξηγήσει» (Ἰωάν. 1,18).

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ εἶναι συνδεδεμένη μέ τήν ἀποκάλυψη τοῦ Πατέρα, μιᾶς ἄλλης τάξεως γνώσεως ἐν τῷ προσώπῳ Του (Β΄ Κορ. 4,6). Στή Βίβλο ἡ γνώση εἶναι προσωπική. Γνωρίζω σημαίνει συνάπτω σχέση, δεσμεύομαι ὑπαρξιακά καί ἀποκτῶ συγκεκριμένη ἐμπειρία ζωῆς. Γνωρίζουμε τόν Θεό ὡς Πατέρα ὄχι μεμονωμένα μέ τή μελέτη, τή λογική, τήν ἔρευνα, ἀλλά ταυτιζόμενοι μέ τόν Χριστό ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Δέν ὑπάρχει ἀπευθείας γνώση τοῦ Θεοῦ πατέρα, παρά μόνον διά τοῦ Υἱοῦ (Λουκ. 10,22). Ἡ σχέση Χριστοῦ καί Πατέρα εἶναι σχέση ἀγάπης (Ἰωάν. 3,35 καί Ἰωάν. 14,31). Ἐπομένως ὁποῖος ἀγαπᾷ τόν Υἱό θά ἀγαπηθεῖ ἀπό τόν Πατέρα (Ἰωάν. 14,21).

Ἡ ἀγάπη στήν Ὁρθοδοξία περνᾷ ἀπό τήν ἐλευθερία, στό «κατ' εἰκόνα». Ὁ Θεός θέλει οἱ πρωτόπλαστοι νά σχετιστοῦν μαζί Του ἐλεύθερα. Δέν θέλει σχέση μέ τόν ἄνθρωπο ὑποχρεωτική, βασισμένη σέ γνώση προερχόμενη ἀπό σχολαστικές ἀποδείξεις στηριγμένες στή «φυσική ἀποκάλυψη» ἢ στίς Ἰδιότητές Του, τήν ὁποία καί οἱ δαίμονες διαθέτουν, ἀλλά «φρίτουσιν».

Σέ ἐποχή πού ἔχει θεοποιηθεῖ ἡ ἐπιστημονική, τεχνολογική, συναισθηματική γνώση, ἡ ἀναγγελία τῆς γνώσεως ὡς προσωπικοῦ γεγονότος πού ταυτίζεται μέ τήν ἀγάπη καί τήν ἐλευθερία, ὅπως ὁ Υἱός τίς ἀποκάλυψε μέ τήν ἐνανθρώπηση καί ἐπίγεια παρουσία Του, κρατᾷ ἀνοιχτό τόν δρόμο γιά τήν ἀληθινή γνώση-συνάντηση μέ τόν Πατέρα διά τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί τή γνώση τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως του βρῖσκεται μέσα στόν Χριστό καί γνωρίζεται μόνο ἐν Χριστῷ, διά τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλευθερίας.

*Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντής Σύνταξης*

Περὶ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου*

Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου

ΟΥ ΜΟΝΟΝ, λέγω, τοῦτο ἀποκρίνομαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους, πῶς ὅλος ὁ νοητὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος διὰ τοῦτο τὸ τέλος προεγνωρίσθη ἀπ' αἰῶνος καὶ προωρίσθη. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῶν ἐξῆς ῥηθησομένων.

Αἱ μὲν γὰρ θεῖαι Γραφαὶ μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ Μυστήριον τῆς Ἑνσάρκου τοῦ Θεοῦ Λόγου Οἰκονομίας εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶναι πρῶτον πάντων τῶν κτισμάτων, καὶ ὅτι αὐτὸ προωρίσθη πρὸ τοῦ προορισμοῦ πάντων τῶν σωζομένων· τὰ δὲ ῥητὰ τῶν Γραφῶν, δι' ὧν μαρτυρεῖται, ταῦτά εἰσι· τό «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν Αὐτοῦ, εἰς ἔργα Αὐτοῦ», «πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με» (Παροιμ. ἡ' 22 καὶ 23)· τό· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως» (Κολοσ. α' 15). καὶ ὅρα, ὅτι οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα ἀπλῶς κτίσεως, ἀλλὰ πάσης κτίσεως· καὶ τό· «Οὓς προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς». Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου. Συμφωνοῦσι δὲ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς καὶ πολλοὶ τῶν θείων Πατέρων· [...]

Λέγει δὲ καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος ταῦτα· «Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστήριον ποῦ περικλείει ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ φανερώνει τὴν ὑπεράπειρη καὶ ποῦ ἄπειρες φορὲς ἀπείρως προϋπάρχει ἀπὸ τοὺς αἰῶνες μεγάλη βουλή τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας βουλής ἀγγελιοφόρος ἔγινε ὁ ἴδιος ὁ σύμφωνος μὲ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγος ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ φανέρωσε, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ πῶ, τὸν ἴδιο τὸ βαθύτερον πυθμένα τῆς Πατρικῆς ἀγαθότητος καὶ ἔδειξε μέσα σ' αὐτὸν τὸ τέλος, ποῦ γιὰ χάρις του τὰ δημιουργήματα ἔλαβαν σαφῶς τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξίης τους. Γιατὶ γιὰ τὸν Χριστό, δηλαδὴ γιὰ τὸ μυστήριον κατὰ Χριστόν, ὅλοι οἱ αἰῶνες καὶ ὅλα ὅσα περιέχουν ἔχουν λάβει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ εἶναι τους. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες προϋπονοήθηκε ἡ ἔνωση τοῦ ὀρίου καὶ τῆς ἀοριστίας, τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀμετρίας, τοῦ πέρατος καὶ τῆς ἀπειρίας, τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῆς δημιουργίας, τῆς στάσης καὶ τῆς κίνησης, καὶ ἡ ἔνωση αὐτὴ ἔγινε στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὅταν φανερώθηκε στὸ τέλος τῶν χρόνων καὶ πραγματοποιοῦσε τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ σταματήσουν γύρω στὸ τελείως

* Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ «Ἁοράτου Πολέμου» κειμένου σημειώματος περὶ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, στὸ Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον, ἥτοι περὶ φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων», ἔκδοσις ε', Υἱῶν Σωτ. Σχοινᾶ, ἐν Βόλῳ 1983, σσ. 207-216, Πηγὴ: <https://sites.google.com/site/bishopphotios/home/material/schetika-keimena/apologianikodemou>

ἀκίνητο κατὰ τὴν οὐσία ὅσα κινουῦνται ἀπὸ τῆ φύση τους, ξεφεύγοντας τελείως ἀπὸ τὴν κίνηση πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ πρὸς τὰ ἄλλα καὶ νὰ λάβουν πείρα τῆς κατ' ἐνέργειαν γνώσης ἐκείνου ὅπου ἀξιώθηκαν νὰ σταματήσουν, γνώσης ἀναλλοίωτης ποὺ παραμένει πάντοτε ἴδια παρέχοντας σ' αὐτοὺς τὴν ἀπόλαυση ἐκείνου ποὺ γνώρισαν.

Γιατὶ ὁ λόγος ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ γνώση τῶν θείων εἶναι διπλή· ἡ σχετική, ποὺ βρίσκεται μόνο στὸν λόγο καὶ στίς ἔννοιες καὶ ποὺ δὲν ἔχει κατὰ τὴν πράξη μὲ τὴν πείρα αἴσθησης ἐκείνου ποὺ ἔγινε γνωστὸ καὶ ποὺ μ' αὐτὴν οἰκονομοῦμε τὴν παροῦσα ζωὴ· καὶ ἡ πραγματικὴ ἀληθινὴ γνώση, ποὺ μὲ τὴν πείρα μόνο κατὰ τὴν πράξη χωρὶς λόγο καὶ ἔννοια παρέχει ὅλη τὴν αἴσθησης ἐκείνου ποὺ ἔγινε γνωστὸ μετέχοντάς το κατὰ χάρη, καὶ μὲ αὐτὴ τὴ γνώση ὑποδεχόμεστε κατὰ τὴ μελλοντικὴ κατάπαυση τὴν πάνω ἀπὸ τὴ φύση θέωση ποὺ πραγματοποιεῖται ἀδιάκοπα. Καὶ ἡ σχετικὴ βέβαια γνώση, ἐπειδὴ βρίσκεται στὸν λόγο καὶ στίς ἔννοιες, λένε ὅτι κινεῖ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν μεθεκτικὴ κατὰ τὴν πράξη γνώση. Ἐνῶ ἡ γνώση μὲ τὴν ἐνέργεια ποὺ ἀπὸ τὴν πείρα καὶ μὲ μέθεξη αὐτοῦ ποὺ ἔγινε γνωστὸ παρέχει τὴν αἴσθησης ἀπωθεῖ τὴ γνώση ποὺ βρίσκεται στὸν λόγο καὶ τίς ἔννοιες»¹.

Τὰ αὐτὰ δὲ σχεδὸν τῷ θεοφόρῳ Μαξιμῷ θεολογεῖ καὶ ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, οὕτω φράζων αὐτολεξεί· «Εἰπὼν δὲ ὁ Πατὴρ ἄνωθεν περὶ τοῦ κατὰ σάρκα βαπτισθέντος, “οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα”, ἔδειξεν, ὅτι τὰ ἄλλα πάντα, τὰ διὰ τῶν Προφητῶν πρότερον ἐκεῖνα, αἱ νομοθε-

σίαι, αἱ ἐπαγγελίαι καὶ υἰοθεσίαι, ἀτελεῖ ἦν καὶ οὐ κατὰ προηγούμενον τοῦ Θεοῦ θέλημα ἐλέχθησαν καὶ ἐτελέσθησαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ νῦν τέλος ἔβλεπον· καὶ διὰ τοῦ νῦν τελεσθέντος, ἀκαίρως ἐτελειώθησαν. Καὶ τί λέγω τὰς διὰ τῶν Προφητῶν νομοθεσίας, τὰς ἐπαγγελίας, τὰς υἰοθεσίας; Καὶ ἡ ἀπ' ἀρχῆς γὰρ καταβολὴ τοῦ κόσμου, πρὸς Τοῦτον ἔβλεπε, τὸν κάτω μὲν ὡς υἷον ἀνθρώπου βαπτιζόμενον, ἄνωθεν δὲ Υἱὸν ἀγαπητὸν μόνον μαρτυρούμενον Θεοῦ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, καθ' ἃ φησιν ὁ Ἀπόστολος. Οὐκοῦν καὶ ἡ ἀπ' ἀρχῆς παραγωγή τοῦ ἀνθρώπου, δι' Αὐτόν, κατ' εἰκόνα πλάσθέντος τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυναθῆ ποτε χωρῆσαι τὸ ἀρχέτυπον[...]

Καὶ ἀφίνω νὰ λέγω, ὅτι καὶ αἱ τάξεις τῶν Ἀγγέλων χρεῖαν εἶχον τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονομίας, ὄχι μόνον ἵνα δι' Αὐτῆς λάβωσι τὴν ἀτρεψίαν· πρὸ γὰρ ταύτης οὐκ εἶχον αὐτὴν κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν θεολόγων, ἀλλ' ἵνα δι' Αὐτῆς καὶ χωρητικώτεροι γένωνται, καὶ τρανοτέρων ἀκολούθως ἀπολαύωσι τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμφσεων καὶ μυστηρίων.

Καὶ ὁ ἱεροκῆρυξ δὲ Ἡλίας Μηλιάτης σαφέστατα τοῦτο λέγει· «Τὸ μέγα Μυστήριον τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονομίας, καθὼς εἶναι τὸ ὑψηλότερον, τὸ εὐγενέστερον καὶ τὸ τελειότερον ἔργον τῆς δημιουργικῆς θείας σοφίας καὶ δυνάμεως, ἔττι πρῶτον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπρομελετήθη καὶ ἐπρογνωρίσθη ἀπὸ τὸν παντέφορον νοῦν τοῦ Θεοῦ. Πρὶν νὰ προορίσῃ ὁ Θεὸς τὴν πλάσιν ἢ τῶν ἀγγέλων ἢ τῶν ἀνθρώπων ἢ τινος ἄλλου κτίσματος, ἐπροώρισεν εἰς τὴν αἰδιὸν Του βουλήν τὴν σάρκωσιν τοῦ θείου Λόγου· ὅθεν ἡ σάρκωσις τοῦ θείου Λόγου λέγεται εἰς

τάς θείας Γραφάς “Ἀρχὴ τῶν ὁδῶν Κυρίου”, καὶ αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς θεῖος Λόγος” πρωτότοκος πάσης κτίσεως». [...]

Ἐρῶ δὲ καὶ ἀναβατικώτερον καὶ βαθύτερον λόγον. Τρία εὐρίσκονται ἐν τῷ Θεῷ: οὐσία, ὑποστάσεις καὶ ἐνέργεια· ἡ ἐνέργεια εἶναι ἐξωτέρα, ἡ ὑπόστασις ἐνδοτέρα καὶ ἡ οὐσία ἐνδοτάτη· ἔφη γὰρ ὁ μέγας Βασιλεὺς: «αἱ μὲν ἐνέργειαι Αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία Αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». Κατὰ τὰ τρία ταῦτα, τρεῖς καθολικὰς σχέσεις ἔλαβεν ἀπ’ αἰῶνος ὁ Θεός:

Ἐλαβε σχέσιν νὰ κοινωνηθῇ ὁ Πατὴρ κατ’ οὐσίαν μὲ τὸν ὁμοούσιόν Του Υἱὸν καὶ μὲ τὸ Πνεῦμά Του τὸ Ἅγιον· τὸν μὲν ἀπ’ αἰῶνος γεννῶν, τὸ δὲ ἐκπορεύων· εἰ γὰρ πάντῃ ἄσχετος καὶ ἀπόλυτος ἔμενεν ὁ Θεός, οὐκ ἂν Υἱὸν ἔσχεν, οὔτε Πνεῦμα Ἅγιον· οὐδ’ ἂν τῆς οὐσίας αὐτοῦ Αὐτοῖς ἐκοινωνήσεν· μᾶλλον δέ, ἐν κατ’ οὐσίαν τὰ τρία ἐστίν.

Ἐλαβε σχέσιν νὰ κοινωνηθῇ καθ’ ὑπόστασιν ὁ Υἱὸς μὲ τὴν ἀνθρωπότητα, δι’ ἣν σχέσιν προέγνω καὶ προώρισε τὴν μετ’ αὐτῆς ἐν χρόνῳ πραγματικὴν ἔνωσιν· ἡ γὰρ ἀνθρωπότης, ἰδίαν μὴ σχοῦσα ὑπόστασιν, τῆς τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσεως ἐκοινωνήσεν, ἐν αὐτῇ τὸ εἶναι λαβοῦσα.

Ἐλαβε σχέσιν ἀπ’ αἰῶνος ὁ Θεὸς καὶ ἰδιαιτέρως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ᾧ ἐξαιρέτως πᾶσα ἡ κοινὴ ἐνέργεια τῆς Μακαρίας Τριάδος ἀνατίθεται, νὰ κοινωνηθῇ κατὰ τὴν ἐνέργειαν μὲ τὰ λοιπὰ κτίσματα, δι’ ἣν σχέσιν προέγνω καὶ προώρισε γενέσθαι πάντα τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ κτίσματα· τὰ γὰρ κτίσματα τῆς ἐνεργείας μόνῃς καὶ δυνάμει μετέσχον τοῦ Θεοῦ· οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ὑποστάσεως ἢ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως, ὡς ἐν τῇ θείᾳ δυνά-

μει καὶ ἐνεργείᾳ τὸ εἶναι λαβόντα.

Τούτων οὕτω προεγνωσμένων, ἐπεὶ ἐνδοτέρα τῆς ἐνεργείας ἐστὶν ἡ ὑπόστασις, ἐνδοτέρα ἄρα καὶ ἡ κατὰ τὴν ὑπόστασιν σχέσις τῆς κατὰ τὴν ἐνέργειαν σχέσεως· εἰ δὲ τοῦτο, ἐνδοτέρα ἂν εἴη συνεπομένως καὶ ἡ κατὰ τὴν σχέσιν τῆς ὑποστάσεως πρόγνωσις καὶ προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Θεοῦ Λόγου, τῆς κατὰ σχέσιν τῆς ἐνεργείας προγνώσεως καὶ προορισμοῦ τῶν λοιπῶν κτισμάτων· εἰ δὲ ἐνδοτέρα ἡ πρόγνωσις τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Κυρίου, πρόδηλον, ὅτι καὶ κατὰ τάξιν προτέρα αὕτη ἐστὶ, καὶ τῆς τῶν κτισμάτων προγνώσεως αἰτιώδης· ὅτι καὶ ἡ θεία ὑπόστασις, ἐφ’ ἧς ἡ σχέσις καὶ πρόγνωσις τῆς ἀνθρωπότητος ἐδράζεται, αἰτία τῆς θείας ἐνεργείας ὁμολογουμένως ἐστὶ κατὰ πάντας τοὺς θεολόγους, ἐφ’ ἧς ἐνεργείᾳ, ἡ σχέσις καὶ πρόγνωσις πάντων τῶν κτισμάτων ἐρείδεται.[...]

Διατί δὲ εἶπεν ἀνωτέρω ὁ θεοφόρος Μάξιμος, ὅτι διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἔγιναν ὅλα τὰ κτίσματα, αὐτὸ δὲ δὲν ἔγινεν διὰ κανὲν τέλος, ἐνῶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ οἱ ἄλλοι θεοφόροι Πατέρες φανερώς κηρύττουσιν, ὅτι τὸ Μυστήριον αὐτὸ ἔγινε διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάπλασιν καὶ σωτηρίαν;

Ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ἐπειδὴ, κατὰ τοὺς μεταφυσικούς, ἄλλα μὲν εἶναι μέσα μόνον καὶ οὐχὶ τέλη· ἄλλα δὲ εἶναι καὶ μέσα καὶ τέλη ἐν ταυτῷ, ἥτοι πρὸς μὲν τὰ κατώτερα, τέλη, πρὸς δὲ τὰ ἀνώτερα, μέσα· ἄλλα δὲ εἶναι τέλη μόνον καὶ ὄχι μέσα, ἅτινα καὶ τέλη τελῶν, ὡς πάντων ἀνώτερα ὀνομάζονται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος θεολογεῖ ἐδῶ, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐναν-

θρωπήσεως, εἶναι τέλος μόνον καὶ ὄχι μέσον, ὡς πάντων τῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔργων ἀνώτατον καὶ ὑψηλότατον καὶ τέλος τελῶν τὸ κορυφαϊότατον, οὗ ἕνεκα μὲν τὰ πάντα, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἕνεκα· τῆς γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως κτίστου καὶ κτίσεως τί ἄλλο ἐστὶν ἀνώτερον; ἂν καὶ αὐτὸ κατὰ λόγον ἕτερον θεωρούμενον, ἐγένετο διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάπλασιν καὶ σωτηρίαν.

Καὶ διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν καθολικῶς, τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως εἶναι ἀρχὴ καὶ μέσον καὶ τέλος ὄλων τῶν κτισμάτων, νοητῶν καὶ αἰσθητῶν καὶ μικτῶν.

Εἶναι ἀρχὴ ὄλων τῶν κτισμάτων, διότι ἢ πρόγνωσις καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ Μυστηρίου τούτου ἔγινεν ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ νὰ προγνωσθῶσι καὶ νὰ προορισθῶσι καὶ νὰ κτισθῶσι πάντα τὰ κτίσματα, κατὰ τὸ «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ», καὶ τὸ «Πρωτότοκος πάσης κτίσεως», περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου εἰρημένα καθ' ὃ ἀνθρώπου, ὡς εἴπομεν. Λέγει δὲ καὶ ὁ θεοφόρος Μάξιμος: «διὰ γὰρ τὸν Χριστόν, ἡγουν τὸ κατὰ Χριστόν μυστήριον, πάντες οἱ αἰῶνες, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς αἰῶσιν, ἐν Χριστῷ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι καὶ τὸ τέλος εἰλήφασιν. Ἐνωσις γὰρ προὔπενοσήθη τῶν αἰώνων, ὄρου καὶ ἀοριστίας, καὶ μέτρου καὶ ἀμετρίας, καὶ πέραςτος καὶ ἀπειρίας, καὶ κτίστου καὶ κτίσεως, καὶ στάσεως καὶ κινήσεως· ἥτις ἐν Χριστῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων φανερωθέντι γέγονε· πλήρωσιν δοῦσα τῇ προγνώσει τοῦ Θεοῦ δι' ἑαυτῆς».

Ἐγινε δὲ καὶ μέσον τὸ Μυστήριον αὐτό, διότι ἐχάρισε πλήρωσιν εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ὡς προεῖπεν ὁ θεῖος

Μάξιμος· ἐχάρισεν ἀτρεψίαν εἰς τοὺς Ἀγγέλους καὶ ἀκινήσιαν εἰς τὸ κακόν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω μετὰ τοῦ Θεσσαλονίκης θείου Γρηγορίου, μετὰ Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου καὶ μετὰ τοῦ Νικήτα· ταύτην δὲ τὴν τῶν Ἀγγέλων ἀτρεψίαν, σωτηρίαν τοῦ ἀοράτου κόσμου ὠνόμασεν ὁ θεολόγος Γρηγόριος· ἔφη δὲ καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος, ὅτι διὰ τοῦτο προεγνώσθη τὸ Μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως, «ἵνα περὶ τὸ πάντη κατ' οὐσίαν ἀκίνητον στῆ τὰ κατὰ φύσιν κινούμενα, τῆς πρὸς τε αὐτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα παντελῶς ἐκβεβηκότα κινήσεως»· ὅπου καὶ ὁ σχολιαστὴς τῶν τοῦ Μαξίμου φησὶ «τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσει πάντων πρὸς ἀτρεψίαν μεταποιηθέντων»· ἐχάρισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους λύσιν τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας, δόσιν τῆς θείας χάριτος, ἀφθαρσίαν, ἀθανασίαν, ἀτρεψίαν, σωτηρίαν καὶ ἄλλα μύρια ἀγαθά.

Εἶναι καὶ τέλος τὸ Μυστήριον αὐτό, καθ' ὅτι ἔγινε καὶ εἰς Ἀγγέλους καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς ὄλην τὴν κτίσιν τελείωσις καὶ θέωσις καὶ δόξα καὶ μακαριότης· καὶ καθ' ὅτι αὐτὸ ἔγινεν ἀνακεφαλαίωσις οὐρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνωσις κτίστου καὶ κτισμάτων καὶ δόξα τοῦ ἀνάρχου Πατρός, δοξασθέντος οὐχὶ διὰ ψιλῶν κτισμάτων, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ κατ' οὐσίαν Υἱοῦ καὶ Λόγου Του, τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων φορέσαντος, τὸ ὁποῖον αὐτὸ τέλος εἶναι τὸ ὕστατον πάντων, μεθ' ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο τέλος ἀνώτερον· καὶ οὐ ἕνεκα μὲν τὰ πάντα, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἕνεκα, κατὰ τὸν αὐτὸν πάλιν εἰπεῖν θεῖον Μάξιμον· «ἵνα γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων

καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός· διατί; καὶ τίνος χάριν; διὰ τὴν δόξαν, λέγω, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός».

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν τούτων δύναται νὰ συμπεράνη ὁ καθείς, ὅτι ἀπαραιτήτως ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ Μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως· κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον καὶ καθ' αὐτὸ λόγον, διότι τὸ Μυστήριον αὐτὸ ἦτο προηγούμενον θέλημα Θεοῦ, καθὼς εἶπομεν μετὰ τοῦ Θεσσαλονίκης Γρηγορίου, πρῶτιστον κινήτικὸν αἷτιον ἔχον τὴν ἄπειρον καὶ οὐσιώδη καὶ ὑπεράγαθον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν ἐνδότετον πυθμένα τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, ὡς εἶπεν ὁ θεοφόρος Μάξιμος· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, καὶ διότι αὐτὸ ἦτον ἀναγκαῖον εἰς ὅλα τὰ κτίσματα, νοητὰ

καὶ αἰσθητά, ὡς ἀρχὴ αὐτῶν καὶ μέσον καὶ τέλος ὡς ἀπεδείχθη.

Ἰκανὰ νομίζω, ὅτι εἶναι τὰ ὀλίγα ταῦτα εἰς ἀπολογίαὶν παρά γε τοῖς εὐγνώμοσι διαιτηταῖς καὶ ἀναγνώσταις τοῦ προρῶθέντος σημειώματός μου περὶ τῆς Κυρίας Θεοτόκου, τοὺς ὁποίους καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ διαβάλλωσι παραλόγως, οὐ γὰρ ἀπὸ γνώμης οἰκείας καὶ δόξης τοῦτο ἐκεῖσε ἔγραψα, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ δόξῃ τῶν προρῶθέντων θεολόγων.

Εἰ δέ τινες, ἴσως ἐμπαθῶς κινούμενοι (ὅπερ ἀπεύχομαι), κατηγοροῦσί με, κατηγορεῖτωσαν μᾶλλον τὸν θεοφόρον Μάξιμον, τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριον καὶ τὸν μέγαν Ἀνδρέαν καὶ τοὺς λοιπούς, παρ' ὧν ἐγὼ τὴν δόξαν ταύτην ἠρανισάμην.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: 1. Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ'), εἰσαγωγή - κείμενο - μετάφραση - σχόλια Ἰγνάτιος Σακαλῆς, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν 14Γ, ΕΠΕ, Θεσ/νίκη 1992.

Ψηφιδωτὴ παράσταση
τῶν τριῶν Μάγων στὴ Βασιλική
τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου Ραβέννας
(6ος αἰών)

Ἡ ἐτοιμότητα συμπόρευσης μέ τόν Θεό, ὡς προϋπόθεση τῆς σωτηρίας Α' Ἀνάγνωσμα Ἐσπερινοῦ: Ἰησ. ε' 13-15

Μιλτιάδη Κωνσταντίνου

Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

8 Νοεμβρίου: Σύναξις τῶν Ἀρχιστρατῆγων Μιχαήλ καί Γαβριήλ

Η 8^η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ εἶναι, σύμφωνα μέ τό ἑορτολόγιο τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφιερωμένη στούς ἀρχαγγέλους Μιχαήλ καί Γαβριήλ καί τό πρῶτο ἀνάγνωσμα τοῦ ἔσπερινου τῆς γιορτῆς εἶναι ἡ σύντομη περικοπή Ἰησ. ε' 13-15. Ἡ περικοπή ἀναφέρεται στήν ἐμφάνιση τοῦ «ἀρχιστρατῆγου τοῦ στρατοῦ τοῦ Κυρίου», ὁ ὁποῖος στή χριστιανική παράδοση ταυτίζεται μέ τόν ἀρχάγγελο Μιχαήλ, στόν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, λίγο πρῖν ἀπό τήν τελική ἐπίθεση τῶν Ἰσραηλιτῶν κατά τῆς Ἰεριχοῦς.

Ἡ περικοπή προέρχεται ἀπό τό ἔκτο βιβλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού φέρει ὡς τίτλο τό ὄνομα τοῦ κεντρικοῦ ἥρωά του, τοῦ συνεργάτη καί διαδόχου τοῦ Μωυσῆ, Ἰησοῦ γιοῦ τοῦ Ναυῆ. Κύριο θέμα τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖ ἡ κατάκτηση τῆς Χαναάν ἀπό τούς Ἰσραηλίτες ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Ἰησοῦ Ναυῆ (κεφ. α'-ιβ') καί ἡ διανομή τῆς χώρας μεταξύ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ (κεφ. ιγ'-κβ'). Ἐάν καί τό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται στούς ἀγῶνες τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Ἰησοῦ γιά τήν κατάκτηση τῆς Χαναάν, στόχος τοῦ συγγραφέα του εἶναι νά καταδείξει ὅτι ἡ κατάκτηση τῆς χώρας στήν ὁποία κατοικοῦν οἱ Ἰσραηλίτες δέν συνιστᾷ ἐπίτευγμα τῆς γενναιοσύνης καί τῆς δυνάμεώς τους, ἀλλά εἶναι

τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπέμβασης τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, πιστός στίς ὑποσχέσεις πού ἔδωσε στούς προπάτορές τους, ἠγγήθηκε τοῦ πολέμου στό πλευρό τοῦ λαοῦ του καί προσέφερε τή χώρα ὡς δῶρο στόν λαό του. Ἐάν ἡ ἰδέα ἑνός πολεμιστῆ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μάλιστα προστάζει –σύμφωνα μέ τό δίκαιο τοῦ πολέμου τῆς ἐποχῆς– τόν ὀλοκληρωτικό ἀφανισμό τῶν ἠττημένων, προσκρούει στή σύγχρονη περί ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ ἀντίληψη, γιά τίς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς περιοχῆς ἡ νίκη στόν πόλεμο ἀποτελοῦσε ταυτόχρονα καί ἀπόδειξη τῆς ἀδυναμίας καί τῆς συντριβῆς τῶν θεοτήτων τῶν ἠττημένων. Μέσα, λοιπόν, ἀπό τήν περιγραφή τῶν ἐπικῶν κατορθωμάτων τῶν ἐνωμένων φυλῶν διακηρύσσεται ἡ αἰώνια ἀλήθεια ὅτι οἱ θεοί τῶν εἰδωλολατρῶν εἶναι ψεύτικοι καί ἀνίσχυροι ἀπέναντι στόν μόνο ἀληθινό Θεό, ὁ ὁποῖος τηρεῖ πάντοτε τίς ὑποσχέσεις του.

Ἐνάλογο στόχο ἐξυπηρετεῖ καί ἡ ἀφήγηση τοῦ κεφ. ε', ἡ ὁποία τίθεται ἀνάμεσα στήν περιγραφή τῆς διάβασης τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνη καί τῆς ἔναρξης τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Θεωρούμενα ἀπό στρατιωτικῆς πλευρᾶς τά πράγματα, ἡ συγκεκριμένη στιγμή φαίνεται ἡ πλέον κατάλληλη γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ

στόχου τῆς κατάκτησης τῆς χώρας· τό ἠθικὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν –μετὰ τὴν ἐμπειρία τῆς θαυμαστῆς διάβασης τοῦ Ἰορδάνη– βρίσκειτο στὸ ὑψηλότερο δυνατὸ ἐπίπεδο, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ Χανααναῖοι εἶναι τρομοκρατημένοι καὶ ἀνίκανοι νὰ ἀντιδράσουν. Ὅμως ἀντὶ τῆς, λογικὰ ἀναμενόμενης, ἄμεσης ἐπίθεσης, οἱ Ἰσραηλίτες στρατοπεδεύουν στὰ Γάλγαλα, ὅπου περιτέμνονται καὶ γιορτάζουν τὸ Πάσχα.

Παρεμβάλλοντες στὴν ἀφήγησή του ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτὸ τὸ διάστημα ἀναμονῆς ἀνάμεσα στὴν περιγραφή τῆς εἰσόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴν Χαναάν καὶ τῆς ἔναρξης τῶν κατακτήσεων, δηλώνει μὲ παραστατικὸ τρόπο πὺς στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ οἱ προτεραιότητες εἶναι διαφορετικές. Οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν νὰ βάζουν στόχους καὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς ἐπιτύχουν μέσα σὲ καθορισμένα, συνήθως πιεστικά, χρονικά περιθώρια, ἐπιστρατεύοντας ὅλες τους τίς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις. Σ' αὐτὴν τὴ διαδικασία ὁμως συχνά λησμονοῦν ὅτι ἡ ἔκβαση μιᾶς προσπάθειας δὲν ἐξαρτᾶται πάντα ἀπὸ τὸν σωστὸ καὶ λεπτομερῆ σχεδιασμό, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκπόνηση ὁποιουδήποτε σχεδίου εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πνευματικὴ προετοιμασία, προκειμένου τὸ ὅλο ἐγχεῖρημα νὰ ἐνταχθεῖ στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκτελεστεῖ σὲ συνεργασία μὲ τὸν Θεό. Μιὰ τέτοια προετοιμασία περιγράφεται παραστατικὰ στοὺς δώδεκα πρῶτους στίχους τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Ἰσραηλίτες ἀνανεώνουν τὴ σχέση τους μὲ τὸν Θεό κάνοντας περιτομὴ καὶ γιορτά-

ζοντας τὸ Πάσχα. Ἡ περιτομὴ τοὺς ἐντάσσει στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς καθιστᾶ κληρονόμους τῶν ἐπαγγελιῶν ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς μὲ τὴ διαθήκη του στοὺς πατριάρχες τους. Ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα ἐνισχύει τὴ βεβαιότητά τους ὅτι, ὅπως τότε στὴν Αἴγυπτο τὸ αἷμα τοῦ πασχάλιου ἀμνοῦ προστάτεψε τὰ πρωτότοκά τους ἀπὸ τὸν θάνατο, ἔτσι καὶ τώρα βρίσκονται ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, κι ἀκόμα, ὅπως τότε τὴ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θάλασσας ἀκολούθησε ἡ καταστροφή τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι καὶ τώρα τὴ διάβαση τοῦ Ἰορδάνη θὰ ἀκολουθήσει ἡ καταστροφή τῶν ἐχθρῶν τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν, ἐνθουμούμενοι καὶ συνδεδεμένοι μὲ τὸ παρελθόν, ἐνισχύουν τὴν ἐμπιστοσύνη τους στὸν Θεό καὶ προετοιμάζονται πνευματικὰ γιὰ ὅσα σχεδιάζουν γιὰ τὸ μέλλον.

Ἔτσι, οἱ στίχοι ποὺ ἀκολουθοῦν ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος ἀνταπόκρισης τοῦ Θεοῦ στὴν πνευματικὴ προετοιμασία τοῦ λαοῦ του. Εὐρισκόμενος ὁ Ἰησοῦς Ναυῆ στὰ περίχωρα τῆς Ἱεριχοῦς, ἐπιθεωρῶντας προφανῶς τὸν χῶρο καὶ ἀναλογιζόμενος τὸ βάρος τῆς ἀποστολῆς του, ἀντιλαμβάνεται ξαφνικὰ τὴν παρουσία ἑνὸς ἀνδρα, ὁ ὁποῖος στέκεται μπροστά του, κρατώντας ἓνα γυμνὸ σπαθί στὸ χέρι του. Τρομαγμένος, τὸν ρωτᾶ ἂν εἶναι μὲ τὸ μέρος τους ἢ μὲ τὸ μέρος τῶν ἀντιπάλων, ὁμως, ἀντὶ μιᾶς εὐθείας ἀπαντήσεως, ὁ ἀνδρας τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἦρθε ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ τοῦ Κυρίου. Ὁ συνομιλητὴς τοῦ Ἰησοῦ δὲν τοῦ ἀποκαλύπτει ποιὰ ἀπὸ τίς δύο ἀντιμαχόμενες πλευρές ὑποστηρίζει, ἀλλὰ ἀπλῶς ὅτι εἶναι παρὼν ὡς «ἀρχιστράτηγος» καὶ ἀνανεώνει τὴν ἀντίδραση τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς γνωρίζει ὅτι ὁ

ἴδιος ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπό τόν Θεό στή θέση τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατεύματος (α' 1-9), κατά συνέπεια ἔχει κάθε δικαίωμα νά κρατάει γιά τόν ἑαυτό του τόν τίτλο τοῦ ἀρχιστρατήγου καί νά δρέφει τίς δάφνες τῆς ὁποίας ἐπιτυχίας τῶν ἐπιχειρήσεων πού θά ἀκολουθήσουν. Ἀναγνωρίζοντας ὅμως τή θεία προέλευση τοῦ συνομιλητῆ του, σπεύδει νά τόν προσκυνήσει καί νά τοῦ παραχωρήσει ἀμέσως τήν πρωτοβουλία τῶν ἐπιλογῶν, θέτοντας ἔτσι τόν ἑαυτό του ὑπό τίς διαταγές του. Μόνον τότε, ὅταν δέχεται νά λύσει τά σανδάλια ἀπό τά πόδια του, σημάδι τῆς ὀλόθερμης ὑποταγῆς του στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ συνομιλητής του τόν διαβεβαιώνει ὅτι βρίσκεται κοντά στόν Θεό καί ἐπομένως μπορεῖ νά ὑπολογίζει στή συμπαράστασή του.

Τόσο ἡ ἀπάντηση τοῦ «ἀρχιστρατήγου» στό ἐρώτημα τοῦ Ἰησοῦ ὅσο καί ἡ ἀντίδραση τοῦ Ἰησοῦ διαμορφώνουν ἕνα διαχρονικό πλαίσιο ἀρχῶν πού καθορίζουν τή σχέση τοῦ Θεοῦ μέ τόν ἄνθρωπο. Στήν καθημερινή τους ζωή οἱ ἄνθρωποι συνήθως κάνουν ἐπιλογές, καταστρώνουν σχέδια καί στή συνέχεια

παρακαλοῦν τόν Θεό νά ἔρθει συμπαράστατης τους γιά νά τά πετύχουν. Τό ἐπεισόδιο πού περιγράφεται στό Ἰησ. ε' 13-15, προτείνει μιὰ ἐντελῶς ἀντίστροφη πρακτική· ἀντί ὁ ἄνθρωπος νά ζητᾶ ἀπό τόν Θεό νά ἔρθει ἀρωγός στά σχέδιά του, πρέπει νά δηλώνει τήν ἐτοιμότητά του νά ἀκολουθήσει τόν Θεό καί νά συνεργαστεῖ μαζί του, θέτοντας τόν ἑαυτό του στήν ὑπηρεσία τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμο. Τό μήνυμα πού ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀπευθύνει στούς συγχρόνους του διατηρεῖ τήν ἐπικαιρότητά του μέχρι σήμερα. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς κάποτε ἡ Χαναάν γιά τούς Ἰσραηλίτες, ἕνα δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τούς ἄνθρώπους. Ἡ εἴσοδος ὅμως σ' αὐτήν προϋποθέτει ἐτοιμότητα συμπόρευσης μέ τόν Θεό. Ἡ γιορτή τῶν ἀρχαγγέλων ὑπενθυμίζει πρὸς πᾶσα κατεύθυνση ὅτι ὁ Θεός εἶναι πάντα παρῶν κοντά στόν ἄνθρωπο καί στίς ἀνάγκες του, ἀρκεῖ αὐτός νά εἶναι σέ ἐγρήγορηση, ὥστε νά ἀναγνωρίσει αὐτή τήν παρουσία στή ζωή του, καί σέ ἐτοιμότητα, ὥστε νά ἀνταποκριθεῖ στό θεῖο θέλημα.

Ἡ ἀρχαιότερη παράσταση τῶν τριῶν Μάγων στήν Κατακόμβη τῆς Ἁγίας Πρισκίλλης στή Ρώμη (μέσα 3ου αἰ.)

72. Ποιά είναι τά βασικά θέματα τῆς πίστεως ἀπό τήν Κ.Δ.;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου

Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ μπορεί νά ἀναδιατυπωθεῖ: Ποιά ἦταν τά θετικά χαρακτηριστικά τῆς πίστεως τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τά ὁποῖα δημιουργοῦσαν σέ αὐτούς, ἐντός τους, τίς ἐσωτερικές αὐτομαρτυρίες πού τοὺς προετοιμάζαν γιά νά θυσιάσουν τά πάντα γιά τόν Χριστό; Τά κείμενα τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ εἶναι σφραγισμένα μέ ἓνα «πνεῦμα» στό ὁποῖο ἀναγνωρίζουμε βασικά θέματα –ἢ μοτίβα ἢ καταστατικές ἀρχές τῆς βιβλικῆς πίστεως– πού συνεχίζονται μέχρι σήμερα στήν ὀρθόδοξη θεολογική παράδοση, στήν πίστη καί στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

1. *Τό θέμα τῆς δημιουργίας.* Ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, θά μπορούσαν νά μὴν εἶχαν δημιουργηθεῖ, ἢ θά μπορούσαν νά ἦταν διαφορετικά. Μιά θεϊκή δύναμη πού δημιουργεῖ ὀλόκληρη τήν κτίση ἀπό τό τίποτα-μηδέν εἶναι ἐνεργός σέ κάθε στιγμή, πρὶν ἀκόμη ἀπό τή δημιουργία, καί εἰσέρχεται μέσα στήν ἱστορία μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος καινοποιεῖ τήν κτίση μέ τήν ἀνάστασή του.

2. *Τό θέμα τῆς σοφίας.* Ὁ κόσμος ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπό τή σοφία τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἐμφανίζεται σέ ἀπίθανες δομές, συχνά καλυμμένες κάτω ἀπό τίς ἀντίθετές τους· ὅπως στό σημεῖο τῆς νέας διαθήκης, κορυφούμενης στόν σταυρό τοῦ Χριστοῦ, ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι κρυμμένη-καλυμμένη.

3. *Τό θέμα τοῦ θαύματος.* Ὅλα ὅσα συμβαίνουν εἶναι ἀνοιχτά σέ ἐκπληκτικές μεταστροφές, καθὼς τίποτα δέν εἶναι ἀπολύτως καθορισμένο. Ὁ Θεός καί οἱ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ἢ πίστη καί ἢ προσευχή, ἐπιφέρουν θαυματουργικές ἀλλαγές. Κι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ἀληθινά ἀνυπερέβλητος φορέας μιᾶς τέτοιας θαυματουργοῦ δυνάμεως.

4. *Τό θέμα τῆς ἀπόστασης.* Ὁλόκληρη ἡ ζωὴ βιώνεται σέ ἀπόσταση ἀπό τόν Θεό καί δέν ἀντιστοιχεῖ στήν πραγματικότητα πού ὁ ἴδιος ἔχει συστήσει καί τήν συνέχει. Στά ἀνθρώπινα ὄντα αὐτή ἢ ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό γίνεται συνειδητή μέσα ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς ἐνοχῆς καί τοῦ πόνου: ἀμφοτέρως αὐτές οἱ καταστάσεις τά χωρίζουν ἀπό τόν Θεό. Στόν Χριστό ὁ Θεός ἀνοίγει αὐτή τήν ἀπόσταση καί τήν ὑπερβαίνει.

5. *Τό θέμα τῆς ἐλπίδας καί τῆς ἀνανεώσεως.* Μιά ἀξαναρόμενη ὑπόσχεση διαπερνᾷ ὅλη τήν ἱστορία –μέχρι τοῦ σημείου τῆς προσδοκίας ἐνός νέου κόσμου, πού ἔχει ἤδη ἀρχίσει νά λειτουργεῖ ἀπό τώρα. Οἱ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις εἶναι πολίτες δύο κόσμων, φυλακισμένοι στόν παλιό κόσμο μέ τή φυσιολογία τους (τή σάρκα) καί ἀναγκασμένοι στόν νέο κόσμο πού ἔχει ἀρχίσει μέ τόν Ἰησοῦ μέ τή δύναμη τοῦ πνεύματος (τό πνεῦμα).

6. *Τό θέμα τῆς μετάνοιας.* Τά ἀνθρώ-

πινα ὄντα ἔχουν τή δυνατότητα ριζικῆς ἀλλαγῆς. Ἀκριβῶς ὅπως ὁ κόσμος πρέπει νά ἀλλάξει, προκειμένου νά ἀνταποκρίνεται στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρέπει ὅμοια καί οἱ ἄνθρωποι νά ξεκινήσουν μιά νέα ζωή, ἄν ἐπιτρέψουν στόν ἑαυτό τους νά σταυρωθεῖ μέ τόν Χριστό καί μαζί Του νά ἀρχίσουν μιά καινή ζωή.

7. *Τό θέμα τῆς ἐξόδου.* Ὅχι μόνο μεμονωμένα ἄτομα, ἀλλά ὁλόκληρες ὁμάδες ἔχουν ἀλλάξει μέ τό κάλεσμα τοῦ Θεοῦ –ἀρχίζοντας μέ τήν ἐξοδο τοῦ Ἀβραάμ ἀπό τήν πατρίδα του καί τήν ἐξοδο τοῦ Ἰσραήλ ἀπό τίς ξένες χῶρες, καί ἐπεκτείνοντας μέχρι τήν ἀναχώρηση τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς ἕναν νέο κόσμο, ὡς μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ.

8. *Τό θέμα τῆς πίστεως.* Ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται μέσω ἀνθρώπινων ὑπάρξεων, τίς ὁποῖες καί ἐμπιστευόμαστε, δηλαδή ὄχι πρωτίστως μέσω δομῶν, θεσμῶν ἢ ἰδεῶν, ἀλλά μέσω ἑνός «ἐσύ» μέ τόν Ὅποιο ἐμεῖς ἐλεύθερα εἰσερχόμαστε σέ μιά νέα σχέση. Στό κέντρο ὅλων τῶν ἀνθρώπων, μέσω τῶν ὁποίων ὁ Θεός μιλάει, βρίσκεται ὁ Ἰησοῦς ἐκ τῆς Ναζαρέτ.

9. *Τό θέμα τῆς ἐνσαρκώσεως.* Ὁ Θεός κατέρχεται καί μένει σέ συγκεκριμένο κόσμο. Εἶναι παρὼν στό Ἰσραήλ, στόν Χριστό, στόν λόγο Του, ἐντός κάθε μυστηρίου καί στό πνεῦμα κάθε πιστοῦ. Ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Χριστοῦ καθιστᾶ αὐτή τή γειννίαση τοῦ Θεοῦ μέ τίς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ὀριστική, μιά γιά πάντα –ἀκόμη καί σέ ἐνοχές καί βάσανα.

10. *Τό θέμα τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ζωῆς.* Ἡ ζωή εἶναι ἀντιπροσωπευτική ζωή γιά ἄλλους –εἴτε ἡ ζωή πού ὑποφέρει ἀσυνεῖδητα, μέ τό κόστος τῆς ὁποίας ἐκτυ-

λίσσεται μιά ἄλλη ζωή, εἴτε ἡ ἐσκεμμένη ζωή γιά τοὺς ἄλλους. Οἱ αἱματηρές ζωικές θυσίες στήν Π.Δ. μαρτυροῦσαν τόν καταναγκασμό νά ζοῦν μέ τό κόστος ἄλλων. Ὁ Χριστός δείχνει τήν ἐναλλακτική: ἡ ζωή ὡς παράδοση γιά τοὺς ἄλλους.

11. *Τό θέμα τῆς ἀλλαγῆς τῆς θέσεως.* Ὁ πρῶτος θά γίνει τελευταῖος καί ὁ τελευταῖος θά καταστεῖ πρῶτος. Μιά μεταμορφωτική δύναμη πηγάζει ἀπό ἐκείνους πού οἰκειοθελῶς ἀπαρνήθηκαν τή θέση τους μέχρι τοῦ σημείου τοῦ αὐτοστιγματισμοῦ –μέ τόν ἀσκητισμό καί τό μαρτύριο. Καί προέρχεται ἀκόμη περισσότερο ἀπό τόν Χριστό, ὁ ὁποῖος δικάστηκε ὡς κατὰδικος, ὡς ἀρχιερέας ἔγινε θυσία, ὡς ὁ κυβερνήτης τοῦ κόσμου ἔγινε δοῦλος, καί ὡς ὁ σταυρωμένος ἔγινε τό θεμέλιο τῆς νέας ζωῆς.

12. *Τό θέμα τῆς ἀγάπης.* Κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο γίνεται πλησίον μας μέσω τῆς ἀγάπης. Εἴτε ἀναζητώντας τόν χαμένο, εἴτε καλοδεχόμενος τόν ξένο ἢ τόν διαφορετικό (ἀσυνήθιστο), εἴτε ἀγαπώντας τόν ἐχθρό. Καί ἐδῶ ὁ Χριστός εἶναι τό πρότυπο γιά μιά τέτοια ἀγάπη: ἡ ἀφοσίωση τῆς ζωῆς του εἶναι ἡ ἀγάπη γιά ἐκείνους πού ἦταν οἱ «ἐχθροί» τοῦ Θεοῦ.

13. *Τό θέμα τῆς κρίσεως.* Ὅλη ἡ ζωή ὑπόκειται σέ ἐπιλεκτικές διαδικασίες. Μόνο τά ἀνθρώπινα ὄντα γνωρίζουν αὐτό. Γνωρίζουν ὅτι ἀπειλοῦνται ὄχι μόνο ὡς φυσικές ζωντανές ὑπάρξεις, ἀλλά καί ὡς ἠθικοί παράγοντες. Θά μετρηθοῦν μέ αὐτά πού ἔχουν κάνει –σέ ἀντιστοίχιση μέ τά ἠθικά κριτήρια, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα ὁ Θεός προσδίδει μιά τελική κρίση ἐπάνω τους. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τό κριτήριο καί ὁ κριτής.

14. Τό θέμα τῆς δικαίωσης. Εἶναι ἐξί-
σου ἀδύνατο νά κατανοήσουμε τή νομι-
μότητα τῆς ὑπάρξεως, ὅπως εἶναι καί ἡ
κατανόηση τῆς ὑπαρξῆς τῆς ἴδιας τῆς
ζωῆς. Ἡ δικαίωση εἶναι μιὰ δημιουργία
ἀπό τό μηδέν, τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι
λαμβάνουν τόσο δεκτικά ὅσο λαμβάνουν
καί τή φυσική τους ὑπαρξή. Δέν ἔχουν
δημιουργήσει τόν ἑαυτό τους. Δέν εἶναι
αὐτοδημιουργούμενοι οὔτε αὐτοδικαι-
ούμενοι. Ἡ βία τῆς δικαίωσής τους
εἶναι ἡ νέα δημιουργική ἐνέργεια τοῦ
Θεοῦ στόν Χριστό.

Αὐτά τά δεκατέσσερα βασικά θέματα
ένώνουν τίς πιό ποικίλες ἐκφράσεις τῆς
ἀρχέγονης χριστιανικῆς πίστεως: Τήν πα-
ραδεδομένη ἀντίληψη τοῦ Ἰησοῦ τῶν συ-
νοπτικῶν Εὐαγγελίων, τόν κηρυγματικό

Χριστό τῶν Ἐπιστολῶν, τόν ἀποκλειστι-
κό ἀποκαλυπτική τῆς Ἰωάννειας γραμ-
ματείας. Τά ἴδια βασικά μοτίβα ἔχουν τά
ἀποτελέσματά τους παντοῦ: στή συνο-
πτική ἀφήγηση περί τοῦ Ἰησοῦ πού περι-
βάλλει τή Γαλιλαία, διακηρύσσοντας τή
βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί ἀναζητώντας τούς
ἀπολωλότας· στήν ἔννοια τοῦ Παύλου
περί τοῦ Ἰίου τοῦ Θεοῦ, πού ἐξαγοράζει
καί λυτρώνει τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν
ὑποδουλωθεῖ κάτω ἀπό τήν ἁμαρτία καί
τόν θάνατο· ἢ στήν ἰωάννεια ἐνότητα τοῦ
ἐπίγειου Ἰησοῦ μέ τόν οὐράνιο ἀγγελια-
φόρο. Τέλος, ἡ ἀνωτέρω συγκέντρωση σέ
ἕναν κατάλογο τέτοιων καταστατικῶν
ἀρχῶν τῆς βιβλικῆς πίστεως, πού ἀπαν-
τοῦν στήν Κ.Δ., δέν μπορεῖ νά εἶναι κλει-
στή, ἀλλά παραμένει ἀνοικτή.

Γιά περαιτέρω μελέτη: E. Lohse, *Ἐπίτομη Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης*, μτφρ. Σ. Ἄγουριδης
(Βασικές Ἀγιογραφικές Μελέτες, 2· Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς, 1980, 5^η ἔκδ. 2010). I. H. Marshall,
New Testament Theology: Many Witnesses, One Gospel (Illinois: InterVarsity Press, 2004). G.
Theissen, *The New Testament: History, Literature, Religion*, transl. by J. Bowden (London/New York:
T&T Clark, 2003, repr. 2007).

Παράσταση
τῶν τριῶν Μάγων
ἀπό τό καθολικό
τῆς Ἱ. Μ. Λαμπαδι-
στή στήν Κύπρο
(13ος - 14ος αἰ.)

Παναγιώτη Ί. Σκαλτσῆ
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἐρώτηση: Κατά πόσον ἡ ἑορτή τῶν γενεθλίων συνάδει πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ λειτουργικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας;

α) Εἶναι γεγονός ὅτι τό χριστιανικὸ ἑορτολόγιο δίδει νόημα στό κοσμικὸ ἡμερολόγιο, μέ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ χρόνος ἀποκτᾶ ἄλλη διάσταση καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ξεχωριστὴ σημασία ἀποκτοῦν τὰ γεγονότα τῆς ἐν Χριστῷ Θείας Οἰκονομίας. Καθ' ὄλο τό ἔτος παρεμβάλλονται ἑορτολογικὰ γεγονότα, σταθμοὶ ἀνανέωσης πνευματικῆς, μέ σημεῖο ἀναφορᾶς τόν κύκλο τῶν Δεσποτικῶν, Θεομητορικῶν καὶ ἀγιολογικῶν ἑορτῶν. «Μέ τό ἑορτολόγιό της ἡ Ἐκκλησία προγεύεται τὴν ὑπέρχονη πραγματικότητα τῆς οὐρανίου βασιλείας οὐσιαστικὰ καταργώντας τόν κοσμικὸ χρόνο, ἀφοῦ γεγονότα τοῦ παρελθόντος τὰ φέρνει κάθε φορά στή μνήμη της ὄχι ὡς ἀπαξ τελεσθέντα, ἀλλὰ ὡς κατ' ἔτος, καὶ καθ' ἡμέραν ἀκόμα, πραγματικά καὶ μυστηριακά ἐπαναλαμβανόμενα»¹.

Κέντρο τῆς χριστιανικῆς ἑορτῆς εἶναι «τό μυστήριον τοῦ Χριστοῦ»². Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ἑορτάζει γιὰτί ἀκριβῶς ἑορτάζει ὁ Χριστός. Καὶ τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἑορτῆς εἶναι ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ χαρὰ τῆς σωτηρίας. Εἶναι ἡ ἐμπειρία πού βιώνεται στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς «Ἐκκλησία

ἐορταζόντων ἀξίως τοῦ Πνεύματος»³. Τὴ δυνατότητα αὐτῆς τῆς χαρᾶς καὶ σωτηρίας μᾶς τὴν ἔδωσε ἡ Ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ⁴. Μέ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στόν κόσμον, μέ τὴν Ἐνσάρκωση, τό Πάθος καὶ τὴν Ἀνάστασή Του ἐγκαινιάζεται μία νέα πραγματικότητα. Τὰ Χριστούγεννα, τό Πάσχα, ὁ Δεκαπενταύγουστος, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀποστόλων, οἱ καθημερινές μῆνες μαρτύρων καὶ ἁγίων, ὁ ἑβδομαδιαῖος καὶ ἡμερήσιος κύκλος τῶν Ἀκολουθιῶν, οἱ ὑπόλοιπες ἑορτές, μέ τίς νηστείες καὶ τίς Ἀκολουθίες τους δίνουν στόν χρόνο καὶ τὴ ζωὴ μας νέα διάσταση καὶ κατεύθυνση⁵.

β) Ἡ προσωπικὴ τοῦ καθενὸς μας ἑορτῆ, ἡ καλούμενη ὀνομαστικὴ ἢ ὀνοματικὴ ἑορτῆ, δέν εἶναι δυνατόν νά ἐννοηθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν πίστη καὶ ἐμπειρία αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, πού συνδέει τὴν κάθε ἐπί μέρους ἑορτῆ μέ τό μεγάλο ἑορτολογικὸ γεγονός «τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως»⁶. Αὐτὴ ἡ προσέγγιση προφυλάσσει ἀκριβῶς τὴν ἑορτῆ ἀπὸ παρερμηνεῖες καὶ κοσμικοῦ χαρακτῆρα προσεγγίσεις, καθ' ὅσον ἡ δεοντολογία τῆς ἑορτῆς ἀπαιτεῖ νά ἑορτάζουμε «μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεικῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμικῶς»⁷ ἢ κατὰ τό

βιβλικόν «μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκριθείας καὶ ἀληθείας»⁸.

Τό ὄνομα τοῦ κάθε πιστοῦ, τό ὁποῖο λαμβάνεται κατά μίμηση τῆς ὀνοματοδοσίας τοῦ Κυρίου τήν ὄγδοη μέρα ἀπό τή γέννησή Του⁹ εἶναι στοιχεῖο τῆς προσωπικότητάς του, ἀλλά καί ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῷ αὐτοσυνειδησίας του. Στήν εὐχή μάλιστα τῆς ὄγδοης ἡμέρας¹⁰ ζητεῖται νά σημειωθεῖ καί νά λάμψει στό πρόσωπό του τό φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, τό ὄνομα δέ τοῦ Κυρίου νά μείνει «ἀνεξάρητον», δηλαδή νά μὴν ἀρνηθεῖ ποτέ ὁ βαπτιζόμενος τόν Χριστό. Εἶναι ἐπίσης τό ὄνομα δείγμα τῆς ἀπομάκρυνσης καί ἀποκοπῆς τοῦ κατηγυμένου ἀπό τή ματαιότητα τοῦ κόσμου καί σημεῖο τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγέννησής του μέ τό Βάπτισμα, τό λουτρό τῆς παλιγγενεσίας, σχετίζεται μέ τό ἐσχατολογικό ὄραμα τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἀνάσταση καί τήν ἐλπίδα στήν αἰώνια ζωή. Ἐπομένως τό ὄνομα, συνδεδεμένο μέν ἀλλά ὄχι ταυτιζόμενο μέ τό Βάπτισμα¹¹, χαρακτηρίζει τόν χριστιανό. Εἶναι στοιχεῖο τῆς ταυτότητας καί τῆς ἐλευθερίας του. Τοῦ δίνει ζωή, ἐλπίδα καί τή δυνατότητα νά συνδεθεῖ μέ τό ὀρθόδοξο ἦθος καί τόν ἐκκλησιαστικό τρόπο ζωῆς μέσα ἀπό τή συγκεκριμένη ὀνομαστική ἐορτή¹².

γ) Στό ἐρώτημα τώρα «κατά πόσον ἡ ἐορτή τῶν γενεθλίων συνάδει πρὸς τήν ἐκκλησιαστική καί λειτουργική παράδοση τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» ἔχουν διατυπωθεῖ δύο ἀπόψεις. Σύμφωνα μέ τήν πρώτη ἄποψη ὁ χριστιανός ἐορτάζει ὄχι τήν κατά σάρκα γέννησή του, ἀλλά τήν κατά Χριστόν ἀναγέννησή του πού γίνεται, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, μέ τό

μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος. Τό ὄνομα καθενός παραπέμπει σέ κάποιον ἐορταζόμενο ἅγιο γιά νά τόν ἔχει ὡς πρότυπο τῆς ἐν Χριστῷ βιοτῆς του, νά ἐπικαλεῖται τήν προστασία του, νά γνωρίζει τόν βίο του καί νά πορευεῖται σύμφωνα μέ τό παράδειγμά του. Αὐτό ἀκριβῶς τό πνεῦμα ἐκφράζουν καί οἱ σχετικές μέ τό ζήτημα τοῦ ὀνόματος Ἐγκύκλιοι τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹³.

Εἶναι παλαιά παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἡ προβολή τῶν ἐορτῶν τῶν ἁγίων, προκειμένου νά στερεωθεῖ ἡ χριστιανική πίστη καί νά ἀντιμετωπισθεῖ ὁ κίνδυνος τῆς εἰδωλολατρίας¹⁴. Πρὸς τόν σκοπό αὐτό δέν ἔπρεπε νά ὑπάρχει ἡμέρα ἀνεόρταστος. Ὡφείλε δέ ἡ Ἐκκλησία νά προβάλλει διαρκῶς «τά τῶν γενναίων ἀνδραγαθήματα»¹⁵, δηλαδή τῶν μαρτύρων. Τό ὅτι ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ μάρτυρος ἦταν αὐτή τοῦ μαρτυρίου του πρωτομαρτυρεῖται ἀπό τόν ἅγιο Πολύκαρπο Σμύρνης¹⁶. Ὡς ἡμέρα μνήμης ἐπίσης τῶν ἁγίων ἐπικράτησε νά θεωρεῖται «ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τους, “ἡ γενέθλιος ἡμέρα” τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεώς τους, ἡ ἀνακομιδῆ ἢ μετακομιδῆ τῶν λειψάνων τους ἢ ἐγκαίνια ναῶν πρὸς τιμήν τους. Οἱ μνήμες κυρίως τῶν προφητῶν καί τῶν ἀποστόλων βρίσκονται σέ συμβατικές ἡμερομηνίες ἢ σπανιότερα τήν ἡμέρα τῆς εὐρέσεως ἢ ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τους»¹⁷.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀνακεφαλαιώνοντας τήν περί τοῦ Ὀρθοδόξου Ἀγιολογίου παράδοση, συνδέει τίς μνήμες τῶν ἁγίων καί κυρίως τῶν μαρτύρων μέ τό πάθος καί τή δόξα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου· «Τὴν Θεοτόκον –σημειώνει– ὡς κυρίως καί ἀληθῶς

Θεοῦ Μητέρα τιμήσωμεν («Ἡ δὲ δόξα τῆς Θεοτόκου ἔσωθεν, ὁ τῆς κοιλίας καρπός»¹⁸. Τὸν προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστήν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα ... τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτόπτας καὶ ὑπηρετάς τῶν αὐτοῦ παθημάτων... τοὺς τε Κυρίου μάρτυρας ἐκ παντὸς τάγματος ἐκλεγμένους, ὡς στρατιώτας Χριστοῦ καὶ τὸ αὐτοῦ πεπωκότας ποτήριον, τό τε ζωοποιῶν αὐτοῦ θανάτου βαπτισθέντας βάπτισμα, ὡς κοινωνοὺς τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς δόξης»¹⁹.

Τὸ Βάπτισμα εἶτε τοῦ μαρτυρίου εἶτε αὐτοῦ πού μᾶς ἐντάσσει στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς συμμετοχῆς στόν θάνατο καὶ τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, εἶναι πού ἀποτελεῖ τό κριτήριον καὶ τήν βάση τῆς ἐορτῆς μας. Ὁ θερμός ὑποστηρικτής τῶν ἐν Χριστῶ γενεθλίων μας Virgil Cheorghiu σημειώνει ὅτι ὑπάρχουν ἄπειροι λόγοι «γιά τοὺς ὁποίους ἀντί νά γιορτάζουμε τήν ἡμέρα τῆς φυσιολογικῆς γεννήσεώς μας, ὅπως οἱ περισσότεροί κάτοικοι τῆς γῆς, γιορτάζουμε τή γιορτή τοῦ ὀνόματός μας, τήν ὀνομαστική γιορτή μας». Ὁ οὐρανός τονίζει: «γιορτάζει τόν ἅγιο καὶ ἡ γῆ ἐκεῖνον πού φέρει τό ὄνομά του. Καί ἀφοῦ κάθε ἅγιος ὑπῆρξε κάποτε ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀφοῦ αὐτός, πού φέρει τό ὄνομα τοῦ ἁγίου, θά εἶναι μία μέρα στόν οὐρανό, ὁ οὐρανός ὁ ἴδιος εἶναι ἀνακατεμένος μέ τή γῆ»²⁰.

Ἡ παράδοση τῆς ὀνομαστικῆς μας ἐορτῆς εἶναι πολύ ἰσχυρή καὶ χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὴ κυριαρχεῖ. Ὑπάρχει ὁμως καὶ μία δεύτερη σκέψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία «ὁ ἐορτασμός τῶν γενεθλίων δέν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐξωχριστιανικό καὶ ξενόφερτο ἔθιμο, ὅπως

ὑποστηρίζεται»²¹. Κατά τόν νβ' κανόνα τῆς ἐν Λαοδικεῖα Συνόδου οἱ γάμοι καὶ τὰ γενέθλια δέν ἐπιτρέπεται νά γίνονται μόνο κατά τή Μ. Τεσσαρακοστή: «Ἐπειδή οἱ γάμοι καὶ αἱ ἐορταὶ ὁποῦ ἔκαμναν τινες – γράφει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης – διά τήν ἡμέραν εἰς τήν ὁποίαν ἐγεννήθησαν εἶναι ἀναιρετικά τοῦ πένθους καὶ τῆς νηστείας τῆς μ', διά τοῦτο ὁ παρών κανὼν προστάζει νά μή γίνονται τὰ τοιαῦτα ἐν τῇ μ'»²². Ἐμμεση ἀλλά σαφῆς ἐδῶ ἡ ἀναφορά στή Θ. Λειτουργία πού δέν τελεῖται κατά τίς ἄμνημες μέρες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

Ὅπως δὴποτε ἡ γένεση ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ ὁ ἐρχομός του στον κόσμον εἶναι ἀφορμὴ μεγάλης χαρᾶς. Ἡ γυναίκα ὅταν «γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεῖ τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον»²³. Ἡ Ἐκκλησία μέ τήν εὐχή «εἰς γυναίκα λεχὼ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου αὐτῆς» σημαίνει πὼς δέν ἀφήνει ἔξω ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς μητρικῆς τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς²⁴. Δέν εἶναι λίγες οἱ φορές πού κάποιον παίρνουν τό ὄνομα τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας κατὰ τήν ὁποίαν γεννήθηκαν. Στὴ λειτουργία μας βεβαίως παράδοση γνωρίζουμε τρεῖς ἐορτὲς Γενεθλίων μέ ξεχωριστὴ ὁμως σημασία γιά τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται γιά τήν κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τό Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου ὡς «ἀπαρχὴ τῆς ἡμῶν σωτηρίας»²⁵ καὶ τό Γενέσιον τοῦ Προδρόμου ὡς τοῦ φωτός ὁ λύχνος πού «προοδοποιεῖται τὴν ἔλευσιν Θεοῦ τοῦ Λόγου»²⁶.

Ἀναμφισβήτητα τό Βάπτισμα στό ὁποῖο ἀκούγεται τό ὄνομά μας «ἐν

ἐκκλησία»²⁷ ἐγκαινιάζεται «ἄλλη γέννησις, βίος ἕτερος, ἄλλο ζῶης εἶδος, αὐτῆς τῆς φύσεως ἡμῶν στοιχείωσις»²⁸. Μὲ τὴν ὀνομαστικὴν μας ἑορτὴ ἀναφερόμαστε ἀκριβῶς σ' αὐτὴ τὴ νέα γέννησή μας. Καί ἢ κατὰ σάρκα ὅμως γέννησή μας εἶναι

ὑπόθεση ἱερὴ καὶ ἁγία. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν προβληματικὸς καὶ ἐκτὸς λειτουργικῆς παράδοσης ὁ ἑορτασμός της. Ἀρκεῖ νὰ ἐντάσσεται στὴ Θ. Εὐχαριστία, τὴν κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ καὶ τὸ κέντρο ὄλων τῶν μυστηρίων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **1.** Ἰω. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργικὴ Α'. Εἰσαγωγή στὴ Θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 2007, σ.113. **2.** Κολ. 4.3. **3.** Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Λόγος τρίτος εἰς τὴν Κοίμησιν*, PG 96, 761C. **4.** Ἰω. 1.14. **5.** Παναγιώτῃ Νέλλα, *Ζῶον θεοῦμενον, προοπτικὴς γιὰ μίαν ὀρθόδοξην κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου*, Ἐποπτεία, Ἀθήνα 1979, σ. 172. Βλ. καὶ Π. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Θεολογικὴ προσέγγισις τῆς χριστιανικῆς γιορτῆς», στό: *Λειτουργικὴς Μελέτες I*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2007, σ.194. **6.** Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου*, PG 96, 676B. **7.** Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὰ Θεοφάνεια*, Λόγος 38, 4, PG 36, 316A. **8.** Α Κορ. 5.8. **9.** Λουκ. 2.21: «Ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς». **10.** Ἡ πράξις αὐτὴ κληρονομήθηκε ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν παράδοσιν καὶ συνήθεια νὰ δίδεται τὸ ὄνομα τὴν ὄγδοην ἡμέραν ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ. Βλ. Γ. Χ. Χρυσοστόμου (νῦν Μητρο. Κίτρους, Κατερίνης καὶ Πλαταμῶνος), *Ὄνοματοδοσία [Φιλοσοφικὴ καὶ Θεολογικὴ Βιβλιοθήκη -21]*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1991, σσ.57-69. **11.** Πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων ὀφείλομε νὰ διακρίνομε τὴν ὀνοματοδοσίαν τῆς ὄγδοης ἡμέρας, ἢ ὅποια δυστυχῶς σήμερον εἶναι σέ ἀχρηστία, ἀπὸ τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ χρίσμα, ὅποτε καὶ ὁ νεοφώτιστος λαμβάνει τὸ ὄνομα «χριστιανός». «Τούτου τοῦ ἁγίου χρίσματος – σημειῖται ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων – καταξιοθέντες, καλεῖσθε χριστιανοὶ ἐπαληθεύοντες τὴν ἀναγεννήσιν καὶ τὸ ὄνομα» (PG 33, 1092C). Σὲ κάθε περίπτωσιν, ἀπὸ τότε τουλάχιστον πού ἐπικράτησε ὁ νηπιοβαπτισμός, τὸ Βάπτισμα δὲν τελεῖται γιὰ νὰ δοθῆι τὸ ὄνομα. Αὐτὸ εἶναι ἤδη γνωστὸ καὶ ἀνακοινῶνεται ἅπλως κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Βαπτίσματος: «Ἡ παρεμβολὴ γίνεται ὄχι γιὰ νὰ δοθῆι τὸ ὄνομα, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἰδικευθῆι ὁ λόγος σὺν βαπτιζόμενῳ πρόσωπῳ, τὸ ὅποιο εἶναι ἤδη γνωστὸ στὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὸ ὄνομά του» (Ἰω. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τόμ. Α', ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1991, σσ. 148-149. **12.** Ἰω. Β. Κογκούλη – Χρ. Κ. Οἰκονόμου-Παναγιώτῃ Ἰ. Σκαλτσῆ, *Τὸ Βάπτισμα [Θεία Λατρεία καὶ Παιδεία, 2]*, ἐκδ. «Λυδία», Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 152-153. **13.** Βλ. Βασ. Ἰ. Καλλιακμάνη, *Ὁ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς*, *Λεντῖω ζωννύμενοι II*, ἐκδ. «Μυγδονία», Θεσσαλονίκη 2005, σσ.54-56. Θεμ. Στ. Χριστοδούλου, *Για σένα μητέρα πού ἔφερες παιδί στὸν κόσμον*, ἐκδ. «Ὁμολογία», Ἀθήνα 2001, σσ. 37-41. **14.** Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ*, PG 46, 953. **15.** C. Datema, *Asterius of Amaseia*. Homilies I-XIV, Leiden 1970, σσ. 135-146. Βλ. καὶ Ἀνδρέα Φυτράκη, «Αἱ ἀντιδράσεις κατὰ τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν», στό: *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὴς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 10 (1956)* 188-190. **16.** H. Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford 1972, σσ. 11-13: 19-20: «Ἐνθα ὡς δυνατὸν ἡμῶν συναγομένους ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ παρέξει ὁ Κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον». **17.** Ἰω. Μ. Φουντούλη, ὀ.π., σσ. 126-127. Βλ. καὶ Συμεὼν Ἀ. Πασχαλίδης, «Οἱ ἑορτές Ἁγίων», στό: *Ἐν Ἁγίοις. Εἰδικὰ Θέματα Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀγιολογίας*, Τόμος Α', ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 285-310. Παναγιώτῃ Ἰ. Σκαλτσῆ, «Ὁ λειτουργικὸς χαρακτήρας τῆς τιμῆς τῶν Ἁγίων», στό: *Τὸ Ἀγιολόγιον τῆς Ἐκκλησίας. Πρακτικὰ ΙΣΤ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἰ. Μητροπόλεων*, Ἰ. Μ. Φθιώτιδος, 19-21 Σεπτεμβρίου 2016, Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2017, σσ. 165-182. **18.** Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου*, PG 96, 676 A. **19.** Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῆς τῶν ἁγίων καὶ τῶν λειψάνων αὐτῶν τιμῆς*, PG 94, 1168 AB. **20.** Virgil Gheorgiu, *Ἐνα ὄνομα γιὰ τὴν αἰωνιότητα*, Μετάφρασις Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου Στυλίου, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα ἄ.ἔ., σσ. 24, 28. **21.** Βασ. Ἰ. Καλλιακμάνη (Πρωτ.), *Μεθοδολογικά πρότερα τῆς ποιμαντικῆς*, *Λεντῖω ζωννύμενοι*, ἐκδ. «Μυγδονία», Θεσσαλονίκη 2000, σ.150. **22.** Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Πηδάλιον*, σ. 439. **23.** Ἰω. 15, 21. **24.** Παν. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Λοχεία καὶ καθαρότητα τῆς γυναίκας», Ἀναφορὰ στὶς σχετικὰς εὐχές τῆς Ἐκκλησίας», στό: *Λειτουργικὴς Μελέτες II*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 349. **25.** Τροπάριο Λιτῆς Ἑορτῆς τῆς 8^{ης} Σεπτεμβρίου. **26.** Δοξαστικὴ στιχῆρον Ἑσπερινοῦ ἑορτῆς τῆς 24^{ης} Ἰουνίου. **27.** Α Κορ. 11, 18. **28.** Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα 1*, PG 46, 604. **29.** Παν. Ἰ. Σκαλτσῆ, «Θεολογικὴ προσέγγισις τῆς χριστιανικῆς γιορτῆς», ὀ.π., σσ.198-199.

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη

Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

«Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ, κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ. Ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου» (Λουκ. 12, 19)

ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα ὁ Κύριος φωτογραφίζει τὴν τραγωδία τοῦ ὑλιστῆ ἀνθρώπου: ἐκεῖνου πού εἶναι προσανατολισμένος μόνον στὰ ὑλικά πράγματα προκειμένου νά ὑπηρετεῖ τίς αἰσθήσεις του καί πού ἔχει διαγράψει γι' αὐτό ἀπό τή ζωή του τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπό του. Εἶναι ὁ ἄφρων ἄνθρωπος, αὐτός πού δέν ἔχει φρόνηση καί μυαλό καί πού ζεῖ μέσα σέ ψευδαισθήσεις καί φαντασιώσεις, μέ ἀποτέλεσμα νά χάνει καί τήν ἐδῶ ἀλλά καί τήν αἰώνια ζωή. Δέν πρόκειται μάλιστα γιά ἀνθρώπινη ἐκτίμηση, πού πιθανόν νά βάζαμε ἐρωτηματικό ὡς πρός τήν ὀρθότητά της, ἀλλά γιά τήν ἐκτίμηση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, ὅπως τό βεβαιώνει τό ἀψευδές στόμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στό τέλος τῆς παραβολῆς: «ἄφρων!», εἶναι ὁ τελικός χαρακτηρισμός.

1. Τρεῖς φαίνεται νά εἶναι οἱ ψευδαισθήσεις τοῦ ἄφρονος πλουσίου τῆς παραβολῆς: (α) «ψυχὴ μου, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ». Πιστεύει ὁ πλούσιος ὅτι τά ὑλικά ἀγαθὰ τοῦ ἀνήκουν, ὅτι εἶναι πράγματα δικά του. Ἡ ψυχὴ του εἶναι γεμάτη ἀπό αὐτά. Διακατέχεται συνεπῶς ἀπό αἴσθηση κατοχῆς τῆς ὕλης. Ποιά εἶναι ὅμως ἡ πραγματικότητα; Τά πάντα ἀνήκουν στόν Θεό. Ἄν ὑπάρχουν

ἀγαθὰ πού ἀνήκουν σ' ἐμᾶς, εἶναι γιατί ὁ Θεός ἐπέτρεψε μέσα στήν παγγνωσία Του νά τά ἔχουμε, προκειμένου νά τά διαχειριστοῦμε ὀρθά. Νά καλύψουμε δηλαδή τίς οὐσιαστικές ἀνάγκες μας, ἀλλά καί τίς ἀνάγκες τῶν συνανθρώπων μας. Στήν πρώτη Ἐκκλησία πού συνιστᾶ κριτήριο γιά ὅλες τίς ἐποχές, πουλοῦσαν τά ἀγαθὰ τους καί τό ἀντίτιμο τό ἔδιναν στούς ἀποστόλους γιά νά τό μοιράσουν στούς ἀναγκημένους.

(β) «κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ». Πιστεύει ὅτι τό μέλλον εἶναι δικό του καί τοῦ ἀνήκει, ὅτι εἶναι σχεδόν αἰώνιος ἄνθρωπος. Ὁ θάνατος δέν φαίνεται νά τόν ἀπασχολεῖ κι οὔτε ὑπάρχει στόν ὅποιον προβληματισμό του· κι ἀκόμη, πιστεύει ὅτι ἡ ζωὴ του πάντοτε θά εἶναι ἡ ἴδια γι' αὐτόν: πλούσια καί καρποφόρα. Ποιά εἶναι ὅμως ἡ πραγματικότητα; Ἀφ' ἐνός τό μέλλον εἶναι τοῦ Θεοῦ, διότι Ἐκεῖνος εἶναι «ὁ Πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Αὐτός συνιστᾶ τό Α καί τό Ω. Κανείς δέν γνωρίζει τό μέλλον πέραν τοῦ Θεοῦ ἢ πέραν ἐκείνου στόν ὅποιο ὁ Θεός ἀποκαλύπτει κάτι σχετικό. Ὁ θάνατος γνωρίζουμε ὅλοι ὅτι παραμονεύει ἀνά πᾶσα στιγμή στή ζωὴ μας· εἶναι ὁ μόνιμος συνοδοιπόρος μας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ζωὴ ἀποκαλύπτει ὅτι «ὁ καιρός, ὅπως λέμε, ἔχει

γυρίσματα». Τά πράγματα αλλάζουν συνήθως μέ ρυθμούς καταιγιστικούς. Τίποτε δέν μένει τό ἴδιο. Ὅπως αλλάζουν οἱ ἐποχές τοῦ ἔτους, ἔτσι συνήθως αλλάζει καί τό σκηνικό τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Πόσοι πλούσιοι γιά παράδειγμα ἐν μιᾷ νυκτί κυριολεκτικῶς ἔχασαν τά πάντα καί ὁδηγήθηκαν στήν ἀπόλυτα ἔνδεια καί τή φτώχεια; «Παράγει τό σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» κατά τόν λόγο τοῦ ἀποστόλου, ἀλλά καί «τά πάντα ρεῖ» κατά τόν ἐμπειρικό λόγο τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου.

(γ) «ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου». Πιστεύει ὁ ἄφρων ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μία εὐχαρίστηση καί μόνο τῆς σαρκός. Σκοπός του φαίνεται νά εἶναι ἡ ἡδονή. Παραθεωρεῖ ὅτι ἡ ἡδονή περικλείει τήν ὁδύνη κι ὅτι ἡ ἀποκλειστική εὐχαρίστηση τῶν αἰσθήσεων ὁδηγεῖ στό στέγνωμα τῆς ψυχῆς, συνήθως δέ καί σέ πλήθος σωματικῶν ἀσθενειῶν. Ἡ πραγματικότητα λοιπόν εἶναι καί πάλι διαφορετική: Μετά ἀπό τήν πτώση τῶν ἀνθρώπων στήν ἁμαρτία τό κυριαρχικό στοιχεῖο τῆς ζωῆς εἶναι ἡ θλίψη καί οἱ δοκιμασίες της. «Κοιλὰς πένθους καί δακρύων» ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν χαρακτηρισμό τῆς Γραφῆς. Κι ὅπως εἶπαμε: ἡ ὅποια ἡδονή περικλείει τίς περισσότερες φορές τήν ὁδύνη καί τόν πόνο. Ἡ ἐμπειρία μάλιστα διαρκῶς ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ὅποια ἀνάπαυση καί ἡ εὐφροσύνη τοῦ ἀνθρώπου συνιστοῦν καταστάσεις πρωτίστως τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύματός του καί λιγότερο τῆς σαρκός.

2. Ὁ Κύριος λοιπόν ἔκανε τήν ἀποτίμηση τῶν ψευδαισθήσεων αὐτῶν: ὅποιος

τίς ἔχει εἶναι ἄφρων. Γιατί ἔρχεται ὁ θάνατος μέ τρόπο ἀναπάντεχο καί ἐνώπιόν του φανερόνεται ὅτι ἡ ζωὴ τῆς ἀφροσύνης ἀποτελεῖ χαμένο κόπο («ἂ ἠτοίμασας τίμι ἔσται;»), ὁδηγεῖ δέ στό χειρότερο: στήν παράδοση στά χέρια τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων καί τήν ἀπώλεια τῆς αἰώνιας ζωῆς («τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπό σοῦ»).

3. Ἡ τραγωδία τοῦ ἄφρονος πλουσίου φαίνεται νά ὑφίσταται καί στή ζωὴ πολλῶν ἀπό ἐμᾶς τοὺς χριστιανοὺς. Διότι:

– ἴσως καί σέ ἐμᾶς νά ὑπάρχει ἡ ἐπιδίωξη τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ὡς σκοπός ζωῆς, πού σημαίνει ὅτι διακατεχόμεστε ἀπό τήν ἰδιοκτησιακὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου,

– νά μὴν σκεπτόμαστε τόν θάνατο, ἔχοντας διαμορφώσει τήν ἄφρονα ἀντίληψη μίας αἰωνιότητος τῆς ἐδῶ ζωῆς μας,

– νά θέτουμε ὑπεράνω ὄλων τίς σαρκικές ἀπολαύσεις καί εὐχαριστήσεις μας.

Ἄν συμβαίνει αὐτό χρειάζεται ἀμέσως νά μετανοήσουμε, ὅσο ἀκόμη ἔχουμε χρόνο. Δηλαδή:

– νά μνημονεύουμε τόν ἐρχόμενο θάνατό μας («μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου καὶ οὐ μὴ ἀμάρτης εἰς τὸν αἰῶνα», συνιστᾶ καί πάλι ἡ Ἁγία Γραφή)

– καί νά προσανατολιζόμεστε στήν κατά Θεόν πάντοτε προκοπή μας.

Ὁ Κύριος ἔδωσε τὴ λύση καί τὴ διέξοδο: «νά πλουτοῦμε κατά Θεόν». Δηλαδή νά ζοῦμε κατά τό ἅγιο θέλημα Του μέ προσπάθεια τά βήματά μας νά εἶναι πάνω στά ἴχνη Ἐκείνου. Τότε ὁ πλοῦτος τοῦ Κυρίου θά εἶναι μαζί μας, τώρα καί πάντα.

Κυριακή Γ΄ Λουκᾶ 26 Νοεμβρίου 2017 (Λουκ. 18,18-27)

Ἄρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Ἱ. Προϊσταμένου Ἱ.Ν. Ἀγ. Ἀναργύρων Ψυρροῦ

Η ΕΡΩΤΗΣΗ τοῦ νεαροῦ πλουσίου ἄρχοντος, «τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω» (Λουκ. 18,18) στὸν Χριστό ἐμπεριέχει τὴν ἀγωνία, ἀλλὰ καὶ τὴν αἴσθηση τῆς ἐλλείψεώς του γιὰ τὸ μεγάλο θέμα τῆς σωτηρίας.

Οἱ ραββῖνοι τῆς ἐποχῆς εἶχαν κωδικοποιήσει τὶς ὑποχρεώσεις πρὸς τὸν Θεὸ σὲ 613 ἐντολές. Ὁ Δεκάλογος (Ἐξοδος 20,1-17, Δευτερονόμιο 5,6-21) εἶχε ἐμπλουτισθεῖ μὲ τὶς ἐρμηνεῖες τῶν «πατέρων» καὶ ἔτσι οἱ Ἰουδαῖοι καλοῦνταν νὰ καθαγιάσουν τὴν ζωὴ τους μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, μὲ τὸ συνεπαγόμενο τελετουργικό. Ἡ συνέπεια ὄλων αὐτῶν ἦταν νὰ ἀποξενωθεῖ ἡ ζωὴ τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὸ μήνυμα καὶ τὸν σκοπὸ τῶν Διαθηκῶν καὶ νὰ ἐκπέσει στὴν τυφλὴ τήρηση ἐνός δεοντολογικοῦ κώδικα καλῶν πράξεων, οἱ ὁποῖες ἀναγκαστικά θὰ ἐπέσυραν τὴν εὐαρέσκεια τοῦ Θεοῦ!

Εἶχε πρό πολλοῦ ξεχασθεῖ ὁ λόγος τῶν Προφητῶν, ὁ ὁποῖος μετέφερε τὸ παράπονο τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ λατρεία τους δὲν ἦταν πνευματικὴ· δὲν συμμετέχουν μὲ τὴν καρδιά, ἀλλὰ ἀπλῶς τελοῦσαν τὰ πάντα σὰν ὑποχρεώσεις καὶ νόμιζαν ὅτι κατὰ τρόπο μαγικὸ θὰ ἐκμαιεύσουν τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ: «εἶπε Κύριος· ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ’

ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες ἐντάλματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίαν» (Ἡσαΐας 29,13). Ἡ, ὅπως ἔλεγε ὁ Χριστὸς στοὺς Φαρισαίους ὅτι «ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσία», (Ματθ. 9,13· 12,17), μὲ τὸ ὁποῖο ἐπαναλαμβάνει τὸ παράπονο τοῦ Θεοῦ ὅπως διατυπώνεται στὸν προφήτη Ὡσηέ (6,6).

Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος σύμφωνα μὲ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς ἦταν νέος, ἐπιτυχημένος οἰκονομικά, καταξιωμένο μέλος τῆς τοπικῆς κοινωνίας καὶ προβεβλημένο στέλεχος τῆς ἀντίστοιχης συναγωγῆς, ἐξωτερικά, διότι ἐσωτερικά βίωνε ἓνα ἀνείπωτο δράμα. Ἐνῶ εἶχε ὅλα τὰ ἐξωτερικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὸν καθιστοῦσαν ἀξιοζήλευτο, ἐσωτερικά ὅμως αἰσθανόταν μία ἐρημία κι ἓνα κενό· στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπιμελῶς ἀπέκρυβε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κι ἔτσι διέσωζε τὴν κοινωνικὴ εἰκόνα ὡς ἐνός καλοῦ Ἰουδαίου, ἀλλὰ αὐτὸς μέσα του καθημερινὰ βίωνε τὸ ἀδιέξοδο. Ὅταν λοιπὸν συνάντησε τὸν Χριστό, θέλησε ἀπ’ ἐνός μὲν νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν θέση του, ἀπ’ ἑτέρου δὲ νὰ ἐκμαιεύσῃ τὴν ἀναγνώριση τοῦ νέου ραββί, προκειμένου νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἐσωτερικὴ του ἔλλειψη.

Στὴν ρητορικὴ ἐρώτηση, ὅτι ξέρει πολὺ καλὰ τὶς ἐντολές, ὅπως εἶχαν κωδικοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς ραββίνους, σὲ δύο ὁμάδες, τὶς ἐντολές πρὸς τὸν Θεὸ καὶ

πρός τούς συνανθρώπους, ὁ Χριστός ἀνέφερε μόνον τή δεύτερη σειρά τῶν ἐντολῶν πρὸς τόν πλησίον σκοπίμως, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω. Ὁ νεαρός πλούσιος ἄρχων αἰσθάνθηκε ὅτι «παίζει στό γήπεδό του» καί ἀπάντησε εὐθέως μέ διάθεση καυχήσεως ὅτι «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου». Φυσικά δέν θά ἀνέμενε τήν ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀνέτρεπε πλήρως τά καυχήματά του· ἀφοῦ λοιπόν ὅλα αὐτά τά θεραπεύεις, κατά τήν ὁμολογία σου, ἀπό τά νειάτα σου, καί ἀκόμη ἔχεις ἀμφιβολίες καί ἐρωτᾶς, κάτι πού δηλώνει ὅτι αἰσθάνεσαι ἔλλειψη: «ἔτι ἐν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καί διάδος πτωχοῖς, καί ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ, καί δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι». Ὁ πλούσιος γιά τόν ὁποῖο τόσο καμαρώνεις ἐνδόμυχα, καί θεωρεῖς ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόδειξη τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, γιά τό ὅτι πράττεις τίς ἐντολές Του, εἶναι ταυτόχρονα καί τά βαρίδια πού δέν σέ ἀφήνουν νά πετάξεις, ψηλά ὅπου λαχταρᾶς· τά καυχήματά σου εἶναι τά δεσμά σου.

Ὁ Χριστός ἀποκάλυψε τό βασικό πρόβλημά του· τή φιλαργυρία. Ὁ πλούσιος ἦταν ὁ θεός πού λάτρευε πραγματικά καί δέν ἦταν διατεθειμένος νά ἀποχωρισθεῖ. Ἡ συμμόρφωσή του μέ τόν ἐξωτερικό τύπο, τόν «Νόμο», ὡς «ὑπερεγώ», δέν ἐπέτρεπε δραπετεύσεις, γιά μία συνάντηση μέ τόν Θεό. Ἡ θρησκευτικότητά του ἦταν ἓνα νευρωτικό ἄγχος.

Γιά τόν λόγο αὐτό ὁ Χριστός δέν ἀνέφερε ἐξαρχῆς τήν πρώτη σειρά τῶν ἐντολῶν τοῦ Δεκαλόγου, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στόν Θεό· τήν ἄφησε γιά τό τέ-

λος. Ἡ ἀπάντηση τοῦ νέου ἦταν ἀποκαλυπτική τῆς πραγματικῆς του πίστεως· λάτρευε τόν πλοῦτό του κι ὄχι τόν Θεό. Συνεπῶς, ἦταν παραβάτης τῆς πρώτης ἐντολῆς, διότι εἶχε ἄλλο θεό ἐκτός τοῦ Ἀληθινοῦ!

Ὁ ἀπ. Παῦλος ἀναγνωρίζει τήν «πλεονεξία» ὡς «ἐστὶν εἰδωλολατρία» (Κολ. 3,5) καί τήν θεωρεῖ ὡς «ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία», (Α΄ Τιμ. 6,10), διότι, ἂν ὅλες οἱ ἁμαρτίες ἔχουν πνευματικές διαστάσεις, ἡ φιλαργυρία εἶναι ἡ μόνη πού ἔχει χειροπιαστό ἀντικείμενο λατρείας, εἰδῶλο· ὅποτε ἀφοῦ ἔχει ἄλλον θεό ἐπακολουθοῦν καί οἱ συνέπειες: «ἦς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καί ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύνας πολλαῖς» (Α΄ Τιμ. 6,10).

Ὁ νεαρός πλούσιος ἄρχοντας «εἶχε ὄνειρα ἀετοῦ μά φτερά πεταλούδας», καί γι' αὐτό δέν τελεσφόρησε ποτέ, κατά τήν διατύπωση τοῦ Χριστοῦ στήν παραβολή τοῦ Σπορέως, «τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καί ὑπὸ μεριμνῶν καί πλούτου καί ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται καί οὐ τελεσφοροῦσι» (Λκ. 8,14). Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶχε καταδικάσει τόν ἑαυτό του στήν ἀπραξία· εἶχε καθηλωθεῖ στήν ἀδράνεια πού προσφέρει ἡ ψευδαίσθηση τοῦ πλούτου καί γι' αὐτό ζοῦσε μονίμως τόν ἐσωτερικό διχασμὸ καί τή νεύρωση τῆς ἀνασφάλειας.

Στήν περίπτωσή του ἔχει θέση ἡ παροιμία (ιαπωνική) «τό ὄραμα χωρὶς δράση εἶναι ἀπλά ὄνειροπόληση. Ἡ δράση χωρὶς ὄραμα εἶναι ἐφιάλτης».

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ΙΕ' Ὁ Χριστός ὡς κριτής τοῦ κόσμου

Δημήτρη Μαυρόπουλου

ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ τῆς Πίστεως διατυπώνουμε τὴν πεποίθηση ὅτι κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους ὁ Χριστός θά ἐπανέλθει στήν ἱστορία ὡς κριτής τοῦ κόσμου: «... καί πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καί νεκρούς». Τί σημαίνει ὁμως ὅτι ὁ Χριστός θά κρῖνει; Ἡ γνώμη πού διαμορφώθηκε στόν χριστιανικό κόσμο ἀπό τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς μέχρι σήμερα δέν ἦταν πάντα αὐτονόητη, πολύ περισσότερο δέν ἦταν πάντοτε ἴδια στίς διάφορες ομάδες πιστῶν, ἐξαιτίας τῶν ποικίλων ἐρμηνειῶν πού ἀναπτύχθηκαν, ἀκόμη κι ὅταν ἡ βία αὐτῶν τῶν ἐρμηνειῶν ἦταν βιβλικές περιγραφές καί ἀναφορές, ἴδιες τίς περισσότερες φορές στίς διαφορετικές ομάδες.

Ἐν συνεχείᾳ ἄρχισε νά προσδιορίζει τὴ νοητικὴ ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νά ἐλέγχει, νά κατατάσσει, νά ἀξιολογεῖ καί νά συμπεραίνει ἐνέργειες καί καταστάσεις τῶν ἀνθρώπινων δραστηριοτήτων. Ὅταν οἱ λέξεις αὐτές χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τίς ἀνθρώπινες σχέσεις, ἀναπτύχθηκε τὸ πλαίσιο τῶν δικονομικῶν διαδικασιῶν: κρίση εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ δικαίου. Εἰσερχόμεστε πλέον στὴ δικανικὴ διαδικασία (καί ἀντίληψη) πού προσδιορίζει τὸν βίω τῶν ἀνθρώπων. Ἀνάλογη ἦταν καί ἡ σημασία τους στήν ἐβραϊκὴ παράδοση.

Ὁ Μωυσῆς εἶναι τὸ πρότυπο τοῦ ἡγέτη πού γνωρίζει, ὡς προφήτης τοῦ Θεοῦ,

καί ἀναγνωρίζει τὰ σημεῖα τῆς θείας δικαιοσύνης, εἶναι ὁ νομοθέτης καί ἐπίσης εἶναι ὁ Κριτής. Στὴ γλῶσσα τῆς Βίβλου, saphat σημαίνει κρίση καί saphet σημαίνει κριτής. Μετὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ τὸν ρόλο αὐτὸ θά συνεχίσουν οἱ ἡγέτες τοῦ λαοῦ, Κριτές ἢ Βασιλεῖς. Καθολικὸ αἴτημα εἶναι ἡ δικαιοσύνη, θεία καί ἀνθρώπινη. Ἐπειδὴ ὁμως δέν εἶναι ἐφικτὴ ἡ διασφάλισή της, οἱ προφῆτες εἰσάγουν τὸ πρότυπο ἑνὸς δικαίου πού θά ἐμφανιστεῖ στό μέλλον καί θά ἀποκαταστήσει τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ Μεσσίας (= Σωτὴρ) πού θά ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καί θά ὀδηγήσει στὴ θεία Βασιλεία, ὄντας αὐτὸς πλέον βασιλιάς καί Κριτής.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας τὸν περιγράφει μὲ ἔξοχες διατυπώσεις: «Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται. Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας· ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῶ κρίσιν καὶ ἐλέγξει τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς· καὶ πατάξει γῆν τῶ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἐν πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ· καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ καὶ ἀληθεῖα εἰλημμένος τὰς πλευ-

ράς» (Ήσ. 11,1-5). Καί ὁ προφήτης Ἰερεμίας ὑπογραμμίζει: «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καί ἀναστήσω τῷ Δαυίδ ἀνατολήν δικαίαν, καί βασιλεύσει βασιλεὺς καί συνήσει καί ποιήσει κρίμα καί δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἰερ. 23,5).

Ὁ Ἰησοῦς τῆς Ναζαρέτ ἀποκαλύπτεται ὡς ὁ Χριστὸς Κυρίου (κατὰ τὴ βάρπτισή του), καί συνεχδοχικά ὡς ὁ Κριτὴς τοῦ κόσμου. Οἱ ἀρχαῖες ἐπαγγελίες πραγματοποιήθηκαν στό πρόσωπό του. Ἡ ἴδια ἡ παρουσία του ἐνεργεῖ τὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων. Ὁ θάνατός του εἶναι τό σημεῖον τῆς κρίσεως τοῦ κόσμου. Γι' αὐτό καί ἔχει σημασία ἡ εἰκόνα τοῦ ἐσχατολογικοῦ Χριστοῦ στήν Ἀποκάλυψη: εἶναι τό ἐσφαγμένον ἀρνίον. Μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τοῦ Σταυροῦ ἔχει προηγηθεῖ ἡ δίκη τοῦ Ἰησοῦ (θρησκευτική καί πολιτική), ἡ καταδίκη του σέ θάνατο, ὁ βασιανισμός καί ἡ σταύρωση. Ὁ κόσμος λοιπόν κρίνεται διαρκῶς ἀπέναντι στήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ καί θά κριθεῖ (ζῶντες καί τεθνεῶτες) στοὺς ἔσχατους καιροὺς.

Στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση ἀντιλαμβανόμαστε τόν Θεό (τόν Χριστό) ὡς Κριτὴ τοῦ κόσμου, ὡς τόν ἐσχατολογικό Κριτή. Κατ' ἀρχάς, ἡ Κ. Διαθήκη μᾶς παρέχει ἀρκετές προσεγγίσεις στό θέμα (συνοπτικά εὐαγγέλια, ἰωάννεια καί παύλεια θεολογία), ἂν καί μερικές φορές κατὰ τό φαινόμενον ἀντιφατικές. Ἀπό τὴ μιά ἔχουμε τὴ δήλωση τοῦ Χριστοῦ ὅτι ἦλθε γιὰ νά σώσει τόν κόσμο καί ὄχι γιὰ νά τόν κρίνει («οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ», Ἰωάν. 3,17), ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν εἰκόνα πού ἀποτυπώνει ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, σύμφωνα μέ τὴν ὁποία ὁ

Χριστὸς θά ἀποφανθεῖ γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δευτέρη αὐτὴ εἰκόνα, ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, ἔγινε κατανοητὴ ὡς ἀλήθεια, γιὰ νά μὴν πῶ ὡς ἡ μόνη ἀλήθεια, ἰδιαίτερα μάλιστα ἀπὸ χριστιανικὲς σχέτες ἐκτὸς τοῦ σώματος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Σύμφωνα μέ αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, ὁ ἐσχατολογικὸς Χριστὸς δικάζει καί ἀποφαίνεται γιὰ τό ποιούς θά βραβεύσει καί ποιούς θά καταδικάσει. Καί ὅμως, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, στό γ' κεφάλαιο τοῦ εὐαγγελίου του, μᾶς ξεδιπλώνει μέ εὐκρίνεια τί σημαίνει «κρίσις»: «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν [τὸν Ἰῶν τοῦ Θεοῦ] οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καί ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσει μισεῖ τὸ φῶς καί οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα» (Ἰωάν. 3,18-21). Ἡ τελικὴ Κρίση ἐπομένως θά φανερώσει τὴν κατάσταση τῆς καρδιάς ἐκάστου ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ κατὰ τὴ δικὴ τῆς ἐπιλογῆς, δέν θά εἶναι συνέπεια μιᾶς ἐτυμηγορίας τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τοῦτο λοιπόν εἶναι Κριτὴς τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς, γιατί ἐνώπιόν του φανερώνεται τό βαθύτερο μυστικὸ ἐκάστου ἀνθρώπου: εἶναι μέ τό Φῶς ἢ εἶναι μέ τό σκότος. Ἡ δευτέρη παρουσία τοῦ Χριστοῦ συνοδεύεται ἀπὸ κρίση. Ἡ ἴδια ἡ παρουσία του εἶναι συγχρόνως καί κρίση: ὅσοι εἶναι δικοὶ του, ὅσοι δέν εἶναι δικοὶ του.

Χαρά για τούς πρώτους, θλίψη –ή μάλλον βασανισμός– για τούς δεύτερους. Ἦ, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «Καὶ τοῦτο εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὁ Θεὸς οὐ κολάζει τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν δεκτικὸν ποιεῖ τῆς μετοχῆς τοῦ Θεοῦ. Ἔστιν ἡ μὲν μετοχὴ τοῦ Θεοῦ τρυφή, ἡ δὲ ἀμεθεξία αὐτοῦ κόλασις» (Κατὰ Μανιχαίων, PG 94, 1545D-1548A), μιά κατάσταση πού αποτυπώνει ἀργότερα ὡς στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὁ Κάλλιστος Ξανθόπουλος, μαθητῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, στό συναξάρι τῆς Κυριακῆς τῆς Ἀπόκρεω: «... τὰ ὁποῖα λαμπρῶς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ δεχομένη, οἶεται [= νομίζει] τρυφήν μὲν καὶ βασιλείαν οὐρανῶν εἶναι τὴν μετὰ Θεοῦ τῶν Ἀγίων συνδιαγωγὴν καὶ τὴν ἐσομένην ἐκείνοις ἔλλαμψιν διηνεκῆ καὶ ἀνάβασιν βάσανον δὲ καὶ σκότος καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν ἀπὸ Θεοῦ μακρυσμόν, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν διὰ τοῦ συνειδότης δαπάνην». Τόσο μόνον: μετὰ τοῦ Θεοῦ οἱ μὲν, χωρὶς τὸν Θεό οἱ δέ. Καὶ μάλιστα σὲ μιά προοπτική ἄχρονη.

Ἰπάρχει ἓνα ἐρώτημα πού διατρέχει τὴν ἱστορία, ἰδιαίτερα τὴν ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου: ἡ τελικὴ κρίση εἶναι τελεσίδικη ἢ πάντα ἀνοιχτὴ σὲ μιά ἄχρονη πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ; Τό ἐρώτημα δέν ἔλαβε ποτέ τελικὴ ἀπάντηση, ἀλλὰ ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας (βιβλική, πατερική, ἀγιολογική) ἀφήνει παράθυρο γιὰ μιά συνεχῆ διαδικασίαν κρίσεως καὶ ἐπανακρίσεως τοῦ ἀνθρώπου πού ἐπιμένει νὰ ἐπιλέγει στὴν ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν τελικὴ κρίση. Μνημονεύω τὴν ἐπιμονὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξης νὰ προσεῦχεται γιὰ τούς τεθνεῶτες, γιὰ τὴ σωτηρία

τούς μέσω τῶν μνημοσύνων. Πρόκειται γιὰ πράξη πού ὑπερβαίνει τὴ λεγόμενη τελικὴ κρίση.

Ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς μᾶς γνωρίζει τό θέλημα τοῦ Πατρός ὡς δικό του θέλημα. Γι' αὐτό ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ γίνεται κρίση τοῦ κόσμου, ἀφοῦ δι' αὐτῆς ἀποκαθίσταται ἡ δικαιοσύνη πού ἔχει διαταραχθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνταρσία τοῦ ἀνθρώπου, πραγματοποιεῖται ἡ ἀποκατάσταση τῆς σχέσης κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου. Ὁ Υἱός, ὡς Χριστός, φέρνει τὸν Θεό ἀνάμεσά μας καὶ ὁδηγεῖ τούς πιστοὺς στὸν Θεό. Θεός καὶ ἄνθρωπος, στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἀλληλοπεριχωροῦνται. Ἡ κρίση καὶ ἡ δικαιοσύνη δέν ἐνεργοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἐνέργεια, ὅσο καλὴ καὶ σπουδαία κι ἂν εἶναι αὐτή, ἀλλὰ ἐγκαθίστανται στὴν ἱστορία ὡς κρίση καὶ δικαιοσύνη ἐναρμονισμένη μὲ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, γιὰτί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ εἶναι πλέον καὶ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου.

Κριμα σημαίνει διάκριση τῶν ὁρίων ἀνάμεσα στὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, διάκριση τῶν δικαίων ἀπὸ τούς ἀδίκους. Ὁ Χριστός γίνεται τό κριμα τοῦ κόσμου, γιὰτί ἡ παρουσία του ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ στάση, τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἔκφραση τοῦ περιεχομένου τῆς καρδιάς ἐκάστου ἀνθρώπου: μὲ τὸν Χριστό ἢ χωρὶς τὸν Χριστό. Δέν εἶναι ὁ Θεός αὐτός πού ἀποφασίζει γιὰ τὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού ἀποφασίζουν γιὰ τὴ σχέση τους μὲ τὸν Θεό. Ὁ Ἰησοῦς διακήρυξε ὅτι ἤρθε στὸν κόσμο ὄχι γιὰ νὰ τὸν κρίνει, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν σώσει. Τό ἔργο του δέν εἶναι ἡ κρίση, εἶναι ἡ σωτηρία. Ἡ παρουσία του στὴν ἱστορία γίνεται κρίση, ἀποκαλύπτει τούς ἀνθρώπους τοῦ φωτός καὶ τούς ἀνθρώπους τοῦ σκότους.

π. Βαρνάβα Λαμπροπούλου

ΣΙΓΟΥΡΑ τά ἐφόδια γιά νά διαλεχθοῦν τά παιδιά μας μέ τίς θρησκείες τοῦ κόσμου δέν θά τά βροῦν στόν θλιβερό θρησκευολογικό ἀχταρμά πού τελείως ἀψυχολόγητα ἄρχισε νά τούς σερβίρεται ἀπό τήν Γ' Δημοτικοῦ! Ὅμως οἱ πρόσφατες ἀντιδράσεις γιά τά νέα βιβλία θρησκευτικῶν μαρτυροῦν τή συνεχιζόμενη ἀφελῆ ἀγωνία μας νά περιφρουροῦμε τήν (ὅποια τέλος πάντων!) Ὁρθοδοξία μας μέ τή βοήθεια ... «τοῦ στρατοῦ, τοῦ ναυτικοῦ καί τῆς ἀεροπορίας» (ὅπως μέ πικρό χιοῦμο ἔλεγε ὁ μακαριστός π. Ἰωάννης Ρωμανίδης)! Μήπως κάποια «αὐτο-νόητα» ἔχουν πιά πεθάνει; Μήπως πρέπει ἐπί τέλους νά καταλάβουμε ὅτι τήν Ἑλλαδίτσα μας δέν τήν κάνουν «χριστιανική» οὔτε τά ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, οὔτε ἡ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στούς ἐθνικούς ἀγῶνες, οὔτε ἡ προβολή τῆς Ἐκκλησίας ὡς μεγάλης πολιτιστικῆς κληρονομιάς;

Τά παιδιά μας θά ἐνταχθοῦν στήν Ἐκκλησία, MONON ὅταν δοῦν πρῶτα ἐμᾶς, ποιμένες, γονεῖς καί διδασκάλους τους, νά ζοῦμε τήν Ἐκκλησία σάν τό πατρικό μας Σπίτι, ὅπου ὑπάρχει ὄχι ἀπλῶς νόημα ζωῆς ἀλλά «περισσὸν ζωῆς», ὅπου ἀκόμη καί «οἱ μίσθιοι τοῦ Πατρὸς περισσεύουσιν ἄρτων» καί ὅπου ἀναπνέουμε «τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Σέ κάθε ἀντίθετη περίπτωση

εἶναι σίγουρο ὅτι θά ἀκοῦμε ὄλο καί περισσότερα βλαστάρια μας μεγαλώνοντας νά μᾶς ρωτᾶνε: «Μέ ρωτήσατε πού μέ βαφτίσατε;».

Σαφῶς πρῶτα εὐθυνόμεστε ἐμεῖς οἱ κληρικοί. Ὁ μακαριστὸς πατήρ Ἀλέξανδρος Σμέμαν κάνει τὴ θλιβερὴ διαπίστωση: «Οἱ νέοι μας σήμερα αἰσθάνονται πρὸς τοὺς κληρικούς, ὅ,τι καί πρὸς τὰ νεκροταφεῖα. Εἶναι ἱερά, προκαλοῦν φόβο καί βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ». Ἄναφέρουμε ἀληθινὸ περιστατικό: Γιαγιά πῆρε τό ἐξάχρονο ἐγγονάκι τῆς νά πάει σέ πανηγυρίζοντα ναό, ὅπου θά λειτουργοῦσε ἀρχιερέας. Ὁ μικρὸς «προέδραμε τάχιον» τῆς γιαγιάς του, καί μπαίνοντας βλέπει κάτω ἀπὸ τὸν πολυέλαιο νά γίνεται τελετουργικὴ ἔνδυση τοῦ ἀρχιερέως. Ὅποτε τρέχει στὴ γιαγιά καί («ἐκ στόματος νηπίων κατηρτίσω...» ἀληθῆ μῶμον!) τῆς λέει: «Γιαγιά, ἔλα νά δεῖς. Μέσα εἶναι ὁ Σουλεϊμάν ὁ μεγαλοπρεπής!»... Σαφῶς τό παιδί βρέθηκε σέ... θρησκευολογικὴ σύγχυση!

Πόση ἀποξένωση προκαλοῦν ὄντως κάποιες συμπεριφορές, πού μαρτυροῦν ὅτι κυριολεκτικὰ «ζοῦμε στόν κόσμο μας», χωρὶς καμιὰ κατανόηση γιά τίς οὐσιαστικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων. Ὅλοι φυσικά, μὰ περισσότερο οἱ νέοι, διψοῦν γιά μαρτυρία σταυρωμένης καί ἀναστημένης ζωῆς καί ὄχι γιά φιγούρες.

Διψούν για άπλότητα και γνησιότητα. Όταν αυτές οι προσδοκίες τους διαφεύδονται, τότε νιώθουν προδομένοι. Νιώθουν ότι κάποιος τους κρύβει τον Θεό.

Ο Ιταλός σκηνοθέτης Μπερτολούτσι έξιμολογείτο σέ συνέντευξή του, πώς έχασε τήν πίστη του ήδη σέ ήλικία 12 έτων: «Πήγα νά έξιμολογηθώ πρίν τήν κυριακάτικη λειτουργία. Γονάτισα και άρχισα νά λέω τίς σκέψεις μου, αλλά ένοιωσα ένα τρομερά έντονο συναίσθημα ότι όλοι έλεγαν ψέματα. Ο παπάς έλεγε ψέματα. Οι πιστοί έλεγαν ψέματα. Ο Θεός έλεγε ψέματα. Και φυσικά, πρώτος και καλύτερος, έγώ. Πήγα λοιπόν και άνακοίνωσα μέ μεγάλη σοβαρότητα στους γονείς μου, ότι ήταν ή τελευταία φορά πού πήγαινα στήν έκκλησία. Έκείνοι προσποιήθηκαν ότι ή δήλωσή μου τούς σόκαρε. Αλλά φυσικά δέν ήταν είλικρινείς, άφοϋ οι ίδιοι πήγαιναν στήν έκκλησία μόνο σέ γάμους και σέ κηδείες».

Ίσως νά είναι ύπερβολική ή γενίκευση ότι όλα μέσα στήν έκκλησία του φάνηκαν ψεύτικα, όμως είναι φανερό ότι από πρίν μάζευε άπογοητεύσεις για τόν τρόπο ζωής των «χριστιανών» του περιβάλλοντός του. Έτσι κάποια στιγμή έγινε ή όριστική ρήξη. Τά παιδιά μας δέν τρώνε κουτόχορτο. Αν βλέπουν ότι ή σχέση μας μέ τήν Έκκλησία έχει καταντήσει ψεύτικη ή πεθαμένη, άν βλέπουν ότι ή Έκκλησία δέν άποτελεί για μās ούτε πηγή ζωής ούτε κριτήριο αλήθειας, αλλά έχει ξεπέσει ή σέ χώρο κοινωνικών έκδηλώσεων ή σέ πολιτιστικό άγαθό, τότε όχι άπλως βγαίνουν από τήν Έκκλησία αλλά... βροντάνε και τήν πόρτα.

Κάπως έτσι βρόντηξε τήν πόρτα βγαί-

νοντας και ένας άλλος σκηνοθέτης, ο διάσημος Μπέργκιμαν. Πώς νά μή γίνει άθεος και ο Μπέργκιμαν, όταν έβλεπε τόν κληρικό πατέρα του άλλα νά λέει στό κήρυγμα και άλλα νά κάνει στό σπίτι; Ο άυταρχικός χαρακτήρας αϋτου του πατέρα (οί ξυλιές, πού έδινε, άφηναν ματωμένες χαρακιές!) και ή φαρισσαϊκή ύποκρισία του έκαναν τόν Μπέργκιμαν νά όμολογεί στήν αϋτοβιογραφία του: «Στή σχέση μέ τόν πατέρα μου τήν έβγαλα σχετικά καθαρή μόνο όταν άποφάσισα νά γίνω έπαγγελματίας ψεύτης. Δημιούργησα ένα έξωτερικό πρόσωπο, πού έλάχιστη σχέση είχε μέ τόν πραγματικό μου έαυτό. Και αϋτός ο διασμός είχε βλαβερές έπιπτώσεις σέ όλη μου τήν ζωή».

Τί τραγικό, ένας πατέρας νά έξωθει τό παιδί του νά γίνει έπαγγελματίας ψεύτης, έπειδή ο ίδιος δέν φρόντισε νά είναι αληθινός, ούτε στή σχέση του μέ τόν έαυτό του ούτε στή σχέση του μέ τόν Θεό. Πιο πολύ τόν έννοιαζε ή έντύπωση πού έκανε στά μάτια του κόσμου, παρά ή γνήσια έσωτερική του μεταμόρφωση. Γι' αϋτό κατάντησε νά «τό παίξει» αϋτόκλητος «χωροφύλακας του Θεου»!

Τό 1968, σέ κάποιο συνέδριο ποιητών άποχρώσεων προτεσταντών στήν Καλιφόρνια πού -ύπό τήν ήγεσία του Peter Gillquist- προσχώρησαν άργότερα όμαδικά στήν Όρθοδοξία, ένας νεαρός είχε μία κονκάρδα στό πουκάμισό του, πού έγραφε: « Ο Θεός δέν είναι νεκρός - Η Έκκλησία όμως είναι!».

Χρέος μας είναι νά ανατρέψουμε αϋτή τήν πεποίθηση, πού κυριαρχεί και σέ πολλούς «όρθοδόξους» τής Έκκλησίας μας!

Ἑπτὰ Σοφοί γιά τά ἐγκαίνια τοῦ Χριστιανικοῦ Παρθενῶνα

Σταύρου Γ. Γουλούλη
Δρος βυζαντινῆς τέχνης

ΑΘΗΝΑ. Οἱ «Προφητεῖες τῶν ἑπτὰ Σοφῶν» γιά τό μέλλον τοῦ Ναοῦ τῆς πόλεως εἶναι κάτι σάν ἀπόκρυφο κείμενο ἀπό τή λεγομένη «Θεοσοφία» τοῦ Tübingen, πάνω στήν παράδοση συνάξεων ἢ συμποσίων φιλοσόφων, διατυπώνοντας τώρα χρησμούς. Παραδόθηκαν τρεῖς πιό σημαντικές μορφές, πέρα ἀπό ἄλλες συλλογές πού ἐξελίχθηκαν ἀπό αὐτές. **1)** [π]: «*Προφητεῖαι τῶν ἑπτὰ Σοφῶν*». Οἱ ἕξι Σοφοί: Βίας, Σόλων, Χίλων, Θουκυδίδης, Μένανδρος, Πλάτων ἐρωτοῦν ἕναν ἔβδομο, «τόν Ἀπόλλωνα... *περί ναοῦ Ἀθηνῶν ...τίς ἐστί τίνος τε εἴη μετά σε δόμος οὗτος*», καί τούς δίδεται χρησμός. **2)** [μ]: «*Προφητεῖαι ἑπτὰ Ἑλλήνων περί τῆς ἐνανθρωπήσεως...*». Οἱ ἑπτὰ Σοφοί: Ἀπολλώνιος (ἀντί γιά Ἀπόλλων), Σόλων, Θουκυδίδης, Πλούταρχος, Ἀριστοτέλης, Πλάτων, Χίλων «*...ἐν δόμῳ τινὶ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀλλήλους συνεδρίασαντες λόγον σοφώτατον... ἐκφαντορία καὶ πρόρρησις περί τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ...*». **3)** [Δ]: «*Διήγησις τοῦ Φιλοσόφου περί τῶν ἑπτὰ Ἑλλήνων τῶν φιλοσόφων διὰ τὴν Ἄνω Πρόνοιαν*». Οἱ ἑπτὰ φιλόσοφοι: Πλούταρχος, Ἄρης (ἴσως Ἀριστοφάνης, στή θέση τοῦ Μενάνδρου στήν [π]), Δῶν (Ἐρμῆς;) Τρισμέγιστος, Κλεομήδης (ἀστρονόμος), Πλάτων, Ἀρι-

στοτέλης, Ὅμηρος. «*Διογένους τοῦ ἐν ταῖς χρουσαῖς Ἀθήναις παρέβαλον πρὸς αὐτὸν ἑπτὰ σοφοὶ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν ἐπὶ τίνος δώματος καθεζόμενον...*». Ὁ Διογένης κατέγραψε τίς ἀπόψεις τους καί τίς ἀπέθεσε στό ἱερό τοῦ Ἀπόλλωνος. Στήν [Δ] πού εἶναι ἡ πιό ρεαλιστική ἐκδοχή, παραλείπεται ὅμως ὁ ἀρχικός ἀπολλώνιος χρησμός. Ὁ διάλογος γίνεται στοῦ Διογένη, τά δέ πρακτικά κατατίθενται στόν ναό τοῦ Ἀπόλλωνα, ὁ ὁποῖος θά μετατραπῆ σέ ναό τῆς Θεοτόκου. Βεβαίως, ὅπως λέγει τό κείμενο, δέν ἐπέβαλε αὐτό ὁ Κωνσταντῖνος ἐρχόμενος στήν Ἀθήνα, δέν προέβαινε σέ τέτοιες πράξεις πέρα ἀπό ἱεροῦς τόπους τῶν Ἑβραίων ναοῦς τῶν εἰδώλων, ὅπως στή Δρῦ Μαμβρῆ τῆς Χεβρώνας ἢ τόν ναό τῆς Ἀφροδίτης στήν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ προφητεία τοῦ Ἀπόλλωνα ([π], [μ] καί ἀλλοῦ) εἶναι χρησμός, ὁ ἀρχικός πυρήνας τῆς ἱστορίας, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοῦντο γιά νά δικαιολογήσει τή μετατροπή τοῦ Παρθενῶνα σέ ναό τῆς Θεοτόκου. Περί τό 485/486 ἤδη εἶχαν κατεβάσει τό ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου. Σύμφωνα μέ τόν C. Mango τό κείμενο αὐτό εἶναι περίληψη τοῦ 8^{ου} αἰ. ἀπό χαμένο ἔργο πού γράφηκε μεταξύ 474 καί 508, δηλαδή ἐπὶ Ζήνωνος (474-491) καί πρό τοῦ 508 (= ἀλεξανδρινοῦ ἔτους 6000 ἀπό κτίσεως κόσμου), κάπου στό τελευ-

ταίο τέταρτο τοῦ 5^{ου} αἰ., ὅποτε χρονολογεῖ τή μετατροπή τοῦ Παρθενῶνα στό β' μισό τοῦ 5^{ου} αἰ. Ὁ F.R. Trombley τή φέρει περί τό 481-484, στό πλαίσιο τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Ζήνωνος κατά τῶν ἐθνικῶν. Ὁ Ἄ. Καλδέλλης χρονολογεῖ τόν χρησμό τῆς «Θεοσοφίας» καί τή μετατροπή τοῦ Παρθενῶνα στά τέλη τοῦ 5^{ου} αἰ.

Ἡ σύναξη τῆς Προφητείας τῶν ἑπτὰ Σοφῶν στηρίζεται στόν χρησμό τῆς «Θεοσοφίας», μέ τήν προσθήκη ἔξι ἢ ἑπτὰ χρησμῶν πού ἐκφράζουν τώρα ἀντίστοιχοι φιλόσοφοι. Σέ ὅλες τίς παραλλαγές ([π], [μ], [Δ]) ὁ τόπος συνάξεως εἶναι ἡ Ἀθήνα. Στήν [π] οἱ ἔξι προσκεκλημένοι ἐρωτοῦν σέ ναό τοῦ Ἀπόλλωνα. Στή [μ] ἡ σύναξη γίνεται σέ δόμο (οἶκο) τῶν Ἀθηνῶν καί στή [Δ] στόν οἶκο (δῶμα) τοῦ Διογένη. Ἦταν οἶκος Σοφίας.

Τά ὀνόματα δείχνουν ὅτι συγκεντρώθηκαν σοφοί πού ἔζησαν σέ διαφορετικές ἐποχές, ἀντιπροσωπεύοντας διαφορετικά γνωστικά ἀντικείμενα καί ἐκφράζοντας ἀπόψεις περί τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀρχέτυπη πάντως σύναξη καί καταγραφή ρήσεων φιλοσόφων εἶναι αὐτή τῶν ἑπτὰ Σοφῶν στόν ναό τοῦ Ἀπόλλωνα στούς Δελφούς [582/1 π.Χ., Πausanias, *Φωικιά*, X, 24.1. Διογένης Λαέρτιος 1.22.5 κ.τ.λ.], ὅταν ἀνανεώθηκε τό ἐκεῖ ἱερό. Τήν μιμήθηκε ὁ Πλούταρχος μέ τό *Τῶν ἑπτὰ σοφῶν συμποσιον*, ὅπου ὁ Περίανδρος καλεῖ τούς Σοφούς στήν Κόρινθο, στό ἱερό τῆς Ἀφροδίτης. Ἐκεῖ ὅμως εἶναι σύγχρονοι ὄλοι τους. Ἐδῶ πῶς μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ τό γεγονός ὅτι δέν ἔζησαν τήν ἴδια ἐποχή;

Πάλι μέσα ἀπό τήν παράδοση τῆς Ἀθήνας, ἡ ὁποία πάει πολύ πίσω, στόν

κωμικό ποιητή Κρατῖνο (5^{ος} αἰ.). Οἱ «Πλοῦτοι» του περιγράφουν πῶς οἱ ψυχές τῶν Ἀθηναίων ἀνεβαίνουν στή γιορτή τῶν Ἀνθεστηρίων, διονυσιακή-ταφική γιορτή, ὅταν οἱ Κῆρες, πνεύματα τῶν νεκρῶν, ἀνέβαιναν στή γῆ. Ὁ Κρατῖνος τοῦς θέλει νά ἔρχονται γιά νά κρίνουν τοῦς Ἀθηναίους γιά τίς περιουσίες πού ἔφτιαξαν. Τό ἴδιο μοτίβο χρησιμοποιεῖ καί ὁ Λουκιανός στό ἔργο του «Ἀναβιούντες ἢ Ἀλιεύς». Πρόκειται λοιπόν γιά μία ποιητική, καλλιτεχνική ἐκδοχή τῆς ψυχαγωγίας, ἀνόδου τῶν ψυχῶν στή γῆ, φαινόμενο πού θά ἔχει εὐρύτατη διάδοση στήν τέχνη, εἰκαστική καί λογοτεχνική. Προφανῶς συνδυάζονται ἡ δελφική ἀπολλώνεια παράδοση καί ἡ ἀθηναϊκή τῆς ψυχαγωγίας στά Ἀνθεστήρια.

Ἀφορμή ὑπῆρξε ἡ ἀνανέωση τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἀφιερωμένου πλέον στήν παρθένο Μαρία, δηλαδή τοῦ Παρθενῶνα. Πλεοψηφεῖ ἡ ἀθηναϊκή ομάδα. Στήν [π] εἶναι πέντε: Σόλων, Θουκυδίδης, Μένανδρος, Πλάτων, ἀθηναϊκός Ἀπόλλων (+Βίας, Χίλων). Στή [μ] εἶναι τέσσερις: Σόλων, Θουκυδίδης, Πλάτων, Ἀπολλώνιος/Ἀπόλλων (+Πλούταρχος, Ἀριστοτέλης, Χίλων). Στή [Δ] εἶναι δύο: Ἄρης (Ἀριστοφάνης), Πλάτων (+Ἀριστοτέλης, Ὀμηρος, Δῶν Τρισημέγιστος, Κλεομήδης, Πλούταρχος), ἀλλά ἐδῶ ἐξαίρονται πλατωνικοί (Πλάτων, Πλούταρχος, ἐνῶ ὁ Ἀριστοτέλης προῆλθε ἀπό τήν Ἀκαδημία). Ἡ συλλογή μπορεῖ νά καταρτίσθηκε μέ βάση τό πλατωνικό πρότυπο τῶν σοφῶν τῆς Ἀκαδημίας –ὅσο λειτουργοῦσε ὡς τό 529– πάνω στόν χρησμό τῆς «Θεοσοφίας» ταυτόχρονα ἢ ἀργότερα. Μερικοί ἀπό τοῦς χρησμούς ἐντοπίζονται στόν

Μαλάλα όπου τούς διατυπώνουν άλλες ήρωικές μορφές, βλ. έκδοση Βόννης (1831): 1) σ. 77-78: χρησμός μάντιδος στους Ἄργοναῦτες (= Ἀπόλλων [π], Ἀπολλώνιος [μ]). 2) σ.26-27: Ἑρμῆς Τρισμέγιστος (= Βίας [π], Θουκυδίδης [μ]), 3) σ. 65-66: χρησμός μαντείου Μέμφιδος στὸν Φαραῶ Πετισσώνιο (= Σόλων [π], Χίλων [μ]), Βέβαια ὁ Μαλάλας δὲν ὀρίζει ἀπόλυτο στοιχεῖο χρονολόγησης (terminus ante quem), ἀλλὰ γεννιέται θέμα πότε ἀξιοποιήθηκε ἓνα ἄλλο πρότυπο, αὐτὸ τῶν ἐγκαινίων ναοῦ. Στὰ ἐγκαίνια ἐνὸς χώρου πάντα ἔρχονται οἱ ψυχές γιὰ νὰ ἐπικυρώσουν τὴ νέα χρῆση. Ἡ ἴδια ἢ Κωνσταντινούπολη καθιερώθηκε στίς 8 Νοεμβρίου 324, ἑορτὴ Mundus Patet (ὁ Κάτω κόσμος ἀνοίγει νὰ ἐξέλθουν ψυχές) καὶ ἐγκαινιάσθηκε στὰ Lemuria (11 Μαΐου 330), οἰκογενειακὴ ψυχογορτὴ. Ὅπως φαίνεται οἱ τύποι [π], [μ], [Δ], ὅπως καὶ ἄλλοι ἀδέσποτοι, προέκυψαν μὲ ἐλεύθερη διασκευὴ ἤδη γνωστῶν χρησμῶν, χωρὶς νὰ σημαίνει ὅτι οἱ συγχεκριμένοι σο-

φοὶ τούς διατύπωσαν πράγματι. Τὸ ἴδιο συνέβη στοὺς φιλοσόφους τῆς Ρίζας Ἰεσσαί (13^{ος} αἰ.), ὅπου τὰ κείμενα προέρχονται ἀπὸ τὴ [Δ] (βλ. τὴ σύνθεση τῆς Τράπεζας Λαύρας).

Τελικὰ ὁ παλαιότερος (:) χρησμός τῆς «Θεοσοφίας» ἐνώνεται σὲ ἓνα νέο ἔργο μὲ τούς πιθανότατα ἐπίσης παλαιούς χρησμούς τῶν Ἑπτὰ σοφῶν ὅχι ἀπλῶς γιὰ τὸν ἐρχομὸ, ἐνσάρκωση τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ χριστιανικοῦ πλέον Παρθενῶνα ὡς ναοῦ τῆς Παρθένου Μαρίας πού ἐγέννησε τὸν Θεὸ Λόγο. Ἐνδεχομένως οἱ ρήσεις τῶν φιλοσόφων ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς θεατρικὸ δρῶμενο.

Τὸ νόημα τῶν χρησμῶν πού ἴδρυν κάποτε ἀρχαίους ναοὺς εἶναι νὰ τούς ἐπανιδρῦουν ὡς χριστιανικοὺς. Μήπως ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἐπιφανέστερο ὄλων, αὐτὸν τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς; Ὅποτε ἡ Προφητεία τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν μπορεῖ νὰ δημιουργήθηκε ἀρκετὰ νωρίς, γιὰ νὰ εἶναι πρότυπο μετατροπῆς καὶ ἄλλων ναῶν. Δὲν ἀποδεικνύεται αὐτὸ, ἀπλῶς νιώθεται.

Παράσταση τῶν τριῶν Μάγων ἀπὸ τὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου στὴ Ραβέννα (6ος αἰ.)

Τά ὄρη Γαριζίμ καί Γαιβάλ

Πρωτ. Σπυρίδωνος Ν. Λόντου

Ἐφημερίου Παρεκκλησίου Ἁγ. Παντελεήμονος Βουλιαγμένης

Ἵποφ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

ΤΑ ΟΡΗ Γαριζίμ καί Γαιβάλ, καθώς καί ἡ βιβλική πόλη Συχέμ πού βρισκόταν ανάμεσά τους, ἀποτελοῦσαν περιοχή πού κατεῖχε σημαντικό ρόλο στήν ἱερή τοπογραφία τῆς Χαναάν καί τοῦ ἀρχαίου βιβλικοῦ Ἰσραήλ.

Τό ὄρος Γαριζίμ εἶναι μία ἀπό τίς δύο κορυφές πού βρίσκονται κοντά στή σύγχρονη πόλη Nablus. Στήν περιοχή κατοικεῖ μία κοινότητα Σαμαριτῶν, ἐνός λαοῦ πού πιστεύει ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἰσραηλιτῶν πού κατοικοῦσαν κάποτε στό βόρειο βασίλειο. Ἀκόμα καί στήν ἀρχαιότητα ἀποσπάστηκαν ἀπό τοὺς Ἰουδαίους γείτονές τους, καθώς πίστευαν ὅτι διατήρησαν τή λατρεία τοῦ Θεοῦ κατά τρόπο πιό καθαρό ἀπό τοὺς Ἰουδαίους πού εἶχαν ἐπιστρέψει ἀπό τήν ἐξορία στή Βαβυλωνά. Τό ὄρος Γαριζίμ ἦταν σεβαστό ἀπό ὄλους ὡς τό σημεῖο ὅπου σταμάτησε ὁ Ἀβράμ ἐρχόμενος ἀπό τήν Οὐρ καί ἔκτισε θυσιαστήριο στή Δρυ τοῦ Μωρέ (Γεν. 12, 5-9). Ἀργότερα ὁ Ἰακώβ κατά τήν ἐπιστροφή του στή Χαναάν, ἦλθε στή γῆ Σαλήμ (Συχέμ), ἀγόρασε γῆ καί ἔφτιαξε ἐκεῖ θυσιαστήριο (Γεν. 33, 18-19).

Ἀργότερα, ὅταν ὁ Ἰσραήλ διέσχισε τόν Ἰορδάνη ποταμό, σύμφωνα μέ τήν βιβλική ἀφήγηση ὁ Μωυσῆς προσέταξε τόν περιούσιο λαό τοῦ Θεοῦ: «Ἴδου ἐγὼ δίδωμι ἐνώπιον ὑμῶν σήμερον τήν εὐλογίαν καί τήν κατάραν· τήν εὐλογίαν, ἐάν

ἀκούσητε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, ὅσας ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, καί τήν κατάραν, ἐάν μὴ ἀκούσητε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, καί πληνηθῆτε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἧς ἐνετειλάμην ὑμῖν, πορευθέντες· λατρεύειν θεοῖς ἐτέροις, οὓς οὐκ οἶδατε. καί ἔσται ὅταν εἰσαγάγῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν διαβαίνεις ἐκεῖ κληρονομήσαι αὐτήν, καί δώσεις τὴν εὐλογίαν ἐπ' ὄρος Γαριζίν καί τὴν κατάραν ἐπ' ὄρος Γαιβάλ» (Δευτ. 11, 26-29). Ὁ δὲ λαός τοῦ Θεοῦ ἔπρεπε νά φυλάσσει «πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας, ὅσας ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον» (Δευτ. 27,1) νά στήσουν τοὺς λίθους στοὺς ὁποίους θά γράψουν τοὺς λόγους τοῦ Νόμου καί στό ὄρος Γαιβάλ νά οἰκοδομήσουν θυσιαστήριο ἀπὸ πέτρες (Δευτ. 27, 2-5). Μάλιστα οἱ φυλές τοῦ Ἰσραήλ χωρίστηκαν σέ δύο ομάδες: ἡ πρώτη ἀπαρτιζόμενη ἀπὸ τίς φυλές Συμεών, Λευί, Ἰούδα, Ἰσάχαρ, Ἰωσήφ καί Βενιαμίν θά παρέμενε στό εὐλογημένο ὄρος Γαριζίμ, ἐνῶ ἡ ἄλλη ομάδα, ἀπαρτιζόμενη ἀπὸ τίς φυλές Ρουβὴν, Γάδ, Ἀσήρ, Ζαβουλὼν, Δάν καί Νεφθαλί θά παρέμενε στό ὄρος τῆς κατάρας, τό ὄρος Γαιβάλ (Δευτ. 27, 11-13).

Στό ὄρος Γαιβάλ ἔκτισε θυσιαστήριο καί ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, θυσιαστήριο «λίθων ὀλοκλήρων, ἐφ' οὓς οὐκ ἐπεβλήθη

σίδηρος, και άνεβίβασεν εκεί ολοκαυτώματα Κυρίω και θυσίαν σωτηρίου. και έγγραφεν Ίησοϋς επί των λίθων τὸ δευτερονόμιον, νόμον Μωυσῆ, ὃν έγγραφεν ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ» (Ίησ. Ναυῆ 8, 30-35 ἢ 9,2). Τὸ θυσιαστήριο τοῦ Ίησοῦ τοῦ Ναυῆ στό ὄρος Γαιβάλ ἀνακάλυψε ὁ ἀρχαιολόγος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χάιφα Adam Zertal στίς 6 Ἀπριλίου 1980. Ὑπάρχουν δύο ἐπίπεδα τοῦ βωμοῦ. Ὁ ὀρθογώνιος βωμός πού ὑπάρχει σήμερα χτίστηκε γύρω στό 1250 π.Χ. Ἡ κυκλική πέτρινη δομή τῶν 6,5 ποδιῶν βρίσκεται ἀκριβῶς κάτω ἀπό τόν ὀρθογώνιο βωμό και χτίστηκε γύρω στό 1405 π.Χ. ἀπό τόν Ίησοῦ τοῦ Ναυῆ.

Ἀργότερα ἡ περιοχὴ κατακτῆθηκε ἀπό τοὺς Ἀσσυρίους, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τὴν παγανιστικὴ λατρεία, ἀλλὰ τελικά τιμωρήθηκαν ἀπό τόν Θεό (Β' Βασ. 17, 25-26). Μετά ἀπό τὸ τέλος τῆς Βαβυλωνιακῆς Αἰχμαλωσίας, ἀναπτύχθηκε μεγάλο σχίσμα μεταξύ τῶν Σαμαριτῶν και τῶν Ἰουδαίων, ὅσον ἀφορᾷ τὸ Ὅρος Γαριζὶμ ὡς τόν ἅγιο τόπο πού ἐπέλεξε ὁ Θεός.

Κατά τὴ διάρκεια τῶν ἀνασκαφῶν στό ὄρος Γαριζὶμ, οἱ ὁποῖες διεξήχθησαν μεταξύ 1983 και 2006 ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Yitzhak Magen, ἀποκαλύφθηκε ἓνα θυσιαστήριο και μιὰ ἑλληνιστικὴ πόλη. Τὸ ἱερό παρουσιάζει ἐνδείξεις δύο κύριων φάσεων κατασκευῆς: Ἡ πρώτη φάση εἶναι ἡ ἀνέγερση τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τῆς περσικῆς ἐποχῆς στὰ μέσα τοῦ 5^{ου} αἰῶνα π.Χ. Αυτὴ ἡ δομὴ καταλαμ-

βάνει τὸ ὑψηλότερο σημεῖο στό βουνό και ἦταν ἡ πρώτη δομὴ πού χτίστηκε στό ὄρος Γαριζὶμ. Ὁ ναός τῆς περσικῆς περιόδου ἦταν ἐνεργός γιὰ περίπου 250 χρόνια μέχρι τὴ δευτέρη οἰκοδομικὴ φάση πού χρονολογεῖται στίς ἀρχές τοῦ 2^{ου} αἰῶνα π.Χ., κατά τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντιόχου Γ', ὅταν χτίστηκε ἓνας νέος ναός και περιβόλος πάνω ἀπὸ τὴ δομὴ τῶν Περσῶν. Δέν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ἐγκατάλειψης ἢ ἀσυνέχειας μεταξύ τῶν περσικῶν και ἑλληνιστικῶν περιόδων. Ἡ ἑλληνιστικὴ πόλη ἰδρύθηκε γύρω ἀπὸ τόν ἱερό περιβόλο τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} αἰῶνα π.Χ. Τόσο ἡ πόλη ὅσο και ὁ ναός καταστράφηκαν ἀπὸ τόν Ἰωάννη Ὑρκανό τὸ 111-110 π.Χ. Τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους στὰ ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ περιβόλου στό ὄρος Γαριζὶν κτίσθηκε Βυζαντινὸς Ναός¹.

Ὡστόσο, τὸ βουνό και ὁ Ναός ἐπάνω σέ αὐτὸ προφανῶς συνέχισε νὰ εἶναι τὸ ἱερό μέρος τῶν Σαμαρειτῶν, ὅπως ἀναφέρεται ὡς τέτοιο στό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη. Ὁ Ίησοῦς διῆλθε τὴ Σαμάρεια (Μ.Κ. Ἰωάν. 4,4) και ἦλθε στὴ Συχάρ (Συχέμ) πλησίον τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ (Μ.Κ. 4, 5-6) ὅπου συναντᾷ τὴ Σαμαρείτιδα (Μ.Κ. 4, 7-20) και διεξάγεται ἓνας ὑπέροχος διάλογος μεταξύ τους. Στόν διάλογό του αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριό τῆς Ἀγίας Τριάδος. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατευθύνει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τόν Υἱό, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁδηγοῦνται πρὸς τόν Πατέρα²».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: **1.** Ἀποψη τῆς περιοχῆς τοῦ ὄρους Γαριζὶν και τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων μπορεῖτε νὰ δεῖτε στό <https://www.youtube.com/watch?v=KZBRWvvBeJc> (12/5/17). **2.** Μ.Κωνσταντίνου, «Ἡ ἀληθινὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ (Ἰωά. δ' 5-42)», στό <https://www.academia.edu/33002068/> (14/5/17)

Ἡ λουθηρανική κριτική στό μοναχισμό

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἐπίκουρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

ΜΕΤΑΞΥ τῶν θεολογικῶν ζητημάτων πού ἡ κριτική ἐκφράστηκε ἄμεσα ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ἐμφάνισης τοῦ Προτεστανισμοῦ ὑπῆρξε καί τό θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, ἔχοντας βεβαίως ὑπ' ὄψιν τήν ἐξέλιξη τῶν μοναχικῶν θεσμῶν, ὅπως ἀναπτύθηκαν στή Δύση μετά ἀπό τό σχίσμα. Ἡ ἀντίθεση τῶν Λουθηρῶν καταγράφεται μέ τρόπο ἐπίσημο καί σαφή στά Συμβολικά κείμενά τους. Στό ἄρθρο 27 τῆς *Αὐγουσταίας Ὁμολογίας* (1530)¹, θεμελιώδους καταστατικοῦ κειμένου τοῦ λουθηρανισμοῦ, συνοψίζονται μέ τρόπο σαφή οἱ λόγοι ἐναντίωσης τῶν λουθηρανῶν στόν μοναχικό βίο.

Μεταξύ ἄλλων στό ἄρ. 27 τῆς *Αὐγουσταίας Ὁμολογίας* ἐπισημαίνονται νοσηρά στοιχεῖα τοῦ δυτικοῦ μοναχισμοῦ στά χρόνια πρό καί κατά τή Μεταρρύθμιση, ὅπως ὅτι ἐγίνοντο μοναχοί ἄνθρωποι ἀνώριμοι σέ μικρή ἡλικία πού προχωροῦσαν σ' αὐτή τήν ἐπιλογή λόγω ἄγνοιας καί ἀνωριμότητας, ἄλλοι ἐπειδή ὑποχρεώθηκαν κατόπιν πιέσεων νά δώσουν μοναχικούς ὄρκους πρῖν τή νόμιμη ἡλικία, μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ὑπάρχει πειθαρχία ἢ καί νά ἀναγκάζονται νά ἐγκαταλείψουν τή μοναχική ζωή μέ ὅλα τά παρεπόμενα τέτοιας ἐπιλογῆς. Ἐπίσης ὅτι ἐκφράστηκαν ὑποτιμητικές ἀπόψεις πρός τήν ἱερότητα τῆς ἑγγαμῆς ζωῆς ἀπό τόν ὑπέρμετρο ἔπαινο τῆς ἀγαμίας.

Ἐπικρίνονται θεολογικοί ἰσχυρισμοί, ὅτι οἱ μοναχικοί ὄρκοι ἰσοδυναμοῦν μέ τό βάπτισμα, ὅτι εἶναι τρόπος ζωῆς ἀνώτερος καί τελειότερος ἀπό ἄλλους πού ἔδωσε ὁ Θεός, ὅτι ἀποτελοῦν παράγοντες χάριτος πού προσθέτουν ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἀρετή καί ἀξιομισθίες.

Στούς ἐπικριτικούς ἰσχυρισμούς τοῦ ἁρθρου δέν ἀπουσιάζουν καί θέσεις ὅτι οἱ λαθεμένες συστάσεις τῆς μοναχικῆς ζωῆς προσφέρουν στούς ἀνθρώπους ὀλέθριες ἀπόψεις, πού τούς ὀδηγοῦν στό νά μήν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ Θεός ὑπηρετεῖται μέ τούς νόμους πού αὐτός ἔδωσε καί ὄχι μέ κανόνες ἀνθρώπινης ἔμπνευσης ὅπως εἶναι ὁ μοναχισμός. Τό ἄρθρο καταλήγει μέ τό ὅτι ἡ ὄλη περί τῶν μοναχικῶν ὄρκων διδασκαλία εἶναι λάθος, μάταιη καί δέν ἔχει καμμία ἀξία. Στήν Ἀπολογία τῆς *Αὐγουσταίας Ὁμολογίας*² ὁ Μελάγχθων ἀναφέρεται στίς καταχρήσεις πού λάμβαναν χώρα καί στό πεδίο αὐτό. Ἦλεγξε δριμύτατα τή σχολαστική διάκριση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ σέ ἐντολές (praeccepta) καί παραινέσεις (consilia), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μέν πρῶτες ἔχουν ὑποχρεωτικό χαρακτήρα τήρησης ἀπό ὅλους, οἱ δέ παραινέσεις (παρθενία, ἀκτημοσύνη, κ.ἄ.), ὡς μή ὑποχρεωτικές, ἐφ' ὅσον ἐπιλεχθοῦν, ὀδηγοῦν στήν τελειότητα καί προσφέρουν μεγαλύτερες ἀξιομισθίες στό ἔργο τῆς σωτηρίας.

Στή συνάφεια αυτή ἐξ ἴσου δριμύτατη εἶναι ἢ κριτική του καί στό ὅτι οἱ παραινήσεις (consilia), λόγω τῆς ἀξιομισθίας τους, ἀποτελοῦν εἶδος ἐξαγορᾶς τῆς σωτηρίας ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν, διότι προσέκρουε στίς ἀνθρωπολογικές παραδοχές τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἰδιαίτερα στή σωτηριολογία του, κατά τήν ὁποία ἡ δικαίωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀποκλειστικά ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀνθρώπινης συμβολῆς, προσφέρεται διά τῆς θείας χάριτος καί λαμβάνεται ἀποκλειστικά διά τῆς πίστεως.

Στήν Ἀπολογία ὁ Μελάγχθων ἀναφέρθηκε στίς καταχρήσεις πού σχετίζονταν μέ τόν μοναχικό βίο τῆς ἐποχῆς του· πολέμησε τόν ἰσχυρισμό ὅτι ὁ μοναχισμός ἀποτελεῖ ἀνώτερη βιωματική ἐπιλογή καί κατάσταση, ἄσκησε κριτική σέ κάθε ἐπιχείρημα, πού παρουσίαζε τούς μοναχικούς ὄρκους ὡς «ὑπέρτακτο ἔργο» μέ παραγόμενες ἀξιομισθίες στό πεδίο τῆς σωτηρίας. Ἐπιπλέον διατύπωσε καί τήν ἀδιαπραγμάτευτη θέση τοῦ χώρου, ὅτι ἡ μοναχική πολιτεία ὄχι μόνο δέν ἀποτελεῖ ἐντολή τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἀνήκει στίς ἀνθρώπινες παραδόσεις καί εἶναι ψευδής ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ μοναχική ζωή εἶναι συμβουλή τοῦ Εὐαγγελίου³.

Ἡ ἐπικριτική στάση τοῦ Μελάγχθωνος κατά τοῦ μοναχισμοῦ ἐκφράστηκε ἤδη ἀπό τήν ἀ΄ ἐκδοση τό 1521 τοῦ ἔργου του «*Locī Communes*», θεωρητικά τό πρῶτο ἐγχειρίδιο δογματικῆς τοῦ Προτεσταντισμοῦ, μέ σχετική ἐκτενῆ ἀναφορά (3,

93-107)⁴. Ἐπίσης ὁ Λούθηρος, στή *Σμαλκαλδικά ἄρθρα* (Part III, art. 14)⁵ ἀντιτίθεται κατηγορηματικά στόν μοναχικό βίο, προτείνοντας τήν ἐγκατάλειψή του, βλέποντας στίς μοναχικές ὑποσχέσεις χαρακτηριστική περίπτωση ἀξιομισθίας τῶν ἀνθρώπινων ἔργων καθῶς οἱ μοναχοί, κατ' αὐτόν, πιστεύουν ὅτι θά κερδίσουν τή σωτηρία μέ τά δικά τους ἔργα καί ὄχι μέσω τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Στό ἔργο του αὐτό θά χαρακτηρίσει ἀπερίφραστα τή θέση τοῦ Θ. Ἀκινάτη⁶, ὅτι οἱ μοναχικές ὑποσχέσεις εἶναι ἰσόκυρες μέ τό βάπτισμα ὡς «βλασφημία»⁷.

Ὁ Λούθηρος, πρὶν ἀπό τίς θέσεις πού διατύπωσε στή «*Σμαλκαλδικά ἄρθρα*», τήν ἐπικριτική στάση του ἀπέναντι σ' ἐπιμέρους ἐκδηλώσεις τοῦ μοναχισμοῦ, τῆς μοναστικῆς ὀργάνωσης καί τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου, μεταξύ τῶν ἄλλων θεμάτων, τήν εἶχε ἐκφράσει τό 1520 στό ἔργο του *Πρός τούς χριστιανούς Εὐγενεῖς τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους* [*An den christlichen Adel deutscher Nation*]⁸. Κατά τρόπο ὅμως σαφῆ καί ἀπερίφραστο μέ ἐπιχειρηματολογία πού δομεῖται πάνω σέ πέντε ἄξονες, ὁ μοναχισμός ἀπορρίπτεται στό ad hoc εἰδικό ἔργο του γιά τούς «*μοναχικούς ὄρκους*» [*De votis monasticis iudicium*] τό 1521. Τήν ἀπόρριψη τοῦ μοναχικοῦ βίου ὁ ἴδιος τήν ἐπιβεβαίωσε ἐμπράκτως καί ἐπισήμως, μοναχός ὢν προηγουμένως, μέ τό νά νυμφευθεῖ στίς 13.6.1525 τή μοναχή Katharina von Bora (1499-1552).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: **1.** Βλ. Paul T. McCain, *Concordia. The Lutheran Confessions*, Saint Louis 2006², σσ. 53-58. **2.** L. Grane, *Die Confessio Augustana*, Göttingen 1996⁵, σσ. 180-185. **3.** Βλ. Paul T. McCain, *Concordia*, ὁ.π., σσ. 236-248. **4.** Βλ. Paul T. McCain, *Concordia*, ὁ.π., σ. 242. **5.** Βλ. Ph. Melancthon, *Locī Communes 1521, Lateinisch – Deutsch*, (Übersetzt von H.G.Pöhlmann), Gütersloh 1997², σσ. 124 -131. **6.** Βλ. Paul T. McCain, *Concordia*, ὁ.π., σσ. 283 -284. **7.** Βλ. Paul T. McCain, *Concordia*, ὁ.π., σ. 284. **8.** B. Lohse, *Luthers Kritik am Mönchtum*, στό *EvTh* 20(1960) 413- 432. Πρβλ. A. von Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte, Band 3*, Darmstadt 1964³, σσ. 850 - 851. **9.** Βλ. WA 6, 381-469. **10.** Βλ. WA 8, 564-670.

Ὁ Ἅγ. Σπυρίδων ὁ Θαυματουργός στή μικρογραφία ἀπ' τὸ Μηνολόγιο τοῦ Βασιλείου τοῦ Β΄

Ἄρχιμ. Ἰάσονος Κεσέν

Ἐφημερίου Ἰ. Μ. Παναχράντου Ν. Ἑρακλείου Ἀττικῆς, MArts

ΣΤΗΝ ἐπισκοπή Τριμυθούνας τῆς Κύπρου, τὴν ὁποία ποίμανε ὁ Ἅγ. Σπυρίδων κατὰ τὸν 4^ο αἰ., λίγο μετὰ ἀπὸ τὴν κοίμησή του ἰδρύθηκε βασιλική γιὰ νὰ στεγάσει τὸ ἄχραντο λείψανό του. Οἱ ἀνασκαφές πού πραγματοποιήθηκαν, πρὶν ἀπ' τὴν τουρκικὴ εἰσβολή, ἔφεραν στὸ φῶς εὐρήματα πού ἐπιβεβαιώνουν τὴν ὑπαρξὴ τῆς στά τέλη τοῦ 4^{ου} ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 5^{ου} αἰ. Μεταξὺ αὐτῶν, ψηφιδωτὸ δάπεδο στὸ κέντρο τοῦ ναοῦ μέ ἐπιγραφή στά ἑλληνικά καὶ διάλιθο σταυρό.

Ὁ ἐπίσκοπος Θεόδωρος, στίς 14 Δεκεμβρίου 655, στὸν ναὸ τῆς Τρεμετουσιᾶς, ἐκφωνεῖ Παναγυρικὸ λόγο στὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Παύλου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἱερά πεπραγμένα τοῦ ἁγίου, γίνεται μνεῖα στὸ οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ, στὸ νότιο κλίτος τοῦ ὁποίου φυλασσόταν τὸ ἄφθαρτο λείψανό του. Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ ἐπισκόπου Πάφου ἐπὶ τοῦ τοίχου μέ δυσκολία διακρινόταν ἡ ἀνάπτυξη εἰκονογραφικοῦ κύκλου μέ ἐπεισόδια ἀπὸ τὸν βίο τοῦ Ἁγίου, ἐξ αἰτίας τοῦ πολυκαιρισμοῦ τῶν τοιχογραφιῶν, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος μνημονεύει, τεκμηριώνοντας τὴν ἀρχαιότητα τοῦ οἰκοδομήματος πρὶν ἀπὸ τὴν χρονολόγηση τῆς ἐπιστήμης.

Οἱ ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς στὴν Κύπρον προκάλεσαν τὴ μετακομιδὴ τοῦ ἱεροῦ

λείψανου στὴν Κωνσταντινούπολη (7^{ος} αἰ.). Ὡστόσο, ἤδη πρὶν ἀπ' τὴ μετακομιδὴ φαίνεται ὅτι ἡ φήμη τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εἶχε ξεπεράσει τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῆς Κύπριδος γῆς καὶ εἶχε ἀπλωθεῖ στὴ χριστιανικὴ οἰκουμένη. Συγκεκριμένα, στὴ Δύση ἀπαντᾷ βίος τοῦ Ἁγίου στά Λατινικά. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς Ἁγιότητος, ἡ στενὴ σχέση τῆς Κύπρου μέ τὸν προσκυνηματικὸ δρόμο πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἡ κατασκευὴ εὐρύχωρου ναοῦ στὸν τόπο πού ἐποίμανε ὁ Ἅγιος, ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα τῆς οἰκουμένης αἴγλης πού θὰ χαρακτήριζε τὸν ναὸ τῆς Τρεμετουσιᾶς, μαζί μέ ἄλλα κέντρα προσκυνήματος στὴν ἑλληνόφωνη Κύπρον, ὅπως ὁ τάφος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 5^{ου} αἰ.

Ὅταν τὸ πανάχραντο λείψανο φυγαδεύθηκε στὴ Βασιλεύουσα φιλοξενήθηκε στὸν ναὸ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, ἢ κατ' ἄλλους στὸ γυναικεῖο μοναστήρι πού βρισκόταν κοντὰ στὴ Μονὴ Φιλανθρώπου. Ἡ τιμὴ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας φαίνεται νὰ παραμένει ζῶσα, σύμφωνα τουλάχιστον μέ τίς γραπτές πηγές. Ὁ κανόνας τῆς ἐορτῆς του εἶναι ἔργο τοῦ Θεοφάνους (9^{ος} αἰ.). Προβληματικὴ ὡστόσο ἀναπτύσσεται γύρω ἀπὸ τὴν ἀπουσία ἔκφρασης τοῦ προσώπου του στὴν τέχνη. Κατὰ τὴ Μέση περίοδο,

τά εικονογραφικά παραδείγματα του Ἁγ. Σπυρίδωνος εἶναι ἐλάχιστα, ἐνῶ κατὰ τὴν Ὑστερη ἢ μορφὴ του ἀπαντᾶ συχνά στὴ χορεία τῶν συλλειτουργούντων ἱεραρχῶν τῆς κεντρικῆς κόγχης τοῦ Ἱ. Βήματος καὶ στὰ εικονογραφημένα Μηνολόγια, ὅπως τοῦ Δεσπότη τῆς Θεσσαλονίκης Δημητρίου τοῦ Α΄ Παλαιολόγου (1320-1340), ὅπου ἱστορεῖται μαζί με τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγ. Συνετοῦ, πού ἐορτάζει τὴν ἴδια ἡμέρα.

Ἐκτός τῶν ὕστερων ἀναπαραστάσεων, ἐντοίχιων καὶ μικρογραφιῶν, ὁ Ἁγ. Σπυρίδων ἱστορεῖται καὶ στό Μηνολόγιο τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Β΄, στὰ τέλη τοῦ 10^{ου} αἰ., κατὰ τὴν 12^η Δεκεμβρίου, καὶ προηγεῖται τῆς μικρογραφίας εὐσύννοπτο συναξάρι. Ὁ μικρογράφος δὲν δημιουργεῖ ἐξέχωρα ἀπ’ τὸ Συναξάρι πού παρατίθεται, ἀφοῦ συνοφίζει κατὰ κάποιον τρόπο τίς πληροφορίες πού ἔρχονται ἀπὸ αὐτό.

Στὴ σύνθεση ὁ Ἁγιος δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ κοινὸ εικονογραφικὸ πρότυπο. Γέρων, διχαλογένειος, μετὰ τὴν συνήθη καλύπτρα τῆς κεφαλῆς, ἀκουμπᾷ τὸ δεξιὸν χεῖρ στὸ Εὐαγγέλιο πού συγκρατεῖ μετὰ τὸ καλυμμένο ἀπὸ τὸ φαιλόνιο ἀριστερό, στέφεται ἀπὸ καμάρα, σάν πόρτα, τῆς ὁποίας τὸ βάθος σημαίνεται μετὰ μαῦρο χρῶμα. Ἡ καμάρα ἀνήκει σὲ ἐνιαῖο οἰκοδόμημα πού ὀρίζεται ἀπὸ δύο πύργους στὰ ἄκρα τῆς σύνθεσης. Πίσω δεξιὰ ἀπὸ αὐτόν, ὑπάρχει μικρότερη ἐπὶ τοῦ τοίχου καμάρα μετὰ μαῦρο τύμπανο ἐπίσης, πιο πέρα εἰλητάριο ἀνοιχτὸ στό ἔδαφος. Στὴν ἄλλη πλευρὰ στό πάνω μέρος καίει κανδήλα. Στὸ κάτω τόμος βαρὺς, ἀντιδιαμετρικὰ στὴν οὐσία τοῦ ἀνοιχτοῦ εἰληταρίου.

Τὸ οἰκοδόμημα πίσω ἀπ’ τὴ μορφὴ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα φαίνεται νὰ εἶναι ἢ πρόσοψη τρικλιτοῦ ναοῦ ἀπ’ ὅπου ἐξέρχεται ὁ Ἁγιος καὶ πατᾶ πάνω σὲ καταπράσινο ἔδαφος μετὰ πλούσια φυσικὴ βλάστηση. Ἡ χρῆση τοῦ μαύρου χρώματος σὲ ἀντιδιαστολὴ μετὰ τὴ βλάστηση ὑποδηλώνει τὸν θάνατο, ὅπως καὶ στὴν ἀποτύπωση τοῦ βάθους τοῦ Σπηλαίου στὴ μικρογραφία τῆς ὕπνωσης τῶν ἐν Ἐφέσῳ παίδων ἀπ’ τὸ ἴδιο Μηνολόγιο.

Ἀριστερά, ἡ μικρὴ καμάρα ὁμοιάζει περισσότερο μετὰ κιβωτιόσχημο τάφο. Ἀπέναντί τῆς ἢ καιομένη κανδήλα ὑποδηλώνει χῶρο ἱερό. Ἡ καμάρα ἀναπτύσσεται καὶ στό νότιο κλίτος τοῦ ναοῦ, ἀκριβῶς σύμφωνα μετὰ τίς πληροφορίες τοῦ ἐπισκόπου Θεοδώρου. Μπροστά ἀπὸ τὸν τάφο εἰλητάριο ἀνοιχτό. Ὁ Ἁγ. Σπυρίδων εἶναι κατεξοχὴν ἅγιος λειτουργικός: ἡ μορφὴ του συνδέεται ἀπόλυτα μετὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας, γεγονός πού ἐπισημαίνεται στὰ συναξάρια του. Ἀγγέλους «ἔσχε συλλειτουργοὺς»: στὰ «Εἰρήνη Πᾶσι» Ἁγγελιοὶ ἀπαντοῦσαν «Καὶ τῷ Πνεύματί Σου». Ὁ λειτουργικός χαρακτήρας τοῦ Ἁγίου θὰ φανεῖ καλύτερα κατὰ τὴν ἐπόμενη περίοδο, ὅταν ἡ μορφὴ του θὰ ἱστορηθεῖ στό Ἱ. Βῆμα. Τότε, κρατεῖ τὸ εἰλητάριο ὡς συλλειτουργὸς τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἱ. Χρυσοστόμου, τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κ.ἄ. Ὁ τόμος ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρὰ κάτω ἀπ’ τὴν καιομένη κανδήλα εἶναι ὁ Τόμος τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς ὁποίας ὁ μακάριος ἱεράρχης “ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος”.

Ἡ χρῆση τοῦ μαύρου χρώματος πίσω ἀπὸ τὴν μορφὴ τοῦ Ἁγίου ἐν ὄσῳ πατᾶ

στό ἔδαφος ὑποδηλώνει ὅτι εἶναι ζωντανός: «Ἄλλος ἄγγελος» ὅπως ἐφυνεύεται στους «εἴκοσι τέσσαρες οἴκους εἰς τὸν Ἅγιον καὶ Θαυματουργὸν Σπυριδῶνα», ἔργο τοῦ 19^{ου} αἰ. Ὁ Ἅγιος γνώρισε τὸν φυσικό θάνατο, ὅμως τὸ ἄχραντό του λείψανο παραμένει ἀφθορο ἀφοῦ νικῆθηκαν οἱ ὄροι τῆς φύσεως.

Ἡ σύνθεση τοῦ μικρογράφου θυμίζει ἀπόλυτα τὴν περιγραφή τοῦ ἐπισκόπου Πάφου Θεοδώρου ἀναφορικά με τὴ θεά τοῦ ἀχράντου σκηνώματος τοῦ Ἁγίου, ὅπως ἦταν ἀκριβῶς ἀποθησαυρισμένο στὸν ναὸ τῆς Τριμυθούνας. Τό εὐσύνοπτο συναξάρι πού προηγεῖται δέν ἀναφέρεται στή μετακομιδῇ τοῦ σκηνώματος στή Βασιλεύουσα. Τό ἴδιο καὶ τὸ Συναξάριον Κωνσταντινουπόλεως, πού ἀπλῶς κάνει ἀναφορά στὸν τόπο ὅπου τιμᾶται ἡ μνήμη του στή Πόλη καὶ σέ μιὰ ἐκδοχῇ του στὸν ἀκριβῆ τόπο ὅπου φυλασσόταν τὸ ἅγιο λείψανο. Ὁ ζωγράφος ἢ ὁ παραγγελιοδότης σίγουρα εἶχαν ὑπ' ὄψιν τους τὸ ἄχραντο λείψανο τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος, πού ἀποθησαυρίστηκε στή Βασιλεύουσα. Ἡ παράσταση ἀπεικονίζει τὸ λείψανο, πού στό σκοτάδι φέγγει σάν καιομένη λαμπάδα ζωῆς, ἂν καὶ νεκρός στή λάρνακα, φαίνει ὡς «Ἄλλος Ἅγγελος».

Ἡ μεταφορά τοῦ λειψάνου στήν Κέρκυρα κατὰ τὸν 15^ο αἰ. καὶ ἡ μετέπειτα

καλλιτεχνική παραγωγή τῆς μορφῆς του χαρίζει ἰδιότυπα παραδείγματα ἱστορίας, ὅπως τὸν Ἅγιο Σπυριδῶνα ἐντὸς τῆς λάρνακας του, ὅπως φαίνεται τὸ λείψανό του (Μονὴ Κασσωπίτρας, Ἐλεοῦσα Κυνοπιαστῶν, Μεσοχωρίτισσα Δουκάδων). Αὐτός οἱ εἰκονογραφικός τύπος τοῦ «προσκυνηματικοῦ ἐνθυμήματος» ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου στήν πόλη τῆς Κέρκυρας θά ταξιδέψει ἀπὸ τὸν 17^ο αἰ. σέ ὅλη τὴν Ὁρθοδοξία. Σπουδαῖοι ἀγιογράφοι, ὅπως ὁ Θ. Πουλάρχης, θά καταπιαστοῦν με τὸ ἴδιο θέμα, πού ἀπαντᾷ σέ ξυλογραφίες καὶ χαλκογραφίες ἀπ' τὸν 18^ο αἰ.

Ἡ μικρογραφία τοῦ χειρογράφου ἀπ' τὸ Μηνολόγιο τοῦ Βασιλείου Β', ὅπου κατ' οὐσίαν γίνεται ταυτόχρονη προσπάθεια ἀπόδοσης τῆς μορφῆς τοῦ Ἁγίου, ὡς καὶ τοῦ θαυματουργοῦ του λειψάνου, ἀναπτύσσει ἐσωτερικό διάλογο με τίς μετέπειτα κερκυραϊκές ἀναπαραστάσεις. Ὁ Ἅγιος εἶναι ζωντανός καὶ αὐτό δέν διαφεύγει ἀπὸ τὴν καλλιτεχνική ἔκφραση. Ἡ ἐμπειρία ὄσων προστρέχουν στό ἀφθορο λείψανό του εἶναι κοινὴ καὶ ἀφορᾷ στό θαῦμα τῆς νίκης τοῦ θανάτου, τῆς ἀφθαρσίας τοῦ σώματος, πιστοποίησης τῆς Σάρκωσης, τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀνάστασης τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Il menologio di Basilio II* (cod. Vaticano greco 1613), Torino 1907. Κοκκινόπουλος Ἀθ. Πρωτ. (ἐπιμ.), *Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι καὶ Βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Σπυριδῶνος ἐπισκόπου Τριμυθούνας τοῦ θαυματουργοῦ πατρός καὶ προστάτου Κερκύρας*, Κέρκυρα 2010. Μπίθα Ἰωάννα, «Παρατηρήσεις στὸν εἰκονογραφικό κύκλο τοῦ Ἁγ. Σπυριδῶνα» στό *Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 19 (1996-1997), Περίοδος Δ', 251-284. Παπαγεωργίου Ἀθ., «Ἐρευνὰ τίς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Σπυριδῶνος ἐν Τρεμετουσίᾳ», στό *Κυπριακαὶ Σπουδαί Α'* (1966), 17-33. Ševčenko Ihor, «The Illuminators of the Menologium of Basil II», στό *Dumbarton Oaks Papers* 16 (1962), 243-276. Van den Ven P. (ἐπιμ.), *La Légende de S. Spyridon Évêque de Trimithonte*, Louvain 1953.

Ἅγιον Ὄρος: Ἡ Μυσταγωγία τῶν Χριστουγέννων

Παταπίου μοναχοῦ Καυσοκαλυβίτου
Βιβλιοθηκαρίου Ἱ. Σκήτης Καυσοκαλυβίων,
Δρος Θεολογίας

ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ Ὄρος ἡ θεία λατρεία, πού ἐπιτελεῖται στίς κοινόβιες μονές, τίς σκήτες, τά κελλιά καί τά ἡσυχαστήρια εἶναι ἀδιάλειπτη, ἐδῶ καί αἰῶνες. Κατά τούς Ἑσπερινούς, τά Ἀπόδειπνα, ιδιαίτερα δέ κατά τή Θεία Λειτουργία ἀλλά καί κατά τή διάρκεια τῆς ἀτομικῆς προσευχῆς τῶν μοναχῶν, οἱ ἀφορμές εἶναι πολλές γιά νά συνδεθεῖ ἡ καθημερινή ζωή τους μέ τό μυστήριο τῆς Θείας Ἐνανθρώπησης· ιδιαίτερα ὅταν ψάλλονται ὑμνογραφήματα καί ἐκπέμπονται πλήρους θεολογίας ἱερατικές Εὐχές, πού ἔχουν ὡς κέντρο τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καί τή σωτηρία τοῦ κόσμου.

Κατά τό χρονικό διάστημα τῆς Σαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων οἱ προεόρτιοι ὕμνοι, οἱ μελίρρυτες καταβασίες, οἱ ἐξαιρετοί ἀσματικοί κανόνες καί γενικά ὅλα τά ὑμνολογικά ἀριστουργήματα τῆς ποιητικῆς χριστιανικῆς γραμματείας καλύπτουν τό πέρα ἀπό κάθε διάσταση μυστήριο τῆς Ἐνανθρώπησης τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Γέροντας Θεόκλητος Διονυσιάτης ἔγραφε ὅτι «οἱ μοναχοί, σέ ἓνα ποικίλο μέτρο δεκτικότητος, κατά ἀναλογία μέ τίς προσωπικές τους προϋποθέσεις καί τήν ἄθλησή τους, ἀνανεώνουν συνεχῶς στίς ψυχές τους τή μνήμη τοῦ ὑπερφυοῦς γεγονότος τῆς Ἐνανθρώπησης. Ἡ μνήμη αὐτή μεταποιεῖται σέ

πνευματική αἴσθηση σέ ὅσους ἔφθασαν στό μέτρο αὐτό καί μελετοῦν τό βᾶθος καί τήν ἀπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τούς «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση» πλασθέντας ἀνθρώπους καί «ἐν συνοχῇ καρδίας» τόν ὑμνολογοῦν, εὐγνωμονοῦντες τήν ὑπερύμνητη ἀγαθότητά Του.

Κατά τήν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων οἱ μονάζοντες εἶναι προετοιμασμένοι γιά τήν ὑποδοχή τοῦ θείου βρέφους, ὥστε μέ «καιομένας τάς καρδίας» νά ψάλλουν ἔνθεα τήν δόξα τοῦ ἐν ὑψίστοις Θεοῦ, ἀτενίζοντας «θεωρητικά» ἢ ἐκστατικά τό «Μυστήριο ξένον καί παράδοξον» καί ἐν πίστει ὡσάν «θρόνον χερουβικόν τήν Παρθένον» καί τήν Φάτνη ὡς «χωρίον ἐν ᾧ ἀνεκλίθη ὁ ἀχώρητος, Χριστός ὁ Θεός».

Ὅλ' αὐτά βέβαια βιώνονται σέ διάφορο μέτρο γνώσης καί ἔφεσης, κατά τή δεκτικότητα καθενός ἀλλά καί τό μέτρο πού χορηγεῖ ἡ ἄκτιστη θεία χάρη. Πρέπει λοιπόν νά ὑπογραμμιστεῖ ὅτι στήν περίπτωση τῶν λαϊκῶν ἀδελφῶν καί τῶν κληρικῶν καί μοναχῶν, ἀληθινά Χριστοῦγεννα κάνουν, κατά τρόπο οὐσιαστικό καί πνευματικό, ὅσοι αἰσθάνονται στίς καρδιές τους τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Στά ἀγιορειτικά ἱερά σκηνώματα, πού ξεπερνοῦν τά χίλια, ἀνάμεσά τους μονές, σκήτες, κελλιά καί ἡσυχαστήρια, τό Τυπικό, ἡ τυπική διάταξη δηλαδή πού

διέπει τις νυχθήμερες ἀκολουθίες στό καθολικό, στό κυριακό ἢ στό παρεκκλήσι, διαφέρει. Εἰδικότερα στίς Μονές καί τίς Σκήτες, ὅπου οἱ Ἀκολουθίες τοῦ ἁγίου Δωδεκαημέρου γίνονται ἀπό κοινοῦ στόν ναό, κατά τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων τελεῖται τό καθιερωμένο ἅγιο Εὐχέλαιο «εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καί σώματος» καί ἀκολουθοῦν οἱ Μεγάλες ἽΩρες καί ὁ Μέγας Ἑσπερινός μέ τή Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅπου διαβάζονται ἀπό τόν ἀναγνώστη, στό κέντρο τοῦ κυρίως ναοῦ, κάτω ἀπό τόν πολυέλαιο, οἱ Προφητεῖες, πού ἀναφέρονται μέ συμβολισμούς καί ἄλλες σαφεῖς προφητικές ὑποτυπώσεις στό μυστήριο τῆς Θείας Ἐνανθρώπησης.

Κορυφαία στιγμή τῆς Ἀκολουθίας αὐτῆς, εἶναι τό Δοξαστικό τῆς ἐνάτης ὥρας τῶν Χριστουγέννων, τονισμένο σέ ἦχο πλ. β'. Τό μεταγράφουμε σέ δική μας ἐλεύθερη νεοελληνική ἀπόδοση: *Σήμερα γεννιέται ἀπό τήν Παρθένο, ἐκεῖνος πού κρατεῖ τό σύμπαν μέσα στήν παλάμη του. Σπαργανώνεται μέ κουρέλια ὡς κοινός θνητός, ἐκεῖνος πού εἶναι τελείως ἀπρόσιτος. Ὁ Θεός ξαπλώνει στή φάτνη Ἐκεῖνος πού τή στιγμή τῆς Δημιουργίας στερέωσε τούς οὐρανοῦς. Θηλάζει γάλα ἀπό τούς μαστούς Ἐκεῖνος πού στήν ἔρημο, ἔριξε τό μάνα σάν βροχή. Προσκαλεῖ τούς Μάγους, ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας. Δέχεται τά δῶρα τους ὁ υἱός τῆς Παρθένου. Προσκυνοῦμε τήν γέννα σου Χριστέ.*

Ἡ ἀγρυπνία τῶν Χριστουγέννων ἀρχίζει νωρίς τό βράδυ, ἀφοῦ πρῶτα, μία ὥρα μετά ἀπό τή δύση τοῦ ἡλίου, κατά τό ἀγιορείτικο Τυπικό, κτυπήσουν οἱ μεγάλες καμπάνες, σέ τρεῖς στάσεις,

ἐφόσον πρόκειται γιά δεσποτική ἐορτή.

Καί εἶναι αὐτή μία ἄλλη μυσταγωγία, εἰδικά γιά ὄσους Ἁγιορεῖτες πατέρες ζοῦν σέ σκήτη, νά ἀκοῦς αὐτή τήν ἐξαισία συγχορδία τῆς κωδωνοκρουσίας, τῆς ὁποίας οἱ ἦχοι ἀντηχοῦν μέσα στοῦς λόγγους καί τίς χαράδρες, πάνω ἀπό τά προβούνια τοῦ ἹΑθωνα, πού συνήθως εἶναι χιονισμένα, νά ἀντανακλῶνται πάνω στίς στέγες τῶν ταπεινῶν καλυβῶν, τίς καλυμμένες μέ σχιστόπλακες, σάν ἄλλο δέρμα φιδιοῦ...

Τόσο οἱ θεολογικότατοι ὕμνοι τῶν Χριστουγέννων ὅσο καί οἱ ἱερές ἀπεικονίσεις τῆς ἐορτῆς, αἰσθητοποιοῦν τήν παρουσία τοῦ γεννηθέντος Χριστοῦ στίς ψυχές τῶν ἀγρυπνούντων. Ἡ ἀτμόσφαιρα πού δημιουργεῖται στόν ναό, ἀπό τήν «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ» θεία λατρεία, ἀποβαίνει ἀληθινή μυσταγωγία τῶν πῶ ὑψηλῶν θεολογικῶν καί πνευματικῶν ἐμπειριῶν. Καί ὅπως ἔγραψε ὁ π. Θεόκλητος Διονυσιάτης: «Νομίζει κανεῖς ὅτι ἄγγελοι Κυρίου ἐπεδήμησαν ἐξ οὐρανοῦ, καί συμφάλλουν ἐναρμόνια μελωδήματα μέ τούς ἀποδήμους τοῦ κόσμου ὀρεσιτρόφους μοναχοῦς καί ὅτι ἡ θριαμβεύουσα στόν οὐράνιο κόσμον Ἐκκλησία, σέ μία λειτουργική σὺνάξη μέ τούς ἐρημικούς καί ἀρνησικόσμους χριστιανοῦς, ὕμνολογοῦν κατά τήν ἱερή νύχτα τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ: Ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ, σήμερον ἠνώθησαν, τεχθέντος τοῦ Χριστοῦ. Σήμερον Θεός ἐπὶ γῆς παραγέγονε, καί ἄνθρωπος εἰς οὐρανοῦς ἀναβέβηκε ...».

Τελευταία ἀνάμεσα στίς μεστές δογματικοῦ καί θεολογικοῦ περιεχομένου Ὡδές καί ὡς ἀποκορύφωμα στή λειτουργική κατάνυξη τοῦ ἹΟρθρου τῆς ἐορτῆς, φάλλεται ἡ γλυκύτατη Ἐνάτη

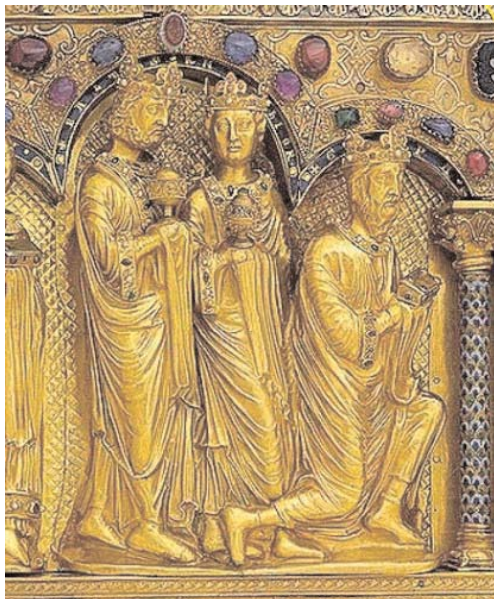
Ἦδη τῆς Θεοτόκου· ἓνα ξέσπασμα πνευματικῆς χαρᾶς, ἄρρητης, ἀνέκφραστης μέ λόγια χαρᾶς.

Μεγάλωνον ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν τῶν ἄνω στρατευμάτων. Μυστήριον ξένον, ὁρῶ καὶ παράδοξον!...

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ἔχουν ἐπισκεφθεῖ τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἔχουν λάβει μέρος, μαζί μέ τοὺς Πατέρες, σέ ὀλονύκτια ἀγρυπνία μέσα στό καθολικό μιᾶς μονῆς ἢ τὸ Κυριακό μιᾶς σκῆτης, θά συμφωνήσουν μέ τά παρακάτω.

Μέσα στόν λαμπρό καὶ ὑποβλητικό βυζαντινό διάκοσμο καὶ τόν κατανυκτικό φωτισμό τῶν ἀγιορειτικῶν ναῶν, στίς τοιχογραφημένες μορφές τῶν Ἁγίων, πού ἱστόρησαν ζωγράφοι τῆς Κρητικῆς ἢ Μακεδονικῆς Σχολῆς, τά πρόσωπα παίρνουν τέτοια ὑπερκόσμια ἔκφραση, πού οἱ προσευχόμενοι μοναχοὶ αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ζωντανά μαζί τους.

Ἄποστολοι πού διακόνησαν ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ Λόγου τόν εὐαγγελισμό τοῦ κόσμου, Προφῆτες πού προανήγγειλαν μέ τίς προφητεῖες τους τήν ἔλευση τοῦ Σωτῆρα, Ἱεράρχες πού θεμελίωσαν καὶ διετράνωσαν μέσα ἀπὸ ἀπερίγραπτους ἀγῶνες τὸ ὀρθόδοξο δόγμα καὶ τίς ἀλήθειες τῆς πίστες μας, Μάρτυρες πού ἔδωσαν καὶ τή ζωὴ τους ἀκόμη γιὰ τὴ μαρτυρία τους ὅτι Αὐτός πού γεννήθηκε στό ταπεινὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Ὅσοι ἀσκητές καὶ ἡσυχαστές πού ἔλειωσαν τὴ σάρκα τους, ἀφιερώνοντας ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τους στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ... ὅλοι αὐτοί, μέ ἔκφραση ἄπειρης ἀγαλλίασης, συμμετέχουν μέ τὴν εἰκαστική τους αὐτὴ παρουσία στήν κοινὴ προσευχὴ τῶν πατέρων πρὸς τόν γεννηθέντα Κύριο, πρεσβεύοντας γιὰ ὅλους ἐμᾶς.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ διακόσμηση τῆς Λειψανοθήκης τῶν τριῶν Μάγων στόν Καθεδρικό Ναό τῆς Κολωνίας

Κοινωνικές Όμαδες Ι: Φαναριώτες

Νικολάου Τόμπρου

Λέκτορας Πολιτικής Ίστορίας στή Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ περίοδο οί ὀρθόδο-
ξοί χριστιανοί τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου
ἦσαν ἐνταγμένοι σέ μιά πολύπλοκη κοι-
νωνία, τήν ὁποία ἀποτελοῦσαν πολλές
καί διαφορετικές οἰκονομικές καί κοι-
νωνικές ὁμάδες. Κάποιες ἀπό αὐτές,
ὅπως οί Φαναριώτες, ὁ ἀνώτερος κλη-
ρικός, οί κοινοτικοί ἄρχοντες, οί ὀπλαρχη-
γοί, ἀνήκαν στά ἀνώτερα κοινωνικά
στρώματα τῶν χριστιανῶν καί διαδρα-
μάτισαν ἡγετικό ρόλο τόσο προεπανασ-
τατικά ὅσο καί κατά τή διάρκεια τῆς
Ἐπανάστασης. Ἀντίθετοι σέ ἀρκετά ση-
μεῖα μέ τούς προηγούμενους ἦσαν οί
ἔμποροι, πού ἐνδιαφέρονταν γιά τή με-
γιστοποίηση τῶν κερδῶν τους, τά κατώ-
τερα μέλη ἔνοπλων σωμάτων, οί ἀγρό-
τες καί τά χαμηλά οἰκονομικά καί κοι-
νωνικά στρώματα τῶν πόλεων.

Φαναριώτες

Ὑστερα ἀπό τήν Ἐλωση τῆς Κωνσταν-
τινούπολης, ἡ βυζαντινή ἀριστοκρατία
πού ἕως τότε κυριαρχοῦσε στήν Πόλη,
βαθμιαῖα ἐξαφανίστηκε, ἀφοῦ ἀρκετά
μέλη τῆς διέφυγαν στή Δυτική Εὐρώπη,
σκοτώθηκαν στίς πολεμικές συγκρούσεις
ἢ κατέφυγαν σέ ἀπομακρυσμένες, ἀλλά
ἀσφαλεῖς περιοχές τῆς Ὁθωμανικῆς
αὐτοκρατορίας. Μιά νέα κοινωνική ὁμά-
δα ἤρθε σύντομα νά καλύψει τό κενό
πού ἄφησαν πίσω τους οί βυζαντινοί

ἀριστοκράτες. Ἐπρόκειτο γιά πρόσωπα
τά ὁποῖα ἀνῆλθαν κοινωνικά χάριη στήν
ἄσκησι ἐπιστημονικῶν ἐπαγγελμάτων ἢ
στήν οἰκονομική δύναμη πού ἀπέκτησαν
ἀπό τό ἐμπόριο. Οἱ νέοι ἀριστοκράτες
τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν ἔλαβαν ἀπό
τούς ἱστορικούς τοῦ 19^{ου} αἰ. τήν ὀνομα-
σία Φαναριώτες ἀπό τόν τόπο διαμονῆς,
τό Φανάρι ὅπου ἀπό τό 1601 εἶχε μετα-
φερθεῖ ἡ ἔδρα τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου.

Ἐπρόκειτο κυρίως γιά ἄτομα ἑλληνικῆς
καταγωγῆς, ἄν καί ἀνάμεσά τους ὑ-
πῆρχαν ὀρισμένες ἐξελληνισμένες οἰκο-
γένειες Ρουμάνων, Ἀλβανῶν καί Ἰταλῶν.
Μέ τήν πάροδο τῶν ἐτῶν οἱ Φαναριώτες
εἰσῆλθαν σέ ὑπηρεσίες τῆς ὀθωμανικῆς
διοίκησης καί διακρίθηκαν λόγω τῆς Παι-
δείας καί τῆς γλωσσομάθειάς τους, τῶν
ἐπαφῶν τους μέ τή Δ. Εὐρώπη, τῆς δι-
πλωματικῆς τους εὐελεξίας, καί ἐξελί-
χθηκαν σταδιακά σέ ἰθύνουσα τάξη τῶν
ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Πόλης, ἡ ὁ-
ποία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο τό-
σο στόν χώρο τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καί
στός ὑπόδουλους ὁμοθρήσκους τους.
Κοινά χαρακτηριστικά τῶν Φαναριωτῶν
ἦταν ἡ ἑλληνική καταγωγή, ἡ γλῶσσα, τό
ὀρθόδοξο θρήσκευμα. Πρόσθετα γνωρί-
σματα ἐκείνων τῆς Κων/πολης ὑπῆρξαν
ἡ διαμονή σέ συγκεκριμένη συνοικία τῆς
Πόλης, ἡ χλιδή στή διαβίωσι (πολυτελεῖς
κατοικίες, πλῆθος ὑπηρετῶν κ.λπ.), οἱ

ένδυματολογικές επιλογές, ή μόρφωση τῶν ἀπογόνων τους, οἱ γαμήλιες στρατηγικές, οἱ ἐπιγαμίες, οἱ πλούσιες δωρεές καί οἱ χορηγίες σέ θρησκευτικά, φιλανθρωπικά καί ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα, οἱ ἐπαφές μέ τήν Εὐρώπη κ.λπ. Ὅλα αὐτά ἦσαν συνυφασμένα μέ τήν ἀναπαραγωγή τῆς συγκεκριμένης κοινωνικοπολιτικῆς ὁμάδας, τίς ἐπαγγελματικές της ἐνασχολήσεις, τή διατήρηση καί τή βελτίωση τῶν θέσεων της ἐντός τοῦ συστήματος στό ὁποῖο ἦταν ἐνταγμένη.

Οἱ Ὄθωμανοί χρησιμοποίησαν τούς Φαναριῶτες στή διοίκηση τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπειδή διέθεταν μόρφωση καί γλωσσομάθεια. Ἡ κοινωνική τους θέση καί ἡ οἰκονομική τους ἐπιφάνεια ἔφερε τούς τελευταίους σέ ἐπαφή μέ τήν Εὐρώπη καί τίς ιδέες τοῦ Διαφωτισμοῦ μέ συνέπεια νά ἐξευρωπαϊστοῦν στούς τρόπους καί τή σκέψη. Ἡ ἀνάδειξή τους σέ πολιτικούς καί κοινωνικούς παράγοντες τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ξεκίνησε στά μέσα τοῦ 17^{ου} αἰ., ὅταν ἕνας ἄσημος κοινωνικά χριστιανός, ἀλλά ιδιαίτερα μορφωμένος καί γλωσσομαθής, ὁ Παν. Νικύσιος (1613 ἤ 1621-1673), ἀπό τή Χίο κατέλαβε τή θέση τοῦ Μ. Δραγουμάνου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης (1661-1673). Ἡ συντητική του στίς διενέξεις καθολικῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν γιά τά προσκυνήματα τῶν Ἀγίων Τόπων ἐνίσχυσε τό κῦρος του στόν Σουλτάνο καί τή φήμη του στούς ὁμοθρήσκους του. Ἐκτοτε οἱ Φαναριῶτες καταλάμβαναν τό συγκεκριμένο ἀξίωμα καί ρύθμιζαν, ἕως κάποιον βαθμό, τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Αὐτοκρατορίας. Τό ἔργο τῶν Μ. Δραγουμάνων ἦταν ιδιαίτερα δύσκολο, ἀφοῦ

σέ περίπτωση ἀποτυχίας θεωροῦνταν αὐτοί ὑπεύθυνοι.

Σύντομα οἱ Φαναριῶτες ἀπέκτησαν καί πρόσθετα ἀξιώματα στόν διοικητικό μηχανισμό, ὅπως τοῦ Δραγουμάνου τοῦ Στόλου, τό ὁποῖο, ἂν καί δέν ἦταν τόσο λαοπρόβλητο ὅσο τοῦ Μ. Δραγουμάνου, δέν ὑστεροῦσε σέ δύναμη καί κῦρος. Ὁ Δραγουμάνος τοῦ Στόλου, ὁ δεύτερος στήν ἱεραρχία τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἐπιλεγόταν ἀπό τόν ἀρχιναύαρχο τοῦ στόλου, Καπουδάν πασα, καί ἐγκρινόταν ἀπό τόν Σουλτάνο. Τό ἐν λόγω ἀξίωμα ἔδινε στόν κάτοχό του εὐρείες ἀρμοδιότητες σέ θέματα τοῦ νησιώτικου ἔλλητισμοῦ, τοῦ ὁποίου οὐσιαστικά ἦταν διοικητής καί ὑπεύθυνος. Ρύθμιζε π.χ. τήν ἀναλογία τῶν ἀνδρῶν πού τά νησιά ὑποχρεοῦνταν νά ἀποστέλλουν ἐτησίως στόν ναύσταθμο τῆς Κωνσταντινούπολης, γιά νά ὑπηρετήσουν στόν ὀθωμανικό στόλο. Κατένειμε τούς φόρους πού τά νησιά ὀφείλαν νά καταβάλλουν στήν Πύλη καί ἀσχολεῖτο μέ θέματα τῶν ναυτικῶν κοινοτήτων.

Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} αἰ. οἱ Φαναριῶτες ἄρχισαν νά καταλαμβάνουν καί τά ἀξιώματα τοῦ Ἡγεμόνα (Ὀσποδάρου) στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. Ὁ Νικ. Μαυροκορδάτος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Φαναριώτης Ὀσποδάρος στή Βλαχία (1709), πού ἕναν χρόνο ἀργότερα ἔγινε καί Ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας (1710). Οἱ νέοι Ἡγεμόνες –ὡς φορεῖς τοῦ Διαφωτισμοῦ– ἐφάρμοσαν ιδιαίτερο ἐκπαιδευτικό, ἐπιστημονικό καί νομοθετικό ἔργο στίς περιοχές τῆς ἀρμοδιότητάς τους. Ὁ τρόπος πού ἄσκησαν τήν ἐξουσία ἤγειρε ἐν καιρῷ τή δυσαρέσκεια καί τήν ἐχθρότητα τῶν γηγενῶν πού προκλήθηκε

έπειδή οι Φαναριώτες συνοδεύονταν από μεγάλο αριθμό συγγενών και φίλων, που διόριζαν σε κρατικές θέσεις. Κάποιοι έπίσης από αυτούς, έπειδή ή θέση τους υπήρξε έπισφαλής, προσπάθησαν στο μικρότερο χρονικό διάστημα να αποκομίσουν τό μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

Οι Φαναριώτες πάντως ως κάτοχοι τών άνωτέρω άξιωματών λειτουργούσαν υπέρ τών όμοθρήσκων τους και δέν άδιαφορούσαν γι' αυτούς. Δέν ήταν όμως σπάνιες οι περιπτώσεις που τό ενδιαφέρον τους δέν ξεπέρασε τό προσωπικό τους συμφέρον. Κατ' έπέκταση οι άρνητικές κρίσεις που έχουν κατά καιρούς διατυπωθει γι' αυτούς δέν ήταν πάντοτε άδικες, άφοϋ όρισμένοι ήσαν πράγματι φίλαρχοι, φιλοχρήματοι και υπερόπτες.

Οι θέσεις που απέκτησαν στην όθωμανική διοίκηση και τό Οίκουμ. Πατριαρχείο και ή διοικητική τους έμπειρία στίς Παραδουνάβιες Ήγεμονίες συντέιναν στό να καλλιεργήσουν τήν πεποίθηση ότι ήσαν οι εκλεκτοί του έθνους και ή ήγετική του ομάδα. Μέ τήν πεποίθηση αυτή άρχισαν να καλλιεργούν τό πολιτικό τους όραμα, τό όποιο σχετιζόταν μέ τήν αναβίωση τής βυζαντινής Αυτοκρατορίας υπό τή δική τους έξουσία. Ένδεικτικό αυτού είναι και τό ότι ή άνάρρησή τους

στούς θρόνους τής Μολδοβλαχίας άκολουθοϋσε τό τυπικό στέψης τών βυζαντινών αυτοκρατόρων. Έντούτοις ή πολιτική που άκολουθοϋσαν για τήν υλοποίηση του όράματός τους δέν σχετιζόταν μέ τήν κατά μέτωπο σύγκρουση μέ τήν Ύψηλή Πύλη, αλλά μέ τή σταδιακή διάβρωση τής διοίκησής της και τήν άντικατάστασή της από πολιτική κατάσταση, στην όποια θά κυριαρχούσαν ό χριστιανισμός και ό έλληνικός πολιτισμός.

Οι Φαναριώτες ως ομάδα δέχθηκαν έντονότατη κριτική από τήν έλληνική ιστοριογραφία και συχνά έχουν ταυτιστεί μέ τίς πιό άρνητικές πλευρές του όθωμανικού συστήματος, που τον 18^ο και 19^ο αϊ. βρισκόταν σε παρακμή. Σε κείμενα τής έποχής (άπομνημονεύματα, ιστορικές άφηγήσεις κ.λπ.) συναντάμε καταγγελίες για τούς Φαναριώτες, που τούς ταύτιζαν μέ τή δολοπλοκία, τή διπροσωπία, τήν αλαζονεία, τήν ιδιοτέλεια, άρκετές από τίς όποιες ένδεχομένως να μήν άνταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ή συγκεκριμένη ομάδα διέφερε σημαντικά από τούς υπόλοιπους όρθοδόξους τής αυτοκρατορίας και γι' αυτό πολλές από τίς πράξεις της δύσκολα γίνονταν κατανοητές από τούς όμοθρήσκους της.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Jorga N., *Τό Βυζάντιο μετά τό Βυζάντιο*, πρόλογος Ν. Σβορώνου, μτφρ. Γ. Καράς, Gutenberg, Άθήνα 1985. Runciman S., *Ή μεγάλη Έκκλησία έν αίχμαλωσία*, τόμ. Α'-Β', μτφρ. Ν. Παπαροόδου, Μπεργάδη, Άθήνα 1979. Άποστολόπουλος Δ., *Γιά τούς Φαναριώτες. Δοκιμές έρμηνείας και μικρά αναλυτικά*, ΕΙΕ/ΚΝΕ, Άθήνα 2003. Βακαλόπουλος Άπ., *Ίστορία του νέου έλληνισμού*, τόμ. Β', Θεσ/νίκη, Άθήνα 1980. Γεδεών Μ., «Περί τής Φαναριωτικής κοινωνίας μέχρι τών άρχών τής ένεστώσης έκατονταετηρίδος», *Ό έν Κωνσταντινουπόλει Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, 21 (1891), σ. 55-71. Διαμαντούρος Ν., *Οί άπαρχές τής συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα (1821-1827)*, Μ.Ι.Ε.Τ., Άθήνα 2002. Ζώρας Γ., *Ό έλληνικός Ρομαντισμός και οι Φαναριώται*, Άθήνα 1975⁴. Πατρινέλης Χρ., «Οι Φαναριώτες πριν από τό 1821», *Πρακτικά ήμερίδας: Ρωμιοί στην ύπηρεσία τής Ύψηλης Πύλης*, Άθήνα 2002, σ. 15-52. Σφυρόερας Β., «Οι Φαναριώτες. Θεσμικοί ρόλοι μίας χριστιανικής ήγετικής ομάδας», *Ίστορία Νέου Έλληνισμού*, τόμ. 2, Έλληνικά Γράμματα, Άθήνα 2003, σ. 297-308. Σφυρόερας Β., *Οί Δραγουμάνοι του στόλου. Ό θεσμός και οι φορείς*, Άθήνα 1965.

Ἀποστολικοί Κανόνες (ιε')

Παναγιώτη Μπούμη

Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΓ' (43ος)

Κείμενο: Ὑποδιάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀφοριζέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

Μετάφραση: Ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης, ἐάν κάνει τὰ ἴδια¹, ἢ νά σταματήσει ἢ νά ἀφορίζεται. Τό ἴδιο καὶ λαϊκός.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοί οἱ μβ' καὶ νδ', τῆς ΣΤ' οἱ θ' καὶ ν', τῆς Ζ' ὁ κβ', τῆς Λαοδίκειας οἱ κδ' καὶ νε', τῆς Καρθαγένης οἱ μ'/μζ' καὶ ξ'/ξθ'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΔ' (44ος)

Κείμενο: Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

Μετάφραση: Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἂν ἀπαιτεῖ τόκους ἀπὸ ἐκείνους πού δανείζονται, ἢ νά σταματήσει ἢ νά καθαιρεῖται.

Παράλληλοι κανόνες: Τῆς Α' ὁ ιζ', τῆς ΣΤ' ὁ ι', τῆς Λαοδίκειας ὁ δ', τῆς Καρθαγένης οἱ ε' καὶ ιζ'/κα', τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὁ ιδ'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΕ' (45ος)

Κείμενο: Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, αἵρετικοῖς συνευξάμενος μόνον, ἀφοριζέσθω· εἰ δὲ ἐπέτρεψεν

αὐτοῖς, ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαι τι, καθαιρείσθω.

Μετάφραση: Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐάν μόνο προσευχήθηκε μὲ αἵρετικούς, νά ἀφορίζεται· ἂν ὅμως ἐπέτρεψε σέ αὐτούς νά ἐκτελέσουν κάτι σάν κληρικοί, νά καθαιρεῖται.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοί οἱ ι', μζ' καὶ ξδ', τῆς Γ' οἱ β' καὶ δ', τῆς Λαοδίκειας οἱ ε', ζ', θ', λβ', λγ', λδ' καὶ λζ', τοῦ Τιμοθέου ὁ θ'.

ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΣΤ' (46ος)

Κείμενο: Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, αἵρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα, ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῶ πρὸς Βελίαρ; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;

Μετάφραση: Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος πού ἀποδέχτηκαν βάπτισμα ἢ εὐχαριστιακή θυσία αἵρετικῶν διατάσσομε νά καθαιροῦνται. Γιατί ποιὰ συμφωνία (μπορεῖ νά ὑπάρχει) μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Βελίαρ (διαβόλου); ἢ ποιό κοινό σημεῖο (μερίδιο) πιστοῦ καὶ ἀπίστου;

Ἀγιογραφικά χωρία: Β' Κορ. 6.15.

Παράλληλοι κανόνες: Ἀποστολικοί οἱ μζ' καὶ ξη', τῆς Β' ὁ ζ', τῆς ΣΤ' ὁ ηε' (95ος), τῆς Καρχηδόνας ὁ α', τοῦ Μεγάλου Βασιλείου οἱ α', κ' καὶ μζ'.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: 1. Τά ἀναφερόμενα στὸν προηγούμενο (41ο) κανόνα.

Λίτσας Ί. Χατζηφώτη
Ἀρχαιολόγου - Ἱστορικοῦ

- Πρωτ. Ἀθανασίου Γκίκα: *Ὁμοφυλοφυλία. Μία σύγχρονη ποιμαντική πρόκληση*. Ἐκδόσεις Μυγδονία, 2016.

Στό πλαίσιο τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου τῶν ἐνδιαφερόντων καί τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεών του, πού περιλαμβάνουν τήν Ποιμαντική Ψυχολογία ὡς βοηθητική ἐπιστήμη τῆς Ποιμαντικῆς γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν συγχρόνων σχετικῶν προβλημάτων, ὁ συγγραφεύς καί πανεπιστημιακός δάσκαλος καταπιάνεται μέ τό πανάρχαιο θέμα τῆς ὁμοφυλοφιλίας, μέ σκοπό σύν τοῖς ἄλλοις νά χαράξει ὁδὸ γιά συστηματικότερη προσέγγιση τῶν ὁμοφιλοφίλων. Τό σκεπτικό γιά τήν προσέγγιση αὐτή ἀνακύπτει ἀπό τήν θέση ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἰατρεῖον ψυχῶν καί ὀφείλει νά τό ἀναδεικνύει στήν πράξη. Ἡ μελέτη ἀποτελεῖται ἀπό πέντε κεφάλαια. Στό α' ἐπιχειρεῖται ἱστορική διερεύνηση τοῦ ζητήματος μέ βάση τίς θύραθεν πηγές, στό β' περιλαμβάνονται σχετικές βιβλικές ἀναφορές καί πατερικές θέσεις, στό γ' καταγράφονται ψυχοκοινωνικές προσεγγίσεις τοῦ φαινομένου, στό δ' δίδεται ἡ θεολογική καί ἀνθρωπολογική διάστασή του καί στό ε' παρέχονται ποιμαντική πρόταση καί πρακτικές παρεμβάσεις. Ὡς λυδία λίθος καί καταλύτης τοῦ προβλήματος ὑποδεικνύεται ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον. Αὐτή θά συντελέσει στήν ἀλλαγὴ πορείας κάθε ἁμαρτωλοῦ καί συνεπῶς καί κάθε ὁμοφυλοφίλου πού ἀναζητεῖ τήν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τά δεινά του. Μαζί μέ τήν ἐκτεταμένη βιβλιογραφία ἡ μεστή, σαφῆς καί ἐπιμελημένη γραφή καθιστοῦν τό πόνημα ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον, χρηστικό καί χρήσιμο.

- Ἱεροθέου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου: *Σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς (ἀναφορά στήν θεία λειτουργία, τήν λατρεία, τίς ἐκκλησιαστικές τέχνες, τήν ποιμαντική, τό ἐκκλησιαστικό πολίτευμα καί τίς Συνόδους)*. Ἰ. Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας).

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς», τοῦ Χριστοῦ καί τῶν φίλων Του, τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων, τῶν κεκοιμημένων καί τῶν ζώντων, εἶναι τό συμπέρασμα μέ τό ὅποιο κατακλείει τό προκείμενο βιβλίο τοῦ ὁ Σεβασμιώτατος. Κείμενο πολύπτυχο, χωρισμένο σέ ἕνδεκα τμήματα ἢ κεφάλαια, ἔχει ὡς βασικό πυρῆνα τή διαπίστωση ὅτι ἡ τελούμενη στούς οὐρανοῦς λατρεία καί τό ἐπουράνιο πολίτευμα πρέπει νά σκιαγραφεῖται στή γῆ καί αὐτό ὀφείλει νά καθορίζει κάθε ἔκφανση

τῆς λατρείας, τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν καί τοῦ κλήρου, τόν τρόπο συγκρότησης καί διοίκησης τῆς Ἐκκλησίας, τίς συνοδικές ἀποφάσεις γιά δογματικά καί κανονικά ζητήματα. Στήν ἀντίθετη περίπτωση ὅλα αὐτά ὑπονομεύονται καί ἀπονοηματοδοτοῦνται. Πέρα ἀπό αὐτά ὁ συγγραφεύς ἀναφέρεται ἐκτεταμένα στόν Μ. Φώτιο καί τήν Ἡ' Οἰκουμ. Σύνοδο καί τίς Συνόδους τοῦ 879-880 καί τοῦ 1351 ὡς Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

- Ἀγγελική Δ. Χατζηγιάννου: *Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος Β' (1845-1872)*, Ἀθήνα 2017.

Τόν βίο, τήν πολιτεία, τό ἔργο, τήν ἐποχή καί τά ἱστορικά πρόσωπα καί γεγονότα πού συνδέονται μέ τήν περίοδο τῆς πατριαρχείας τοῦ Κυρίλλου Β' Ἱεροσολύμων, ἑνός ἀπό τοὺς σπουδαιότερους Πατριάρχες τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, ἔχει ὡς θέμα ἡ ἐπί διδακτορία ἐπιβλητική σέ ὄγκο, εὖρος καί ἀρχαιακή (ἐντυπωσιάζει ὁ τεράστιος ἀριθμός ἀνέκδοτων καί ἐκδεδομένων ἀρχαιακῶν πηγῶν) ἔρευνα καί μελέτη τῆς συγγραφῆς. Ἡ ἐποχή κατά τήν ὁποία ὁ Κύριλλος Β' εὕρισκόταν στόν θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων ὑπῆρξε πολυκύμαντη καί ὁ ἴδιος ἀσχολήθηκε καί ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία πολλά ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά προβλήματα (ρωσικές καί ρωμαιοκαθολικές βλέψεις ἐπί τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων τῶν Ἀγίων Τόπων, παιδεία, διοίκηση, ὀργάνωση). Τό τελευταῖο ἔτος τῆς πατριαρχείας του ἀντιθέτως ἀπέβη ἀτυχές. Ἡ ἀντιφατική στάση του στό Βουλγαρικό Ζήτημα καί οἱ τριβές του μέ τό Οἰκουμ. Πατριαρχεῖο καί τήν Ἀγιοταφιτική Ἀδελφότητα στοίχισαν τελικῶς τήν ἔκπτωσή του ἀπό τόν θρόνο καί τήν ὀριστική ἀπομάκρυνσή του ἀπό τά Ἱεροσόλυμα. Πρόκειται γιά σημαντική μελέτη, στήν ὁποία ἀναλύεται ἐκτενῶς καί ἀποδεικτικῶς ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀνδρός, τό τεράστιο ἔργο του, ἡ ἐμμονή του στή διατήρηση καλῶν σχέσεων μέ τοὺς Ρώσους, ἡ μεγάλη καταστροφή ἀπό τήν ἀπώλεια τῶν ὑπεροριῶν Μετοχιῶν τοῦ Πατριαρχείου, ἡ προβληματική, λόγω τῶν βλέψεων ἐξωτερικῶν παραγόντων καί τῶν οικονομικῶν προβλημάτων, ἐσωτερική κατάσταση τοῦ Πατριαρχείου καί ἡ γενικότερη κατάσταση στή Μ. Ἀνατολή τόν 19ο αἰ.

- Ἀρχιμ. Κυρίλλου Κωστοπούλου: *Ἡ πολυμορφία τοῦ φόνου στοὺς Ἱερούς Κανόνες*. Ἐκδόσεις Ἐπέκταση, Κατερίνη 2015.

Σκοπός τοῦ πονήματος κατ' ἀρχάς ἡ κατάδειξη τῆς βδελυρότητας, ὅπως τό χαρακτηρισίζει ὁ ἴδιος, τοῦ ἀμαρτήματος σέ ὅποιαδήποτε ἐκδήλωσή του, ὅπως ἀναδεικνύεται αὐτή ἀπό τή μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί τοὺς Ἱ. Κανόνες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θέση τοῦ φονέως εὐρίσκεται ἐκτός τῆς ἀγάπης πρὸς τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπο. Στή μελέτη ἐξετάζεται στήν Ἀγία Γραφή καί στό Πατερικό καί Κανονικό Δίκαιο ὁ ἐκούσιος φόνος, οἱ εἰδικές περιπτώσεις ἐκούσιου φόνου, ὅπως θανατική ἐκτέλεση, αὐτοακρωτηριασμός, εὐθανασία, ἄμβλωση, βρεφοκτονία καί ἀμέλεια βρέφους. Ὡς θεραπεία τοῦ ἀμαρτήματος προκρίνεται ἡ μετά πάθους ἐπιδίωξη τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης.

- Ἰωάννου Δ. Μπουγάτσου: *Ὁ Εὐσέβιος Πανᾶς περί τοῦ Κοσμᾶ Φλαμιᾶτου καί τοῦ Θεοφίλου Καΐρη*. [Ἀποσπάσματα ἀπό τό ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Εὐσεβίου Πανᾶ «Βίος τοῦ ἱεροδιδασκάλου Εὐσεβίου Πανᾶ»], Ἀθήνα 2016.

Ὁ Εὐσέβιος Πανᾶς (1798-1868), ἀρχιμανδρίτης ἀπό τό Ληξούρι Κεφαλληνίας, ὑπῆρξε δάσκαλος, σχολάρχης καί ἔφορος τῶν Σχολῶν τοῦ Βοσπόρου. Μαζί μέ τόν Κοσμᾶ Φλαμιᾶτο (Πουλάτα Κεφαλληνίας 1786-1852) πού θεωρεῖται ὡς ἕνας ἀπό τούς νεώτερους δημοδιδασκάλους τοῦ Γένους, ἀγωνίστηκε κατά τῆς Ἀγγλοκρατίας στήν Ἐπτάνησα καί γιά τήν Ὁρθοδοξία. Στήν ἀνέκδοτη Αὐτοβιογραφία του, ἡ ὁποία φυλάσσεται στό τμήμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καί τῆς ὁποίας ἀποσπάσματα δημοσιεύονται στήν παρούσα ἔκδοση, περιέχονται πολλές ἐνδιαφέρουσες ἱστορικές πληροφορίες.

- Ἀρχιμ. Παύλου Κ. Ντανᾶ: *Φυλάξου ἀπό τίς δαιμονικές παγίδες Β΄*. Ἀργίριο 2017. Πρόλογος Πρωτ. Γεωργίου Μεταλληνοῦ.

Παλιός καί καλός συνάδελφος ὁ π. Παῦλος, πολυγραφότατος, παρουσιάζει τό νέο βιβλίό του γιά ἐπικίνδυνα θέματα, εὐρύτατα διαδεδομένα, ὀρισμένα ἀπό τά ὁποία διαφημίζονται μαζί μέ εἶδη ρουχισμοῦ, τροφίμων, κ.λπ. καθημερινά στή μέση ἐνημερώσεως. Μαγεία, μοῖρα, ταρώ, βρυκόλακες, δαίμονες, ξένα θρησκευματα ἀνατολικῆς προέλευσης, ἀποκρουσμός, σατανισμός, δωδεκαθεϊσμός, βασκανία, «φωτισμένοι», «ὀραματίστριες», Νέα Ἐποχή καί πολλά ἄλλα ἀκόμη ταλανίζουν καί παραπλανοῦν τόν ἄστεγο πνευματικά, ἀνερμάτιστο ἠθικά, χωρίς μεταφυσική διάσταση σύγχρονο ἄνθρωπο, πού προσπαθεῖ νά καλύψει τό ψυχικό κενό του μέ ὑποκατάστατα ὅλα ὅσα προαναφέρθηκαν, παρατηρεῖ ὁ συγγραφεύς, καί ἀφοῦ ἀναφέρεται σέ κάθε ἕνα ἀπό ὅλα αὐτά τά πάθη, τίς παραπλανήσεις τίς δολιότητες, ἀποκαλύπτει τά ψεύδη ὑπό τά ὁποία κρύπτονται καί προσφέρει «ιάματα», ὀδηγούς καί στηρίγματα πνευματικά γιά τήν ὀρθόδοξη πνευματική θωράκιση καί προστασία τοῦ Τόν Τριαδικό Θεό, τήν Παναγία, τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τήν Ὁρθόδοξη ζωή καί πίστη.

- Γερμανοῦ, Μητροπολίτου Ἡλείας καί Ὡλένης: *Ἡ Διακονία μου κατά τήν πενταετία 2012-2016*. Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἡλείας, Πύργος 2017.

Σέ δύο ἐπιβλητικούς τόμους χιλίων τετρακοσίων σελίδων ἐκτίθεται κατά τμηματικό περιεχόμενο τό συνοδικό, δογματοκανονικό, νομοκανονικό, ἐνοριακό, μοναστηριακό ἔργο τοῦ Σεβασμιωτάτου καί τά μηνύματα, οἱ συνεντεύξεις, οἱ ὁμιλίες, οἱ ἰδιαίτερες ἐκδηλώσεις ἀγάπης, οἱ ἐνέργειες ὑπέρ τῶν ἰδρυμάτων καί τῆς νεότητος, οἱ εὐχές καί οἱ τιμές σέ συνεργάτες, τά συστατικά γράμματα, ἡ τοποτηρητεία Κεφαλληνίας, συνολικά τό πολύπτυχο καί ἐντατικό ἔργο τοῦ πολιοῦ ἱεράρχου.

Περί μισθολογικῶν κλιμακίων καί συντάξεων

Πρωτοπρ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἱ. Μ. Ζιχῶν καί Νευροκοπίου

Ἐπειδή πολλοί ἐν Χριστῷ ἀδελφοί μας ρωτοῦν γιά τίς μισθολογικές ἐξελίξεις τους καί γιά τά μισθολογικά κλιμάκιά τους, ἀπό τήν παροῦσα στήλη θά παρέχουμε στούς ἀδελφούς μας ὀρισμένες ὁδηγίες. Σύμφωνα μέ τή διευκρινιστική ἐγκύκλιο πού ἐξέδωσε τό Γενικό Λογιστήριο τοῦ Κράτους τήν 10.11.2016, ἡ ὁποία ὅμως ἐστάλη στίς ὑπηρεσίες-Μητροπόλεις λίγο ἀργότερα, μέ ἀποτέλεσμα τόσο οἱ κληρικοί ὅσο καί οἱ ἐκκαθαριστές τῶν ἀποδοχῶν νά τήν ἀγνοοῦν, ὥστε νά ὑπάρξουν πολλές περιπτώσεις μή σωστής μισθολογικῆς κατάταξης. Ἡ συγκεκριμένη διευκρινιστική ἐγκύκλιος περιῆλθε στή γνώση τοῦ γράφοντος πολὺ ἀργότερα ἀπό τήν ἡμερομηνία δημοσιεύσεως.

Σύμφωνα λοιπόν μέ τήν ὡς ἄνω ἐγκύκλιο ἀριθ. πρωτ. 2/88138/ΔΕΠ διευκρινίζεται ὅτι: Μέ τίς διατάξεις τῆς παρ. 1 τοῦ ἀρθροῦ 26 τοῦ ν 4354/2015, ἡ μισθολογική κατάταξη τῶν ὑπαλλήλων-κληρικῶν στά μισθολογικά κλιμάκια τοῦ ἀρθροῦ 9 τοῦ ἰδίου νόμου πραγματοποιεῖται σύμφωνα μέ τά τυπικά τους προσόντα, τόν χρόνο ὑπηρεσίας στό φορέα αὐτόν, μέχρι καί στίς 31.12.2015. Ἐπίσης, μέ τίς διατάξεις τῆς παρ. 2 τοῦ ἀνωτέρω ἀρθροῦ καί νόμου, μετά τή μισθολογική ἐξέλιξη ὄλων τῶν ὑπαλλήλων-κληρικῶν ἀναστέλ-

λεται ὡς τίς 31.12.2017. Ἀπό 1.1.2018 ἡ μισθολογική ἐξέλιξη ἐνεργοποιεῖται ἐκ νέου, σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 11 τοῦ ἰδίου νόμου συνυπολογιζομένου καί τοῦ πλεονάζοντος χρόνου, πού εἶχε ὑπολογισθεῖ κατά τήν ἀρχική κατάταξη, χωρίς ὅμως νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψη τό χρονικό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπό τήν ἡμερομηνία ἔναρξης ἰσχύος τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος νόμου μέχρι τίς 31.12.2017.

Ἀπό τά ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τό χρονικό διάστημα ἀπό 1.1.2016 ἕως 31.12.2017 δέν λαμβάνεται ὑπ' ὄψη γιά μισθολογική ἐξέλιξη. Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ ἐιδικότερα στίς περιπτώσεις μετὰταξης ὑπαλλήλων-κληρικῶν σέ ἀνώτερη κατηγορία, παραθέτουμε τό ἐξῆς παράδειγμα: Ὄταν ὁ κληρικός ἀνήκει στή ΜΚ ΔΕ μέ 21 χρόνια προϋπηρεσίας μετατάσσεται τήν 11.5.2016 στόν κλάδο ΠΕ· ὁ ἐν λόγω κληρικός κατατάσσεται στήν ΠΕ κατηγορία μετὰταξης καί στό ΜΚ 11, πού ἀντιστοιχεῖ στό σύνολο τῆς ὑπηρεσίας του (21 ἔτη) καί λαμβάνει στό ἀκέραιο τόν μισθό πού ἀντιστοιχεῖ στό ὡς ἄνω ΜΚ. Ἡ αὔξηση πού προκύπτει συμφηφίζεται μέ τυχόν προσωπική διαφορά· ἂν δέν ὑπάρχει προσωπική διαφορά χορηγεῖται στό ἀκέραιο.

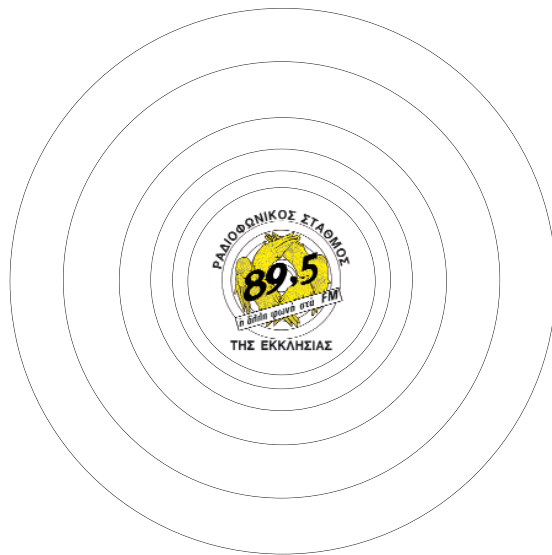
(συνεχίζεται)

Προτείνουμε :

Καθημερινά

- 02.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ - Προσεγγίσεις στους όρους τῆς πίστεως. Μὲ τὸν Δημήτρη Μαυρόπουλο (Ε)
- 12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ - Παραδοσιακή μουσική. Μὲ τὸν Λάμπρο Λιάβα.
- 17.30: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ - Ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, Ἐκκλησία καὶ τέχνη, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη, Ἐκκλησία καὶ περιβάλλον, ἼΑνθρωπος καθ' ὁδόν).
- 22.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
- 23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
- 00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ. Ἐποσπάσματα ἀπὸ κείμενα Πατέρων μὲ μουσικὲς γέφυρες. Μὲ τὴν Κυριακὴ Αἰλιανοῦ.

Οἱ ἐκπομπὲς τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας
10

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355